

## บทที่ ๓

### กฎแห่งกรรมกับการพยากรณ์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาถึงองค์ประกอบของวิชาโหราศาสตร์ไทย ในบทที่ ๒ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับการพยากรณ์ โดยอาศัยดวงดาวมาเป็นสัญลักษณ์ แทนค่าและความหมายด้วยตัวเลข มีกฎเกณฑ์ของวิชาดาราศาสตร์ อันว่าด้วยการโคจรของดาวพระเคราะห์ในสุริยจักรวาลนี้และหลักการของวิชาโหราศาสตร์ **อันว่าด้วยความสัมพันธ์ของเรือนชาตาเชิงมุมที่ดาวพระเคราะห์โคจรมาในด้านให้คุณ หรือเกิดโทษประกอบกัน เป็นคำพยากรณ์หรือการคาดการณ์** ได้ในระดับหนึ่งว่า เหตุการณ์นั้นๆ จะมีโอกาสเกิดขึ้นหรือไม่ ความเปี่ยงเบนที่จะทำให้เหตุการณ์ต่างๆ เปลี่ยนไป ให้ผลมากบ้าง น้อยบ้าง ไม่ตรงกับคำพยากรณ์มากนัก ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า เป็นกฎแห่งกรรม อันหมายถึง การกระทำอันประกอบด้วยเจตนาของบุคคลกระทำไว้ในแต่ละช่วงเวลาของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการกระทำดี หรือไม่ดี จะถูกบันทึกเก็บไว้ในภวังคจิต และคอยแสดงผลให้เห็น ตามความเหมาะสมของเวลา ตามความแรงของกรรม และตามโอกาสอันควร รวมถึงกรรมปัจจุบันด้วย ดังจะเห็นได้จาก การรอดพ้นจากอุบัติเหตุอย่างหวุดหวิด การรอดตายอย่างปาฏิหาริย์ สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากกรรมดีในอดีตที่ได้เคยกระทำไว้มาก่อนส่งผลทันในเวลาอันควร

ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่องของกรรมและกฎแห่งกรรม รวมถึงการพยากรณ์ในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท แสดงรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

#### ๓.๑ หลักการโดยรวมของ“กฎแห่งกรรม”

##### ๓.๑.๑ ความหมายของคำว่า “กรรม”

**กมฺม** เป็นคำบาลี ตรงกับคำสันสกฤตว่า กรรม แปลว่า กิจอันบุคคลทำ กิริยา, การทำการงาน<sup>๑</sup>

และในศัพท์อีกรูปหนึ่งคือ **กมฺม (นป.)** อันทำ, อันกระทำ, การทำ, ความทำ, กิริยา, การ, การงาน, (การที่ทำอันเป็นเหตุให้ผลแก่ผู้ทำ)<sup>๒</sup>

---

<sup>๑</sup>พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๒๑๓.

<sup>๒</sup>ป.หลงสมบุญ, พจนานุกรมบาลี-ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๙), หน้า ๑๓๘.

ดังนั้น คำว่า “กรรม” แปลตามศัพท์ว่า การกระทำ<sup>๓</sup> มีความหมายเป็นกลางๆ ใช้ได้ทั้งในทางดีและทางไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดีเรียกว่า กุศลกรรม กรรมไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม แต่ในความรู้สึกของคนไทยคำว่ากรรมมักหมายถึง การกระทำไม่ดี และผลของการกระทำไม่ดี

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกรรมไว้ว่า กรรม หมายถึง การกระทำอันประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจ หรือ จงใจทำ จะดีหรือ ชั่วก็ตาม กรรมในระดับเจตนา นั้น หมายถึง เจตนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการก่อกำเนิดกรรมหรือ การกระทำ ของบุคคล แสดงออกถึงความตั้งใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา ยังไม่เรียกว่ากรรม ในความหมายทางธรรม ตัวเจตนา นั้น เป็นตัวกำหนดให้การกระทำของบุคคลเกิดขึ้นทั้งด้วยทางกาย ทางวาจา และทางใจตามพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ เจตยิต्วา กัมม กโรติ กาเยน วาจาเย มนสา”<sup>๔</sup> แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำการกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ บุคคลคิดแล้วกระทำการกรรมด้วย กาย วาจา ใจ”<sup>๕</sup>

จากพระพุทธพจน์นี้ นักปราชญ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้อธิบายความหมายของกรรมเพิ่มเติมไว้ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า กรรม หมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจ หรือจงใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ชุบน้ำรดคนชรา หรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย เป็นกรรม แต่ชুব่อน้ำไว้กินไว้ใช้ สัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่เป็นกรรม (แต่ถ้ารู้ย้อยว่า บ่อน้ำที่ตนชুব่อน้ำไว้ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่าย แล้วปล่อยปละละเลยมีคนตกลงไปตาย ก็ไม่พ้นเป็นกรรม) ว่าโดยสาระ กรรม คือเจตนา หรือเจตนาตนเองเป็นกรรม การกระทำที่ดี เรียกว่ากรรมดี การกระทำที่ชั่วเรียกว่า กรรมชั่ว<sup>๖</sup>

แสง จันทรงาม อธิบายว่า กรรม แปลว่า การกระทำ (action) ที่ประกอบด้วยเจตนา หรือความตั้งใจ (volition) อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ฉะนั้น กรรมที่สมบูรณ์จะต้องมีตัวประกอบกรรม ๓ เสมอ คือ มีกิเลสเป็นแรงกระตุ้น มีความตั้งใจหรือเจตนา มีการกระทำหรือการเคลื่อนไหว<sup>๗</sup>

<sup>๓</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๗.

<sup>๔</sup>อง.ณวก. (บาลี) ๒๒/๓๓๔/๔๖๔.

<sup>๕</sup>อง.ณวก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

<sup>๖</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

<sup>๗</sup>แสง จันทรงาม, **พุทธศาสนวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อริการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๒.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) อธิบายว่า กรรม แปลว่า การกระทำ กรรมนี้เป็นคำ กลาง ๆ ถ้าหากว่าเป็นการกระทำดี ท่านเรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากว่าเป็นการกระทำชั่วท่านเรียกว่า อकुศลกรรม<sup>๔</sup>

บรรจบ บรรณรุจิ อธิบายว่า กรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาของคนที่ยังมีกิเลส ซึ่งยังมีการให้ผล แบ่งออกได้เป็น ๓ ทาง คือ กายกรรม (การกระทำทางกาย) วจีกรรม (การกระทำทางวาจา-พูด) และมโนกรรม (การกระทำทางใจ-ความคิด) กรรมทั้ง ๓ มีทั้งฝ่ายดี และฝ่ายชั่ว<sup>๕</sup>

จากความหมายและทัศนะของนักปราชญ์ ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า กรรม ในทางพระพุทธศาสนา คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาอันมีพื้นฐานมาจากกิเลส แสดงออกทางกาย วาจา ใจ มีทั้งกรรมดี กรรมชั่วและส่งผลต่อผู้กระทำ

### ๓.๑.๒ ประเภทของกรรม

กรรมเป็นหลักธรรมที่สำคัญ ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยมีการแบ่งกรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทของกรรมในพระไตรปิฎก และ ประเภทของกรรมในอรรถกถา แสดงรายละเอียด ดังต่อไปนี้

#### ก. ประเภทของกรรมในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกได้แบ่งประเภทของกรรมไว้หลายประเภทด้วยกัน โดยแบ่งตามคุณภาพหรือมูลเหตุที่เกิดกรรม แบ่งตามทางที่ทำความกรรมและแบ่งตามกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก

##### ๑) กรรมตามคุณภาพหรือสาเหตุที่เกิดกรรม

กรรมที่แบ่งตามคุณภาพหรือสาเหตุที่เกิดกรรมนั้น พระไตรปิฎกได้กล่าวไว้ใน อุกุศลมูลสูตร<sup>๖</sup> สรุปได้ว่า

**อุกุศลมูล** (รากเหง้าแห่งอกุศล) มี ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลทำความกรรมเพราะมี โลภะ โทสะ โมหะ ทางกาย วาจา ใจ จัดเป็นอกุศลกรรมและมีผลทำให้เป็นทุกข์ลำบาก คับแค้นเดือดร้อนในปัจจุบัน หลังการตายแล้ว ย่อมไปเกิดในทุกข์

<sup>๔</sup>พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

<sup>๕</sup>บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจจสมุปบาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร: พรบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๗๖.

<sup>๖</sup>อง. ทฎ. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๒๗๗.

**กุศลมูล** (รากเหง้าแห่งกุศล) มี ๓ อย่าง คือ โอละหะ อโทสะ อโมหะ บุคคลทำกรรมโดยไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ทางกาย วาจา ใจ จัดเป็นกุศลกรรมและมีผลทำให้อยู่เป็นสุข ไม่ลำบาก ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อนในปัจจุบัน ย่อมปรินิพพานในชาติปัจจุบัน

กรรมที่แบ่งตามคุณภาพหรือสาเหตุการเกิดมี ๒ อย่าง เรียกว่า กรรม ๒<sup>๑๑</sup> คือ

๑. **อกุศลกรรม** หมายถึงกรรมชั่ว มีสาเหตุมาจากโลภะ โทสะ โมหะ

**อกุศลกรรม** ที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจ ของเจตนา อันมี โลภะ โทสะ โมหะเป็นพื้นฐานของการกระทำ ทางกายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรม จะส่งผลให้ผู้ประกอบมีแต่ความทุกข์ เศร้าหมอง และเป็นลักษณะของคนไม่ดีซึ่งเรียกว่าคนพาลนั่นเอง ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า ตีหิ ภิกขเว ธมเมหิ สมณนาโคโต พาลो वेทิตพโพ กตเมหิ ตีหิ อกุสเลน กายกมเมน อกุสเลน วจีกมเมน อกุสเลน มโนกมเมน อิมเอหิ โข ภิกขเว ตีหิ ธมเมหิ สมณนาโคโต พาลอเวทิตพโพ<sup>๑๒</sup>

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ ๑. กายกรรมที่เป็นอกุศล ๒. วจีกรรมที่เป็นอกุศล ๓. มโนกรรมที่เป็นอกุศล บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล<sup>๑๓</sup>

ตีหิ ภิกขเว ธมเมหิ สมณนาโคโต พาลอ वेทितพโพ กตเมหิ ตีหิ สพฺยาปชฺเฌน กายกมเมน สพฺยาปชฺเฌน วจีกมเมน สพฺยาปชฺเฌน มโนกมเมน อิมเอหิ โข ภิกขเว ตีหิ ธมเมหิ สมณนาโคโต พาลอ वेทितพโพ<sup>๑๔</sup>

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ ๑. กายกรรมที่มีความเบียดเบียน ๒. วจีกรรมที่มีความเบียดเบียน ๓. มโนกรรมที่มีความเบียดเบียน บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล<sup>๑๕</sup>

---

<sup>๑๑</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๓), หน้า ๔

<sup>๑๒</sup>อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๔๔๕/๑๓๑.

<sup>๑๓</sup>อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖/๑๔๔.

<sup>๑๔</sup>อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๔๔๗/๑๓๑.

<sup>๑๕</sup>อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘/๑๔๖.

๒. **กุศลกรรม** หมายถึงกรรมดี มีสาเหตุมาจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ

**กุศลกรรม** สิ่งที่ไม่มิโทษ มีวิบากเป็นสุข ไม่เป็นสิ่งที่เศร้าหมองแห่งจิต เป็นสภาวะที่ดีเป็นบุญ ในสัมมาทิฏฐิสูตร<sup>๑๖</sup> พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า กุศล คือกุศลกรรมบถ ๑๐<sup>๑๗</sup>

ผู้ที่ประกอบกุศลกรรมจัดว่าเป็นผู้ประพฤติดี เป็นบัณฑิต ดังพระพุทธพจน์ ได้ตรัสไว้ว่า

ตีหิ ภิกขเว ฌมเมหิ สมณนาโคโต ปณฺธิโต เวทิตพฺโพ กตเมหิ ตีหิ กุสเลน กายกมฺเมน กุสเลน วจิกมฺเมน กุสเลนมนอกมฺเมน อิมเอหิ โข ภิกขเว ตีหิ ฌมเมหิ สมณนาโคโต ปณฺธิโตเวทิตพฺโพตี<sup>๑๘</sup> ภิคุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ๑. กายกรรมที่เป็นกุศล ๒. วจกรรมที่เป็นกุศล ๓. มโนกรรมที่เป็นกุศล บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่า เป็นบัณฑิต<sup>๑๙</sup>

ตีหิ ภิกขเว ฌมเมหิ สมณนาโคโต ปณฺธิโต เวทิตพฺโพ กตเมหิ ตีหิ อพฺยาปชฺฌเณน กายกมฺเมน อพฺยาปชฺฌเณน วจิกมฺเมน อพฺยาปชฺฌเณน มโนกมฺเมน อิมเอหิ โข ภิกขเว ตีหิ ฌมเมหิ สมณนาโคโต ปณฺธิโต เวทิตพฺโพ<sup>๒๐</sup>

ภิคุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการอะไรบ้าง คือ ๑. กายกรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน ๒. วจกรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน ๓. มโนกรรมที่ไม่มีความเบียดเบียน บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่า เป็นบัณฑิต<sup>๒๑</sup>

<sup>๑๖</sup>ม.มู. (ไทย) ๑๒/๘๘/๘๒-๘๓.

<sup>๑๗</sup>กุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งกรรมดี, ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ มี ๑๐ อย่างคือ ก. กายกรรม ๓ ได้แก่ ๑. ปาณาติปาตาเวรมณี เว้นจากการทำลายชีวิต ๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ ๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากประพฤติในกาม ข. วจกรรม ๔ ได้แก่ ๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ ๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด ๖. ผรุสย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดคำหยาบ ๗. สัมผัปปลาปา เวรมณี เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ค. มโนกรรม ๓ ได้แก่ ๑. อนภิชชา ไม่โลภคอยจ้องอยากได้ของเขา ๒. อพยาบาท ไม่คิดร้ายเบียดเบียนเขา ๓. สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบตามคลองธรรม, อังใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. (กรุงเทพมหานคร : ธนธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๖-๒๗.

<sup>๑๘</sup>อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๔๔๕/๑๓๐-๑๓๑.

<sup>๑๙</sup>อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖/๑๔๕.

<sup>๒๐</sup>อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๔๔๗/๑๓๑.

<sup>๒๑</sup>อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘/๑๔๖.

## ๒) กรรมแบ่งตามทางที่ทำ

กรรมแบ่งตามทางที่ทำ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกรรมตามที่เกิด ไว้ในพระสูตร อุปาลิวาสสูตร ไว้ว่า

ตปัสสี เราบัญญัติในการทำชั่ว ในการประพฤตชั่วไว้ ๓ ประการคือ (๑) กายกรรม (๒) วจีกรรม (๓) มโนกรรม... ตปัสสี กายกรรมก็อย่างหนึ่ง วจีกรรมก็อย่างหนึ่ง มโนกรรมก็อย่างหนึ่ง...ตปัสสี บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกแยกออกเป็นอย่างนี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่าในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤตชั่ว มิใช่กายกรรมหรือวจีกรรม<sup>๒๒</sup>

จากข้อความ เรื่องของกรรมแบ่งตามทางที่ทำ หรือแสดงออกของกรรมจัดเป็น ๓ ทาง คือ

๑. กายกรรม กรรมทำด้วยกาย หรือกระทำทางกาย
๒. วจีกรรม กรรมทำด้วยวาจา หรือการกระทำทางวาจา
๓. มโนกรรม กรรมทำด้วยใจ หรือการกระทำทางใจ<sup>๒๓</sup>

มโนกรรมหรือความคิดจัดเป็นกรรม เพราะทุกขณะจิตที่คิดของปุถุชนมีกิเลสเกิดขึ้น กำกับอยู่เสมอ และเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกรรม ที่มีผลสืบต่อให้กระทำกรรมทางกาย และทางวาจา ซึ่งพระพุทธศาสนาจัดว่า มโนกรรมเป็นกรรมที่สำคัญที่สุด มีโทษมากที่สุด มโนกรรมที่ให้โทษร้ายแรงที่สุด คือ มิจฉาทิฎฐิ และมโนกรรมที่เป็นความดีสูงสุดคือ สัมมาทิฎฐิ<sup>๒๔</sup>

สรุปได้ว่า กรรมที่แบ่งตามทางที่ทำมี ๓ อย่าง คือกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เรียกว่ากรรม ๓<sup>๒๕</sup> และถ้านำไปรวมกับสาเหตุแห่งการเกิดกรรมจะได้กรรม ๖ ประเภท คือ ฝ่ายกรรมชั่ว มีกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตและฝ่ายกรรมดี คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต กล่าวได้ว่า มโนกรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกรรมทางกายและวาจา พระพุทธศาสนาจึงจัดว่า มโนกรรมสำคัญที่สุด มโนกรรมที่มีโทษมากที่สุดคือมิจฉาทิฎฐิ มีประโยชน์มากที่สุดคือสัมมาทิฎฐิ

<sup>๒๒</sup>ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๖/๕๕.

<sup>๒๓</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาคุศลการณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๐.

<sup>๒๔</sup>บรรจบ บรรณรุจิ, **ปฏิจลสมุปปาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: พระบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๗๙.

<sup>๒๕</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๙๘.

### ๓) กรรมแบ่งตามกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก

การแบ่งกรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก นอกจากการแบ่งกรรมตามสาเหตุและทางแห่งการกระทำแล้ว พระพุทธเจ้ายังได้ตรัสถึงกรรม ๔ ไว้ในพระสูตรต่างๆ หลายพระสูตรด้วยกัน เช่น สังคีตสูตร<sup>๒๖</sup> กุกกุรวตติกสูตร<sup>๒๗</sup> และในหมวดกรรมวรรค<sup>๒๘</sup> สรุปได้ว่า กรรม ๔ มีดังนี้

๑. **กรรมดำ มีวิบากดำ** คือ กรรมชั่ว ให้ผลชั่ว หมายถึง กรรมชั่วที่บุคคลทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐ เปียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับแต่ความทุกข์ฝ่ายเดียวเหมือนสัตว์นรกที่ได้รับโทษทัณฑ์

๒. **กรรมขาว มีวิบากขาว** คือ กรรมดี ให้ผลดี หมายถึง กรรมดีที่บุคคลกระทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นกุศลกรรมบถ ๑๐ มีผลไม่เปียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้ได้รับมีแต่ความสุขฝ่ายเดียว เหมือนอยู่บนสวรรค์ชั้นสุกสิณหะ

๓. **กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว** คือ กรรมทั้งชั่วและทั้งดี ให้ผลทั้งชั่วและดี หมายถึง การที่บุคคลกระทำทั้งกรรมชั่วและกรรมดี ทางกาย วาจา ใจ มีผลเปียดเบียนตนเองและผู้อื่น และไม่เปียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้ได้รับมีทั้งความทุกข์และความสุขสลับกัน เหมือนมนุษย์ เทวดาบางจำพวก และวินิปาติกะ<sup>๒๙</sup>

<sup>๒๖</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

<sup>๒๗</sup>ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๑/๗๙-๘๒.

<sup>๒๘</sup>อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๒-๒๓๘, ๓๔๕-๓๕๕.

<sup>๒๙</sup>**วินิปาติกะ** หมายถึง เวมานิกเปรต ได้แก่ เปรตผู้อยู่ในวิมานเสวยสุขและทุกข์สลับกันไปบางตน ข้างแรมเสวยสุข บางตนข้างแรมเสวยทุกข์ เวลาเสวยสุขอยู่ในวิมานมีร่างกายเป็นทิพย์สวยงาม แต่เวลาจะเสวยทุกข์ก็ต้องออกจากวิมานไป และร่างกายก็กลายเป็นร่างกายที่น่าเกลียด น่ากลัว. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๘๘.

๔. **กรรมไม่ด่าไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ด่าและไม่ขาว** เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมคือ กรรมไม่ชั่วและกรรมไม่ดี มีผลทั้งไม่ชั่วและไม่ดี เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม หมายถึง การที่บุคคลมีเจตนาละกรรมทั้ง ๓ ดังกล่าวข้างต้น โดยปฏิบัติตามหลักธรรมโพชฌงค์ ๗<sup>๓๐</sup> หรือมรรคมืองค์ ๘<sup>๓๑</sup>

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายกรรม ๔ ไว้ว่า

๑. **กรรมด่า มีวิบากด่า** ได้แก่ กายสังขาร วจีสังขาร มโนสังขาร ที่มีการเบียดเบียน ตัวอย่าง คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิถาจาร มุสาวาท และดื่มสุราเมรัย

๒. **กรรมขาว มีวิบากขาว** ได้แก่ กายสังขาร วจีสังขาร มโนสังขาร ที่ไม่เบียดเบียน ตัวอย่าง คือ การประพฤติตามกุศลกรรมบถ ๑๐

๓. **กรรมทั้งด่า ทั้งขาว มีวิบากทั้งด่า และขาว** ได้แก่ กายสังขาร วจีสังขาร และมโนสังขาร ที่มีการเบียดเบียนบ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง เช่น การกระทำของมนุษย์ทั่ว ๆ ไป

๔. **กรรมไม่ด่าไม่ขาว มีวิบากไม่ด่าไม่ขาว** เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ได้แก่ เจตนาเพื่อละกรรม ทั้งสามอย่างข้างต้น หรือว่าโดยองค์ธรรม ได้แก่โพชฌงค์ ๗ หรือ มรรคมืองค์ ๘<sup>๓๒</sup>

กรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิบาก ประเภทที่ ๑ กรรมด่ามีวิบากด่า และ ประเภทที่ ๒ กรรมขาวมีวิบากขาว เป็นการให้ผลที่ตรงกับเหตุ แต่ในการดำเนินชีวิตของปุถุชนจะทำความดีหรือกรรมชั่ว เพียงอย่างเดียวตลอดชีวิตเป็นไปไม่ได้

<sup>๓๐</sup>โพชฌงค์ ๗ (ธรรมที่เป็นองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้) คือ ๑. สติสัมโพชฌงค์ ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง ๒. ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม ๓. วิริยสัมโพชฌงค์ ความเพียร ๔. ปีติสัมโพชฌงค์ ความอิ่มใจ ๕. ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ความผ่อนคลายสงบเย็นกายใจ ๖. สมาธิสัมโพชฌงค์ ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วแน่เป็นอารมณ์ ๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ความมีใจเป็นกลางและเห็นตามเป็นจริง, อ้างใน อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๖๔/๒๖๕, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพมหานคร : สือตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

<sup>๓๑</sup>มรรคมืองค์ ๘ หรือ อัฐังคิกมรรค เรียกเต็มๆ ว่า อริยอัฐังคิกมรรค แปลว่า “ทางมีองค์แปดประการอันประเสริฐ” ได้แก่ ๑. **สัมมาทิฐิ** เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้ริยสัจ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือรู้กุศลและกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือเห็นปฏิจางสมุพบาท ๒. **สัมมาสังกัปปะ** ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปปะคือการดำริออกจากกาม อพยาบาทสังกัปปะคือดำรินอนไม่พยายาท และอวิหิงสาสังกัปปะ คือดำรินอนไม่เบียดเบียน ๓. **สัมมาวาจา** วาจาชอบ ได้แก่ วจีสุจจริต ๔ ๔. **สัมมากัมมันตะ** กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจจริต ๓ ๕. **สัมมาอาชีวะ** เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ ๖. **สัมมาวายามะ** พยายามชอบ ได้แก่ สัมมัปธาน ๔ ๗. **สัมมาสติ** ระลึกชอบ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ ๘. **สัมมาสมาธิ** ตั้งจิตชอบ ได้แก่ ฌาน ๔, อ้างใน อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๔๔/๒๗๗, อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๒๑๔.

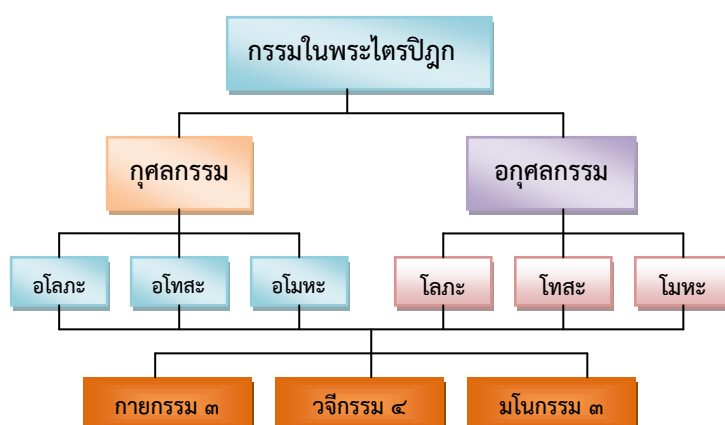
<sup>๓๒</sup>พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๑๖๐.



กรรมประเภทที่ ๓ จึงเป็นกรรมที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่มีการทำทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ปะปนกันไป เพียงแต่กรรมประเภทไหนจะมากกว่ากัน เป็นผลทำให้ได้รับทั้งผลดี (สุข) ผลชั่ว (ทุกข์) สลับกัน

กรรมประเภทที่ ๔ คือ กรรมไม่ชั่วและกรรมไม่ดี มีผลไม่ชั่วและไม่ดี เป็นไปเพื่อละกิเลส หมายถึง การที่บุคคลมีเจตนา กระทำกรรมลงไปเพื่อละกิเลสและกรรมทั้งหลาย เพื่อบรรลุพระนิพพาน ด้วยองค์ธรรมอันมีโพชฌงค์ ๗ และมรรคมีองค์ ๘

จากการศึกษา พระไตรปิฎก ได้แบ่งประเภทของกรรมไว้ตามสาเหตุการเกิด ตามทางแห่งการทำความกรรม และตามความสัมพันธ์กันของกรรมและวิบาก ซึ่งเมื่อสรุปแล้ว อกุศลกรรม (กรรมชั่ว) ให้วิบาก (ผล) ชั่ว หรือทุกข์ และเกิดจากกุศลกรรม (กรรมดี) ให้วิบาก (ผล) ดีหรือสุข โดยทั้งกรรมชั่วและกรรมดี มีทางกระทำกรรมทางกาย วาจา ใจ ผลที่ได้รับระดับชั้นใน คือ จิตใจเป็นความทุกข์ หรือสุขใจ



แผนภาพที่ ๑๐ กรรมในพระไตรปิฎก

จะเห็นได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีความเชื่อว่า คนจะดี หรือ เลว ขึ้นอยู่กับกรรม ที่ประกอบขึ้นด้วยเจตนา โดยมีแรงกระตุ้นเป็นกิเลสของผู้กระทำทางทวารทั้ง ๓ ทำให้กรรมหรือการกระทำนั้นสมบูรณ์ ถ้าเป็นแรงกระตุ้นฝ่ายดี ก็จะเป็นสาเหตุให้คนประพฤติดี แต่ถ้าเป็นแรงกระตุ้นฝ่ายชั่ว ความประพฤติก็น่าเป็นไปในทางตรงข้าม และผลของการกระทำนั้นจะคงอยู่กับผู้กระทำเสมอทั้งในทางฝ่ายดี และฝ่ายชั่ว ไม่ได้ลบล้างหายไปไหน บุคคลประพฤดิเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น กรรมจึงเป็นทายาทโดยตรงของบุคคล ดังพระพุทธพจน์ที่กล่าวว่า “กมมสสุกา มาณว สตฺตา กมมทายาทา กมมโยนี กมมพณฺฐุ กมมปฏิสฺสณา กมม สตฺเต วิภชตี ยทฺธิ หีนปณฺฑิตตยาติ”<sup>๓๓</sup> ซึ่ง

<sup>๓๓</sup> ม.อ. (บาลี) ๑๔/๕๙๖/๓๘๕.

แปลว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน ด้วยประการฉะนี้”<sup>๓๔</sup>

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ) ได้ทรงอธิบายว่า

“กรรม คือกิจที่บุคคลลงใจทำด้วยเจตนา ถ้าทำด้วยไม่มีเจตนา ไม่เรียกว่ากรรม อย่างเช่น ไม่มาเจตนาเหยียบมดตาย ไม่เป็นกรรม คือ ปาณาติบาต ต่อเมื่อเจตนาจะเหยียบให้ตายจึงเป็นกรรม คือ ปาณาติบาต แต่เมื่อจัดอย่างละเอียด สิ่งที่ทำด้วยไม่มีเจตนาท่านก็จัดเป็นกรรมชนิดหนึ่งเรียกว่า กรรมสักล่าวทำ เพราะอาจให้โทษได้เหมือนกัน เหมือนอย่างที่ถูกหมายถือว่าผิดในฐานประมาท”<sup>๓๕</sup>

จากข้อความนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่า พระพุทธศาสนามีจุดยืนที่แตกต่างจากศาสนาอื่น ตรงความละเอียดในการพิจารณาที่ความคิด การตั้งใจ ในการกระทำทุกอย่าง หากใจคิดที่จะกระทำ และลงมือกระทำจนการกระทำตามที่คิดนั้นสำเร็จถือว่า กรรม นั้นได้เกิดขึ้นแล้วอย่างสมบูรณ์ อันมีผลที่จะส่งตามมาจากกระทำนั้นด้วย จึงสรุปได้ว่า ความคิด ที่มาจากใจ หรือที่เรียกว่ามโนกรรม นั้นสำคัญที่สุด เพราะถ้าคิดดี การกระทำก็ย่อมจะดี ในทางตรงข้ามหากจิตคิดไม่ดี การกระทำก็ย่อมไม่ดีตาม จิต จึงเป็นนาย กายเป็นบ่าว สำหรับบุคคล

## ข. ประเภทของกรรมในอรรถกถา

ในพระไตรปิฎก ได้แบ่งกรรมไว้เป็นประเภทต่าง ๆ แล้ว ยังได้แบ่งระยะเวลาการให้ผลของกรรม ไว้ในนิพเพธิกสูตร ว่า “วิบากแห่งกรรมเป็นอย่างไร คือ เรากล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี ๓ ประเภท คือ ๑. กรรมที่พึงเสวยในปัจจุบัน ๒. กรรมที่พึงเสวยในชาติถัดไป ๓. กรรมที่พึงเสวยในชาติต่อ ๆ ไป”<sup>๓๖</sup> การแบ่งระยะเวลาการให้ผลของกรรมนั้นมี ๒ ระยะ กล่าวโดยสรุป คือชาตินี้ ชาติหน้า และชาติต่อ ๆ ไป ไม่ได้กล่าวถึงอโหสิกรรม ซึ่งมีการแบ่งกรรมออกเป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน

กรรมนอกจากปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว ยังมีกรรม ๑๒ ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคซึ่งจัดเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาชั้นอรรถกถา แต่งโดยพระพุทธโฆษาจารย์ได้รวบรวมกรรมในพระไตรปิฎก โดยยึดพระพุทธพจน์เป็นหลัก จัดแบ่งกรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามผลของกรรมที่ได้รับ มี ๓ ประเภท ประเภทละ ๔ อย่าง ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้<sup>๓๗</sup>

<sup>๓๔</sup> ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๗/๓๕๖.

<sup>๓๕</sup> ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน และคณะ, ความจริงจากการวิจัย “กรรม”, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด), หน้า ๒๕.

<sup>๓๖</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๖๐.

<sup>๓๗</sup> สมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๙๖๙-๑๐๗๑.

(ก) **กรรมประเภทที่ ๑** กรรมที่ให้ผลตามหน้าที่ มี ๔ อย่าง คือ

๑. **ชนกกรรม** กรรมส่งผลให้เกิด

๒. **อุปถัมภกกรรม** กรรมสนับสนุนส่งเสริม

๓. **อุปปีฬกรรม** กรรมเบียดเบียน

๔. **อุปฆาตกรรม** กรรมทำหน้าที่ตัดรอน

กรรมให้ผลตามหน้าที่ หมายถึง กรรมที่ทำไปนั้น ทั้งดีและไม่ดี ย่อมทำหน้าที่ให้ผลเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรานี้

๑. **ชนกกรรม กรรมส่งผลให้เกิด** หมายถึง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้ ส่งผลให้เกิดในภพภูมิต่าง ๆ ถ้าเป็นกรรมดีส่งผลให้เกิดในสุคติ ถ้าเป็นกรรมชั่วส่งผลให้เกิดในทุคติ<sup>๓๘</sup> และยังทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิตใหม่ให้ดำรงอยู่ และดำเนินกิจกรรมตามสภาพของกรรมจนครบอายุขัย<sup>๓๙</sup> ขณะที่ชนกกรรมทำหน้าที่ปฏิสนธิ กรรมอื่นจะแทรกแซงไม่ได้เลย ชนกกรรมเปรียบเหมือนมารดาคลอดบุตร จะมีใครมาแย่งหน้าที่เป็นผู้คลอดร่วมไม่ได้<sup>๔๐</sup>

๒. **อุปถัมภกกรรม กรรมสนับสนุนส่งเสริม** หมายถึง กรรมที่ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมชนกกรรมที่ไม่มีโอกาสให้ผลให้ได้ผล และชนกกรรมที่กำลังให้ผลให้ได้ผลเต็มที่ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมชีวิตที่ชนกกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้ให้เจริญเติบโต และดำรงอยู่ได้นาน<sup>๔๑</sup> ดังนั้น อุปถัมภกกรรมต้องเป็นกรรมประเภทเดียวกันกับชนกกรรม เช่น ชนกกรรมนำไปเกิดเป็นลูกเศรษฐี อุปถัมภกกรรมฝ่ายกุศลจะมาสสนับสนุน ให้เด็กคนนั้นมีความสุขสมบูรณ์ตลอดไป

๓. **อุปปีฬกรรม กรรมเบียดเบียน** หมายถึง กรรมที่เบียดเบียนชนกกรรมที่ให้ผลอยู่ อ่อนกำลังลง เบียดเบียนชนกกรรมที่กำลังจะให้ผล ให้ผลไม่เต็มที่ ตลอดจนเบียดเบียนชีวิตที่ชนกกรรมให้เกิดและหล่อเลี้ยงไว้ ไม่ให้เป็นไปตามสภาพของกรรมนั้น อุปปีฬกรรมจะตรงกันข้ามกับชนกกรรมและอุปถัมภกกรรม คอยบั่นทอนผลของกรรมทั้งสองให้สิ้นลง ถ้ามีความสุข ก็จะสุขไม่นาน ถ้ามีความทุกข์ก็จะทุกข์ไม่มากและไม่นาน เช่น เกิดเป็นลูกเศรษฐีมีความสุขสบาย แต่ต่อ ๆ มาฐานะตกต่ำลง

<sup>๓๘</sup> **ทุคติ** หรือ อบายภูมิ มี ๔ ภูมิ คือ นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน สุคติ หมายถึง โลกมนุษย์และสวรรค์. พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), **กรรมทิปนี เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า), หน้า 523.

<sup>๓๙</sup> บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑, หน้า ๑๒๗.

<sup>๔๐</sup> พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), **กรรมทิปนี เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า), หน้า ๒๖.

<sup>๔๑</sup> บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑, หน้า ๑๒๗.

**๔. อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอน** หมายถึง กรรมที่ตัดรอนชีวิตที่ชนกรรมให้เกิด และหล่อเลี้ยงไว้มิให้ให้ผลและสูญสิ้นไป ตลอดจนตัดรอนชนกรรมอื่นๆ ไม่ให้มีโอกาสให้ผลอุปฆาตกรรมเป็นกรรมที่สนับสนุนอุปปีฬกรรม และตรงกันข้ามกับชนกรรมและอุปถัมภกรรมเช่น ถ้าชนกรรมและอุปถัมภกรรมเป็นฝ่ายกุศล อุปปีฬกรรมจะเป็นฝ่ายอกุศลและอุปฆาตกรรมจะเป็นฝ่ายอกุศลเช่นเดียวกับอุปปีฬกรรม กรรมชนิดนี้ เมื่อให้ผลจะตัดรอนชนกรรมและให้ผลแทนที่ทันที เช่น ชนกรรมฝ่ายกุศลนำไปเกิดเป็นลูกเศรษฐี อุปถัมภกรรมส่งเสริมให้มีความสุข สมบูรณ์ มีชีวิตที่เจริญรุ่งเรือง เมื่ออุปฆาตกรรมตามมา ทำให้เกิดอุบัติเหตุเสียชีวิต ทั้งที่อยู่ในวัยไม่สมควรตาย หรือชนกรรมนำไปให้เกิดเป็นเปรตประเภทปรตตูปชีวิกเปรต อุปถัมภกรรมเข้าสนับสนุนชนกรรมทำให้เปรตนั้นได้รับความทุกข์ตามสภาพของเปรตวิสัย ญาติพี่น้องในโลกมนุษย์ได้ทำบุญแล้วอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ ถ้าบุญกุศลที่ญาติทำแล้วอุทิศไปให้ยังมีกำลังแรงมาก เปรตนั้นได้รับส่วนกุศลนั้นแล้ว ก็พ้นจากภาวะของเปรตจติไปเกิดในสุคติเป็นมนุษย์หรือเทวดา บุญกุศลในกรณีนี้ คือ อุปฆาตกรรมที่เข้าให้ผลตัดรอนผลของชนกรรมและอุปถัมภกรรม<sup>๔๒</sup>

เห็นได้ว่า อุปฆาตกรรมไม่ใช่กรรมที่หักล้างหรือลบล้างกรรมอื่น เพราะกรรมแต่ละประเภทให้ผลของตนเอง ลบล้างกรรมอื่นไม่ได้ การให้ผลของกรรมมีเงื่อนไขที่ว่า กรรมมีกำลังให้ผลเกิดอ่อนกำลังลง กรรมอื่นที่กำลังแรงกว่าก็จะให้ผลแทนที่ เปรียบเหมือนกับนักกีฬาวิ่งแข่งขันกัน นักกีฬาคคนใดวิ่งเร็วจะแซงนักกีฬาคคนอื่นที่วิ่งนำหน้าได้ และเป็นผู้ชนะ<sup>๔๓</sup>

**(ข) กรรมประเภทที่ ๒** กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง (จำแนกตามลำดับความแรงในการให้ผล) มี ๔ อย่าง

๑. **ครุกรรม** กรรมหนัก
๒. **อาสันนกรรม** กรรมใกล้ตาย หรือกรรมใกล้ดับจิต
๓. **อาจิณณกรรม** กรรมที่ทำจนชิน
๔. **กตัตตากรรม** กรรมสักว่าทำ

กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง หมายถึง กรรมที่ทำไปทั้งดีและไม่ดี ย่อมมีผลให้ไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ กัน ขึ้นอยู่กับกรรมหนักหรือกรรมเบา กรรมที่เป็นกรรมหนักจะมีกำลังมากกว่าและให้ผลก่อน

**๑. ครุกรรม กรรมหนัก** หมายถึง กรรมที่ทำแล้วให้ผลเป็นตัวกำหนดชีวิตหลังความตายได้แน่นอน ให้ผลแก่เจ้าของกรรมในชาติที่ ๒ หรือชาติหน้า ไม่มีกรรมใดมีอำนาจกั้นการให้ผลได้นอกจากครุกรรมด้วยกันที่แรงครุกรรมฝ่ายอกุศลและฝ่ายกุศลจะนำเจ้าของกรรมให้ไปเกิดในทุกคติ

<sup>๔๒</sup>สุนทร ฌ รัชชี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๒.

<sup>๔๓</sup>วัชร งามจิตเจริญ, **พุทธศาสนาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๐.

หรือสุคติในชาติหน้าทันที โดยไม่มีอำนาจใดมาเป็นอุปสรรคขัดขวางได้ครุกรรม กรรมหนักฝ่ายอกุศล ได้แก่ กรรมอันเป็นบาปหนัก ได้แก่

๑.๑ **นิยตมิจฉาทิฐิ** ความเห็นผิดอันดังลงไปแก้ไม่ได้ ได้แก่ ความเห็นว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล การเช่นสรวงการบูชาไม่มีผล ผลของกรรมดีและกรรมชั่วไม่มี โลกนี้โลกหน้าไม่มีปีติ มารดาไม่มี สัตว์ผู้อุปปาติกะไม่มี (สัตว์ผู้ผิดเกิดเองไม่มี)

๑.๒ **อนันตริยกรรม** ได้แก่ กรรมอันเป็นบาปหนัก มีอำนาจให้ผลในชาติหน้าตามลำดับ มี ๕ ประการ คือ

๑. **มาตุฆาต** ฆ่ามารดา

๒. **ปิตุฆาต** ฆ่าบิดา

๓. **อรหันตฆาต** ฆ่าพระอรหันต์

๔. **โลหิตุปบาท** ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังโลหิตให้ห้อขึ้นไป

๕. **สังฆเภท** ยังสงฆ์ให้แตกกัน

ครุกรรมฝ่ายกุศลหรือนันตริยกรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ รูปมาน ๔ และอรูปมาน ๔ เรียกว่า สมาบัติ ๘ สมาบัติหรือฌานเพียงชั้นใดชั้นหนึ่ง เช่น รูปมานที่ ๑ เป็นต้น

ครุกรรมฝ่ายกุศล ถ้าผู้ที่ได้ฌานสมาบัติอยู่แล้วเสื่อมลงสามารถทำได้ใหม่ แต่ผู้ที่ทำอนันตริยกรรมฝ่ายอกุศลจะติดตัวอยู่ตลอดเวลาไม่มีการเสื่อมแบบฝ่ายกุศล แม้ผู้ทำจะสำนึกผิดแล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถใช้ความเพียรพยายามเจริญสมาธิให้เกิดฌานได้ เพราะกำลังกรรมของอนันตริยกรรมฝ่ายอกุศลจะเป็นนิเวศปิดกั้นจิตไม่ให้บรรลุองค์ฌานได้ ดังนั้น จึงมีคำกล่าวว่าอนันตริยกรรมฝ่ายอกุศล ย่อมห้ามทั้งสวรรค์และมรรคผลนิพพานในชาติปัจจุบัน<sup>๔๔</sup>

๒. **อาสันนกรรม กรรมใกล้ตาย** หรือกรรมใกล้ดับจิต หมายถึง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำในเวลาใกล้ตาย กรรมดีหรือกรรมชั่วที่จิตระลึกถึงเมื่อคราวกำลังจะตาย บางทีเป็นกรรมที่ทำไว้นานแล้ว ต่อมาระลึกถึงเมื่อตอนใกล้ตาย แต่ไม่ใช่กรรมที่เป็นครุกรรม ถ้าไม่มีครุกรรมอาสันนกรรม ให้ผลก่อน อาสันนกรรมถึงจะเป็นกรรมที่มีพลังสู้กรรมอื่นไม่ได้ แต่สามารถให้ผลของกรรมได้ก่อนกรรมอื่นเปรียบเทียบอาสันนกรรมได้กับโคที่แอด้อยู่ในคอก มีโคแก่ออยู่ปากคอก เมื่อเปิดคอก โคแก่อสามารถออกจากคอกได้ก่อนโคที่แข็งแรงที่อยู่ข้างใน<sup>๔๕</sup> อาสันนกรรมจะทำหน้าที่นำบุคคลไปเกิดตามกรรมที่ทำ ถ้าเป็นอกุศลกรรมจะนำไปเกิดในทุคติ ถ้าเป็น กุศลกรรมจะนำไปเกิดในสุคติ<sup>๔๖</sup> อาสันนกรรม หมายถึง ชนกรรม ในประเภทของกรรมที่ให้ผลตามหน้าที่

<sup>๔๔</sup>สุนทร ฌ รังษี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๑๘.

<sup>๔๕</sup>สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒, หน้า ๑๒๘.

<sup>๔๖</sup>สุนทร ฌ รังษี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๒๑๙.

จะเห็นได้ว่า อาสันนกรรมเป็นกรรมเพียงเล็กน้อย ไม่มีความรุนแรงมากก็ตาม แต่บุคคลไม่ควรประมาทในการทำกรรม ควรรักษาจิตให้ผ่องใสคุ้นเคยกับความดีเอาไว้ เพราะผลของกรรมที่บุคคลทำไว้นั้นแม้เป็นความชั่วเพียงเล็กน้อย ก็สามารถทำจิตให้เศร้าหมอง ส่งผลให้ไปเกิดในทุคติได้ อาสันนกรรมอาจหมายถึง ชนกกรรมก็ได้

**๓. อาจิณณกรรม กรรมที่ให้เป็นประจำ** หมายถึง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ให้เป็นประจำสม่ำเสมอ ส่งผลให้กลายเป็นนิสัย แม้ว่ากรรมชนิดนี้จะเป็นกรรมที่ทำเพียงครั้งละเล็กน้อย แต่เมื่อทำมากเข้า ก็กลายเป็นกรรมที่มากเปรียบได้กับน้ำที่หยดลงตุ่มทีละหยด บ่อยๆ เข้าน้ำก็เต็มตุ่มได้ อาจิณณกรรมจึงเรียกได้อีกอย่างว่า พหุลกรรม อาจิณณกรรม อาจหมายถึงกรรมบางอย่างที่ทำด้วยเจตนาอย่างแรงกล้า ทั้งก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำ แต่เป็นกรรมที่ทำไว้เพียงครั้งเดียวและนานมาแล้ว และผู้ทำได้คิดถึงกรรมนั้นบ่อยๆ จนเกิดความเคยชิน เมื่อทำเสร็จแล้ว ผู้ทำได้คิดถึงการทำนั้นบ่อย ๆ ทุกครั้งที่คิดถึงกรรมนั้น ถ้าเป็นกรรมดีก็จะมีความรู้สึก สุข ปิติ และถ้าเป็นกรรมชั่วก็จะรู้สึกเป็นทุกข์ เศร้าหมอง อาจิณณกรรมจะเป็นตัวกำหนดคติชีวิตที่ไปหลังความตาย ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า กรรมฝ่ายกุศลหรืออกุศลจะมีมากกว่ากัน จึงเปรียบเทียบอาจิณณกรรม ทั้ง ๒ ฝ่าย เหมือนนกมวยปล้ำต่อสู้กัน นกมวยปล้ำคนใดมีกำลังมากกว่าจะทำให้คู่ต่อสู้ล้มลงพ่ายแพ้ได้<sup>๔๗</sup>

**๔. กัตตตการกรรม กรรมสักว่าทำ** หมายถึง กรรมดีหรือชั่วที่ทำด้วยเจตนา หรือความตั้งใจไม่แรง เพราะไม่มีเจตนาที่ตั้งใจไว้ก่อน หากไม่มีครุกรรม อาสันนกรรม กรรมนี้จึงจะให้ผลเป็นตัวกำหนดคติชีวิตหลังความตาย ไปเกิดในทุคติหรือสุคติตามกรรมที่ทำกรรมประเภทที่ ๒ เป็นกรรมที่จัดตามลำดับการให้ผลก่อนหรือหลัง ตามความหนักเบา ของกรรม ยกเว้นอาสันนกรรมที่ไม่อยู่ในเงื่อนไขนี้ ด้วยเป็นกรรมที่ทำในวาระสุดท้ายของจิตส่งผลให้เกิดในทุคติหรือสุคติ จึงเป็นกรรมที่ให้ผลในชาติที่ ๒

**(ค) กรรมประเภทที่ ๓** กรรมให้ผลตามระยะเวลา มี ๔ อย่างคือ

๑. ทิฐุธรรมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาตินี้
๒. อุปัชชเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติหน้า
๓. อปราปรียเวทนียกรรม กรรมให้ผลในชาติต่อๆ ไป
๔. โหสิกรรม กรรมไม่ให้ผล

กรรมให้ผลตามระยะเวลา หมายถึง กรรมที่ได้ทำไปแล้ว เป็นกรรมทั้งในส่วนที่ดีและไม่ดี ย่อมมีระยะเวลาในการให้ผลต่างกัน กล่าวคือกรรมบางอย่างทำในชาตินี้ ให้ผลในชาตินี้ กรรมบางอย่างทำในชาตินี้ ให้ผลในชาติหน้า กรรมบางอย่างทำในชาตินี้ ให้ผลในชาติต่อๆ ไป จากชาติหน้า

**๑. ทิฐุธรรมเวทนียกรรม** กรรมให้ผลในปัจจุบันคือในภพนี้ ไม่มีอำนาจให้ผลในชาติหน้า เพราะ ทิฐุธรรมเวทนียกรรมนี้ ได้แก่ เจตนาที่ประกอบอยู่ในปฐมขณะดวงที่ ๑ ไม่ว่าจะเป็นการ

<sup>๔๗</sup> พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร) , กรรมที่ปณี เล่ม ๑ , หน้า ๑๙๐.

กระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ เป็นกุศล หรืออกุศลก็ตาม ในขณะที่กะทำนั้นย่อมจะต้องมีชวณะเกิดขึ้น ๗ ครั้ง และมีวิถิจิตที่มีชวณะเกิดขึ้น ๗ ครั้งนี้ ก็มีมากมายนับไม่ถ้วนในการกระทำอย่างหนึ่งๆ ในบรรดาชวณะที่เกิดขึ้น ๗ ครั้งเหล่านี้ เจตนาที่ประกอบอยู่ในชวณะครั้งที่ ๑ นั้นชื่อว่าเป็น “ทิวฐธรรมเวทนิยกรรม” โดยมีคำรับรองในอรรถกถาสาลินีว่า “ทิวฐธมมเวทนิยํ ปฐมํ ชวณํ ภเว”<sup>๔๘</sup> แบ่งออกเป็น ๒ อย่างด้วยกันคือ

๑.๑ **ปรีกฏทิวฐธรรมเวทนิยกรรม** ได้แก่กรรมที่บันดาลให้ได้รับผลทันตาเห็นในชาตินี้ ซึ่งถึงความแก่กล้าแล้ว กรรมชนิดนี้สามารถที่จะบันดาลให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมได้รับผลภายใน ๗ วันอย่างแน่นอน ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงบุคคลผู้ได้รับผลแห่งกรรมชนิดนี้ไว้มาก เช่น...ชายยากจนเชื้อใจคนหนึ่ง มีนามว่า **นายมหาทศคตะ** ได้มีโอกาสถวายภัตตาหารแด่องค์สมเด็จพระมิ่งมงกุฎ กัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อถวายเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ได้รับผลกรรมทันตาเห็น คือเขาได้กลายเป็นเศรษฐีร่ำรวยมหาศาลภายในเวลา ๗ วันนั่นเอง<sup>๔๙</sup>

๑.๒ **อปรีกฏทิวฐธรรมเวทนิยกรรม** ได้แก่กรรมที่บันดาลให้ได้รับผลในชาตินี้ ซึ่งยังไม่ถึงความแก่กล้า กรรมชนิดนี้ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายกุศล หรือฝ่ายอกุศลก็ตาม ย่อมส่งผลให้ปรากฏแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมหลังจากที่เขากระทำ ๗ วัน ล่วงไปแล้ว ทั้งฝ่ายกุศล และฝ่ายอกุศล ที่บุคคลกระทำแล้วในปฐมวัย บางชนิดก็อาจบันดาลให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมนั้น ได้รับผลในปฐมวัยนั่นเอง บางชนิดก็ให้ได้รับผลในมัชฌิมวัย บางชนิดก็ให้ได้รับผลในปัจฉิมวัย เมื่อได้ชื่อว่าเป็นทิวฐธรรมเวทนิยกรรมแล้ว ก็ย่อมไม่มีโอกาสให้ผลข้ามภพ ข้ามชาติเป็นอันขาด ย่อมมีประสิทธิภาพให้ผลได้แต่เฉพาะในชาติปัจจุบันเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า กรรมนี้เป็นกำลังที่มีกำลังอ่อน หากว่าในชาติปัจจุบันนี้ ไม่มีโอกาสให้ผลแล้ว ทิวฐธรรมเวทนิยกรรมนี้ก็จะกลายเป็น อโหสิกรรมไปทันที<sup>๕๐</sup>

ทิวฐธรรมเวทนิยกรรมจะเป็นกรรมที่มีพลังพิเศษในการให้ผลขึ้นมาได้ต้องได้รับความช่วยเหลืออุปการะ จากปัจจัยพิเศษ คือถ้าเป็นทิวฐธรรมเวทนิยกรรมฝ่ายอกุศล ก็ต้องประกอบด้วยปัจจัยพิเศษคือ วิบัติ ๔ ประการ ถ้าเป็นทิวฐธรรมฝ่ายกุศลก็ต้องประกอบด้วยปัจจัยพิเศษคือ สมบัติ ๔ ประการ จึงจะปรากฏผลต่อผู้เป็นเจ้าของกรรมนั้น<sup>๕๑</sup>

๒. **อุปปัชชเวทนิยกรรม** “อุปปัชชเวทนิยํ ผลํ เอตสชาติ อุปปัชชเวทนิยํ ผลํ ที่จะพึงได้รับในภพที่ ๒ มีอยู่แก่กรรมนั้น ฉะนั้น กรรมนั้น จึงชื่อว่า อุปปัชชเวทนิยกรรม” หมายความว่า เมื่อบุคคลทำอุปปัชชเวทนิยกรรมนี้เข้าแล้ว ย่อมจะได้รับผลแห่งกรรมที่ตนทำนั้น ในชาติที่ ๒ คือในชาติหน้า ซึ่งต่อจากชาตินี้ มีเจตนาอยู่ในชวณะดวงที่ ๗ แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่ายด้วยกัน คือฝ่ายที่เป็นกุศล

<sup>๔๘</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๑.

<sup>๔๙</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๒.

<sup>๕๐</sup> พระพรหมโมลี (วิศาล ญาณวโร ป.ธ.๙), **กรรมทีปนี เล่มที่ ๑**, หน้า ๒๔๕.

<sup>๕๑</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๗.

และ อกุศล อุปปัชชเวทนิยกรรมฝ่ายอกุศลได้แก่บาปชนิดหนัก คืออนันตริยกรรมทั้ง ๕ ส่วนอุปปัชชเวทนิยกรรมฝ่ายกุศล นั้นได้แก่บุญชนิดหนัก คือมหัคคตกุศล ในการให้ผลแห่งอุปปัชชเวทนิยกรรมทั้ง๒ฝ่าย ย่อมมีการให้ผลตามลำดับหนักเบา คือเมื่อบุคคลผู้ใจบาปหยาบเข้าประกอบกรรมอันเป็นอุปปัชชเวทนิยกรรมฝ่ายอกุศล ไว้หลายประการด้วยกัน เมื่อตายไปอกุศลอุปปัชชเวทนิยกรรมชนิดหนักที่สุด ย่อมให้ผลคือชักนำให้บุคคลผู้นั้นไป ปฏิสนธิเสวยทุกข์โทสอย่างแสนสาหัส ในนรกทันที เมื่ออกุศลอุปปัชชเวทนิยกรรมชนิดหนักที่สุดนี้ให้ผลแล้ว อกุศลชนิดเบารองลงมาก็เป็นอโหสิกรรมไป เช่น ใน อนันตริยกรรม ๕ **สังฆเภท** เป็นกรรมหนักที่สุด ย่อมให้ผลชักนำให้บุคคลผู้นั้นไปเกิดในนรกทันที ส่วนอนันตริยกรรมที่เหลือ ก็กลายเป็นอโหสิกรรมไป แม้ในกรณีแห่งอุปปัชชเวทนิยกรรมฝ่ายกุศลก็เช่นเดียวกัน คือ เมื่อพระโยคาวจรบำเพ็ญสมณธรรมฐานตั้งแต่ปฐมฌาน จนถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ถึงกาลเมื่อจุติไปอุบัติเกิด เป็นพรหมผู้วิเศษ ด้วยอำนาจแห่งฌานชั้นสูงสุดคือเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เมื่อฌานกุศลสูงสุดตกแต่งปฏิสนธิให้ดังนี้แล้ว ฌานกุศลที่มีกำลังต่ำลงมา ก็กลายเป็นอโหสิกรรมไปอีกเช่นกัน<sup>๕๒</sup>

**๓. อปราปรียเวทนิยกรรม** “อปราปรีเย เวทนีย อปราปรียเวทนีย กรรมที่พึงจะได้รับในภพอื่นๆ ชื่อว่า อปราปรียเวทนิยกรรม คือตั้งแต่ภพที่ ๓ เป็นต้นไป มีเจตนาที่ประกอบอยู่ในทุติยขวันะ ตติยขวันะ จตุตถขวันะ ปัญจขวันะ ฉัฏฐขวันะ เจตนาที่ประกอบอยู่ในขวันะทั้ง ๕ ดวงนี้แลเป็นตัว อปราปรียเวทนิยกรรม คำว่า**ขวันะ**<sup>๕๓</sup> คือการเล่นไป, การไปเร็ว, การสว้างวาบ, ความเร็ว, ความไว จิตขณะในการเล่นไปในวิถิ ทำหน้าที่รับรู้ เสพอารมณ์ ทางทวารทั้งหลาย เป็นวิถิจิตในช่วง หรือขั้นตอนที่ทำการ(เป็นกุศลขวันะ หรืออกุศลขวันะ แต่ถ้าเป็นจิตของพระอรหันต์ ก็ไม่ทำการ เป็นกิริยาขวันะ) จึงถือว่าอยู่ในช่วงที่สำคัญ โดยทั่วไปและอย่างมากที่สุด ปุณฺชนในกามภูมิ มีขวันจิตเกิดขึ้น ๗ ขณะ แล้วเกิดตทาลัมพนะ เป็นวิบากจิตขึ้นมา๒ขณะ แล้วก็เกิดเป็นภวังคจิต เรียกว่า ตกภวังค์ เป็นอันสิ้นสุดวิถิจิต คือสิ้นสุดการรับอารมณ์ไปวิถิหนึ่ง

... ขวันะนี้ได้แก่การเสพอารมณ์ เมื่อโงฐฐัพพนจิต ตัดสินอารมณ์แล้ว ความยินดี ยินร้าย อันเป็นโลภะ โทสะ โมหะ ย่อมเกิดที่ขวันะทั้ง ๗ นี้ บุญ บาป หรือ กุศล อกุศล ก็เกิดขึ้นตรงขวันะทั้ง ๗ นี้เอง<sup>๕๔</sup> การที่จักสำเร็จเป็นกรรม และมีการส่งผลได้นั้น ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นแห่งวิถิจิต คือจิต หรือวิญญาณที่ทำหน้าที่รับรู้ทางวิถิ ได้แก่ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อรับรู้ทางวิถิใดวิถิหนึ่งใน ๕ วิถิต้น ก็จะส่งต่อไปยังวิถิสุดท้าย คือ มโนวิญญาณ แยกอารมณ์ที่มาระทบเป็นภวังค์ได้ดังนี้

<sup>๕๒</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า๓๑๗.

<sup>๕๓</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๘๑.

<sup>๕๔</sup> พระพรหมโมลี (วิศาล ญาณวโร ป.ธ.๙) **กรรมทีปนี เล่มที่ ๑**, หน้า ๓๑๓.



๑. อดีตภวังก์ คือ ภวังก์จิตขณะเสพอารมณ์เก่า
๒. ภวังก์จลนะ ภวังก์จิตขณะไหวตัว เพื่อจะทิ้งอารมณ์เก่า แล้วรับอารมณ์ใหม่
๓. ภวังก์ปัจเฉทะ ภวังก์จิตขณะตัดขาด ทิ้งอารมณ์เก่า แล้วพร้อมรับอารมณ์ใหม่
๔. อาวัชชนะ จิตขณะน้อมนึกห่วงอารมณ์ให้เข้าสู่วิถีแห่งทวารทั้ง๕(ทวารใด ทวารหนึ่ง เช่น โสทวิญญาน การได้ยิน)

๕. ปัญจวิญญาน จิตขณะรับรู้อารมณ์๕ชนิด ชนิดใดชนิดหนึ่งทาง ๕ ทวาร

๖. สัมปฏิจฉนะ จิตขณะรับอารมณ์ที่รับมาแล้วจาก ทวาร๕เพื่อส่งต่อสู่จิตขณะต่อไป

๗. สันตிரณะ จิตขณะพิจารณาอารมณ์ที่ถูกส่งมาแล้ว

๘. โวฏฐวณะ จิตขณะตัดสินอารมณ์ที่พิจารณาแล้ว

๙-๑๕ ชวนะ จิตขณะเสพอารมณ์ (คิด เป็นมโนวิญญาน หรือ มโนกรรม)

๑๖-๑๗ ตทาลัมพนะ จิตขณะพิจารณาอารมณ์ที่เสพอแล้ว<sup>๕๕</sup> ตทาลัมพนะนี้ เป็นตัวตามเก็บอารมณ์ตามชวนะ ความยินดียินร้าย อันเป็นโลภะ โทสะ โมหะ หรือบุญ บาป กุศล อกุศลทั้งหลาย ซึ่งเกิดขึ้นที่ชวนะทั้ง ๗ นั้น ก็จะถูกเก็บประทับลงไว้ในภวังก์จิตดวงใหม่จนหมดสิ้น จึงสรุปได้ว่า เมื่อมีความเข้าใจในวิถิจิต ก็ทราบได้ว่า ชวนะนั้น เป็นตัวแบ่งแยก ให้เห็นตัวกรรมต่างๆ ดังนี้

เจตนาที่ประกอบอยู่ในปฐมชวนะ คือ ชวนะดวงที่๑ เป็นตัว ภิธรรมเวทนิยกรรม

เจตนาที่ประกอบอยู่ในสัตตมชวนะ คือชวนะดวงที่๗เป็นตัว อุปัชชเวทนิยกรรม

เจตนาที่ประกอบอยู่ในชวนะระหว่างกลาง ๕ ดวง ซึ่งได้แก่ พุติยชวนะ, ตติยชวนะ, จตุตถชวนะ, ปัญจชวนะ, ฉกฺขชวนะ เป็นตัวอุปปราปรียเวทนิยกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่จะส่งผลให้แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรม ตั้งแต่ภพที่ ๓ เป็นต้นไป หมายความว่าชาตินี้ก็ไม่ให้ผล ชาติหน้าก็ยังไม่ให้ผล แต่สามารถจะให้ผลได้ตั้งแต่หลุดพ้นจากชาติหน้าคือชาติโน้น เป็นต้นไป มีโอกาสเมื่อใดอุปปราปรียเวทนิยกรรมนี้จะส่งผลให้เมื่อนั้น และไม่มีการเป็นอโหสิกรรม จนกว่าจะได้ส่งผลให้แล้ว หรือจนกว่าเจ้าของกรรมนั้นจักดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานไป จึงจะกลายเป็นอโหสิกรรม<sup>๕๖</sup>

อุปปราปรียเวทนิยกรรมนี้ มีอยู่ ๒ฝ่ายเช่นเดียวกัน คือ อุปปราปรียเวทนิยกรรม ที่เป็นฝ่ายกุศล และที่เป็นฝ่ายอกุศล เมื่อได้ช่องได้โอกาสตามทันบุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมในชาติใดแล้ว ก็จะทำหน้าที่ส่งผลให้ทั้งที่ดี และไม่ดีตามที่ผู้เป็นเจ้าของกรรมได้เคยกระทำไว้ เป็นการตอบคำถามที่ว่าทำไมผู้ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบจึงต้องพบกับความทุกข์ยาก ถูกกลั่นแกล้ง ถูกโกง นั่นเพราะอกุศลกรรมที่ได้เคยกระทำไว้ในภพชาติก่อน มาแสดงผลให้ ในทางตรงข้ามถ้าเป็นอุปปราปรียเวทนิยกรรมฝ่ายกุศลเมื่อมีโอกาสดำเนิน ก็จะทำหน้าที่ส่งผลดี คือยังความสุขความเจริญให้เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้

<sup>๕๕</sup>บรรจบ บรรณรุจิ, กรรมกุญแจไขชีวิต เล่ม ๔ ตอน วิถิจิต ภวังก์จิต, (กรุงเทพมหานคร: แคนน่ากราฟฟิค, ม.ป.ป.), หน้า ๖๖-๖๗.

<sup>๕๖</sup>พระพรหมโมลี (วิศาล ญาณวโร ป.ธ.๙) กรรมทิปนี เล่มที่ ๑, หน้า ๓๔๗-๓๔๘.

นั้นเช่นเดียวกัน จนกว่าบุคคลผู้นั้น จะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพานแล้ว นั้นแล เจ้ากรรมอันมีลักษณะการติดตามต่อไปอย่างทรหดต้งสู้ขล่านั้นนี้ จึงจักหมดฤทธิ์ติดตามต่อไปไม่ได้แล้วก็หยุดกันทันที<sup>๕๗</sup>

**๔. อโหสิกรรม** อโหสิ จ ตํ กมมญจาติ อโหสิกรรม กรรมใดที่ชื่อว่าอโหสิ คือ ทำสำเร็จไปแล้วก็ไช้ เป็นกรรมก็ไช้ ฉะนั้น กรรมนั้น จึงชื่อว่า อโหสิกรรม<sup>๕๘</sup> กรรมที่เลิกให้ผล หมายถึง กรรมที่หมดโอกาสให้ผล เพราะผู้กระทำได้รับผลของกรรมอื่นที่หนักกว่า หรือกรรมที่ให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว หรือผู้กระทำได้บรรลุ อรหัตมรรค อรหัตผล นิพพานแล้ว ไม่เกิดอีกต่อไป กรรมที่ทำไว้ก็หมดโอกาสให้ผล ในระหว่างที่บุคคลผู้มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้ประกอบกรรมมากมาย ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ซึ่งบุคคลจะต้องได้รับผลของกรรมนั้น ตามเวลาที่กำหนดไว้ในการส่งผลตามลำดับ คือการให้ผลในชาตินี้ เท่านั้นจัดเป็นทิสฐธรรมเวทนิยกรรม ถ้าล่วงเลยเขตกำหนดไม่มีโอกาสที่จักส่งผลให้ในชาตินี้แล้วก็กลายเป็นอโหสิกรรมไป

ถ้าเป็นการให้ผลในชาติที่ ๒ ซึ่งต่อจากชาตินี้เท่านั้นจัดว่าเป็นอุปัชเวทนิยกรรม ถ้าล่วงเลยกำหนดไม่มีโอกาสที่จะส่งผลให้ในชาติที่ ๒ ก็กลายเป็นอโหสิกรรมไป

ข้อที่จัดว่า ระยะเวลาของการส่งผลยาวนานที่สุด คือ อปรာปรียเวทนิยกรรม คือมีเขตกำหนดส่งผลตั้งแต่ชาติที่ ๓ เป็นต้นไป จะคอยตามติดไม่ลดละที่จะส่งผลให้ ทั้งกุศล และอกุศล ที่บุคคลผู้นั้นได้เคยกระทำไว้ ข้ามภพชาติ นานแสนนานเท่าใดก็ไม่มียวันหนีพ้น จนกว่าผู้เป็นเจ้าของกรรม ดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน กรรมทั้งหลายจึงจะกลายเป็นอโหสิกรรม

กรรม ๑๒ เป็นความรู้เรื่องการให้ผลในส่วนของ ลาก ยศ สรรเสริญ และเสื่อมลาภเสื่อมยศ นิินทาเป็นการกล่าวถึงผลของกรรมโดยเฉพาะที่กล่าวถึงการให้ผลชั้นนอกเท่านั้น คือ ให้ผลเป็นโลภธรรม ไม่ได้กล่าวถึงการให้ผลชั้นใน คือ ให้ผลทางด้านจิตใจ ตลอดจนเป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกรรมเก่าในอดีตชาติกับกรรมใหม่ในชาติปัจจุบัน เช่น กรรมเก่าในอดีตชาติทำหน้าที่เป็นชนกกรรม แล้วกรรมเก่าในอดีตชาติอย่างอื่นหรือกรรมใหม่ในชาติปัจจุบันอาจทำหน้าที่เป็นอุปถัมภกกรรม อุปปีฬกรรม และอุปฆาตกรรมก็ได้<sup>๕๙</sup> และทำกรรมเพียงประเภทเดียว อาจเป็นกรรมได้ถึง ๓ ประเภท พร้อม ๆ กัน เช่น ถ้าเราฆ่าบิดาเป็นทั้งครุกรรมเป็นทั้งทิสฐธัมมเวทนิยกรรม และเป็นทั้งอุปฆาตกรรม<sup>๖๐</sup>

สรุปได้ว่า กรรม ๑๒ เป็นมติของอรรถกถาจารย์ ที่กล่าวไว้ในอรรถกถา โดยมีวัตถุประสงค์รวบรวมคำสอนเรื่องกรรมจากพระไตรปิฎก แล้วจัดแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามทาง

<sup>๕๗</sup> พระพรหมโมลี (วิศาล ญาณวโร ป.ธ.๙) กรรมทีปนี เล่มที่ ๑, หน้า ๓๕๐.

<sup>๕๘</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๗.

<sup>๕๙</sup> บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑ , หน้า ๑๓๑.

<sup>๖๐</sup> แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนวิทยา, หน้า ๑๑๕.

ให้ผลของกรรม คือ ๑. กรรมให้ผลตามหน้าที่ ๒. กรรมให้ผลก่อนหรือหลัง ๓. กรรมให้ผลตามระยะเวลา อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับกรรมและผลของกรรมที่เป็นรูปธรรมได้ชัดเจน ผู้ที่ศึกษาเรื่องกรรม ๑๒ จนเข้าใจ จะเป็นผู้อยอมรับเงื่อนไขของการให้ผลของกรรมชั้นนอก ที่มีความซับซ้อนได้ โดยไม่สงสัยการให้ผลของกรรมอีกต่อไป

### ๓.๑.๓ ความหมายของคำว่า “กฎแห่งกรรม”

**กฎแห่งกรรม** ตามความหมายโดยราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า กฎแห่งกรรม หมายถึง กฎ ว่าด้วยกรรมและผลแห่งกรรมที่ผู้กระทำจักต้องได้รับ<sup>๖๑</sup>

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ กฎแห่งกรรม ว่า “อันโชคดีหรือโชคร้ายที่เราได้ประสบอยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอก หรืออำนาจดวงดาวใดๆ เลย แท้จริงแล้ว ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่เราได้สั่งสมไว้ในอดีต ติดตามมาให้ผลในปัจจุบันนั่นเอง และการที่เราจะได้รับความสุขหรือความทุกข์อยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกรรมที่เราได้สร้างไว้ในปัจจุบันอย่างเดียว อาจจะขึ้นอยู่กับกรรมในอดีตด้วย เราต้องยอมรับ อดีตชาติ ต้องยอมรับการกระทำของเราในวัน ในเดือนในปี ในชาติที่ผ่านมา ว่าเป็นสิ่งที่เราทำไว้เองและสิ่งที่เราทำในปัจจุบัน เราต้องยอมรับด้วยว่า นั่นคือสิ่งที่บันดาลชีวิตของเราให้เป็นในอนาคตและเป็นไปตามกฎแห่งกรรมนั้น”<sup>๖๒</sup>

### ก. ศรฺทธา ๔ : หลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับกฎแห่งกรรม

“กฎแห่งกรรม” เป็นเรื่องเกี่ยวกับศรฺทธาหรือความเชื่อทางศาสนาซึ่งหลักธรรมเป็นคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ผู้เป็นชาวพุทธทุกคนจึงควรเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม โดยตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคลจะได้ดีหรือชั่ว ได้รับสุขหรือทุกข์ ก็เพราะกรรม หรือการกระทำของตนเองทั้งสิ้น เกี่ยวกับความเชื่อกฎแห่งกรรมนี้ พระพุทธองค์ทรงสอนให้ใช้ศรฺทธาเป็นตัวนำ มี ๔ ประการ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมโดยตรง คือ

๑. กัมมสัทธา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไร โดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความดีความชั่วมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจอนหรืออนาคต

<sup>๖๑</sup>ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔.

<sup>๖๒</sup>พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓.

๒. วิปากสัทธา เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากความดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

๓. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔. ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๔ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง<sup>๖๓</sup>

จะเห็นได้ว่าความเชื่อหรือศรัทธา ๔ อย่าง เป็นความเชื่อในเรื่องเกี่ยวข้องกับกรรม และ “กฎแห่งกรรม” และเป็นคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ผู้เป็นชาวพุทธทุกคนจึงควรเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ควรพยายามศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรม ในงานวิจัยนี้แยกพิจารณาออกเป็น ๒ ประเด็น คือ ๑) กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎธรรมชาติ ๒) กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎแห่งศีลธรรม แสดงรายละเอียด ตามลำดับ ดังนี้

## ข. ประเภทของกฎแห่งกรรม

### ๑) กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎธรรมชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงกล่าวได้ว่า กฎแห่งกรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือความตั้งใจ และต้องได้รับผลกรรมนั้นแน่นอน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องของสัจธรรม คือหลักความจริงตามธรรมชาติที่ว่า สิ่งทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ วัตถุ ทั้งที่เป็นรูปธรรมมองเห็นได้ สัมผัสได้ หรือเป็นนามธรรม เช่นเรื่องของจิตใจ อันเป็นธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น (สังขตธรรม) สรรพสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เป็นเรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ เรียกว่า “กฎธรรมชาติ” เรียกในภาษาบาลีว่า “นิยาม” แปลว่ากำหนดอันแน่นอน นั่นคือ กรรมนิยามซึ่งเป็น ๑ ในธรรมนิยาม ๕ อย่าง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ว่า กฎธรรมชาตินี้ เป็น ธาตุ คือภาวะทรงตัวอยู่โดยธรรมดา เป็น ธรรมฐิติ คือภาวะที่ตั้งตัวหรือยืนตัวเป็นหลักแน่นอนอยู่เป็นธรรมดา เป็นธรรมนิยาม คือ เป็นกฎธรรมชาติ หรือกำหนดแห่งธรรมดา ไม่เกี่ยวกับผู้สร้างผู้บันดาล หรือการเกิดขึ้นของศาสนาหรือศาสดาใดๆ กฎธรรมชาตินี้แสดงของศาสดาในความหมายของพุทธธรรมด้วย ว่าเป็นผู้ค้นพบกฎเหล่านี้ แล้วนำมาเปิดเผย<sup>๖๔</sup> ดังนั้นหลักนิยาม ๕ จึงเป็นหลักแห่งความแน่นอน เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง ดำรงอยู่เสมอ เป็นธรรมดาของโลก

<sup>๖๓</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๘๑.

<sup>๖๔</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวแอนดริโอม จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๖๒-๖๓.

พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตามหลักนี้ก็ยังคงดำรงอยู่ ดังพระพุทธพจน์ว่า “อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตान ออุปปาทา วา ตถาคตान”<sup>๖๕</sup> ซึ่งแปลว่า “ตถาคตทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (หลัก) นั้น ก็ยังคงมีอยู่เป็นธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยาม คือหลักอภัยปัจจัยตา”<sup>๖๖</sup> หลักนิยาม ๕ มีดังนี้

๑. อุตุนิยาม (physical law) กฎธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับความเป็นไปของ สภาพแวดล้อม และความเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ เช่น ลมฟ้าอากาศ การเนาเปื่อยผุพังของสิ่งทั้งหลาย

๒. พีชนิยาม (biological law) กฎธรรมชาติ เกี่ยวกับพันธุกรรม การสืบพันธุ์ ลูกหลานในตระกูลเดียวกัน ย่อมมีนิสัย หน้าตา คล้ายคลึงกับบรรพบุรุษ ปลูกพืชเช่นใด ย่อมให้ผลเช่นนั้น

๓. จิตนิยาม (psychic law) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่ออารมณ์ (สิ่งเร้า) มากระทบประสาท จะเกิดการรับรู้เกิดขึ้น จิตจะทำงานอย่างไร คือ มีการไหวไหวแห่งภวังคจิต

๔. กรรมนิยาม (the law of kamma) กฎธรรมชาติ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นกฎที่ว่าด้วยการกระทำ และการให้ผลของการกระทำ กระบวนการแห่งเจตจำนง หรือ ความคิด บรู้งแต่งสร้างสรรค์ พร้อมทั้งผลอันสืบเนื่องออกไป อันสอดคล้องสมกัน เช่น ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่ว ได้ผลชั่ว เป็นต้น

๕. ธรรมนิยาม (order of the norm) กฎธรรมดาแห่งสรรพสิ่ง เป็นกฎเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ที่เป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นธรรมดา<sup>๖๗</sup>

การอธิบายตามหลักนิยาม ๕ นี้ เป็นการอธิบายสิ่งที่เป็นไปเองตามเหตุปัจจัย เรียกว่า หลักปัจจัยการ หรือ ปฏิจสุมุปาบาท การเรียงหัวข้อปฏิจสุมุปาบาท เริ่มจากอวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรา มรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัส สุปายาสนั้น เป็นเพียงแม่แบบเท่านั้น แต่โดยทางปฏิบัติ พระพุทธองค์จะทรงเริ่มตรงหัวข้อไหนก่อน แล้วจะสาวขึ้นไปหาต้นหรือจะสาวลงมาหาปลายก็ได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมเฉพาะกรณี อย่างเช่นมหาตมมหาสังขยสูตร<sup>๖๘</sup> โดยทรงสาวไปหาปลาย เริ่มที่มีเวทนาไปจนถึงเกิดชรา มรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาส แสดงให้เห็นว่า ปฏิจสุมุปาบาทแต่ละข้อมีความสัมพันธ์กันหมด และมีความสัมพันธ์แบบอนุโลมละปฏิโลม เป็นห่วงลูกโซ่คล้องกันเป็นวงกลมเหมือนวงล้อ การสืบสาวไปหาต้นเหตุแห่งปฏิจสุมุปาบาท สืบสาวไปถึงอวิชชาก็พอแล้ว ไม่จำเป็นต้องสืบค้นต่อไปอีก เพราะฉะนั้น อวิชชาจึงไม่ใช่ปฐมเหตุจริงๆ เป็นแต่เพียงทรงถือเอาแค่นั้นเท่านั้น ปฏิจสุมุปาบาทเป็นกระบวนการที่ทำให้สัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิด เพราะฉะนั้นปฏิจสุมุปาบาทกับไตรวิภู จึงเป็นอย่างเดียวกัน เพียงแต่ไตรวิภูเป็นกรอบ ส่วนปฏิจสุมุปาบาทเป็นเนื้อหา หรือ กิเลส กรรม วิบาก ดังนั้น กฎแห่งกรรมก็คือ

<sup>๖๕</sup> ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๖๑/๓๐.

<sup>๖๖</sup> อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๖๒.

<sup>๖๗</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๒๓๖.

<sup>๖๘</sup> ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๔๖/๔๒๗-๔๒๙.

กฎแห่งธรรมชาติ สิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อเกิดขึ้นก็มีเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้น เมื่อตั้งอยู่ก็มีเหตุปัจจัยทำให้ตั้งอยู่ เมื่อเปลี่ยนแปลงก็มีเหตุปัจจัยทำให้เปลี่ยนแปลง เมื่อแตกดับก็มีเหตุปัจจัยทำให้แตกดับ ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ เปลี่ยนแปรและแตกดับไปโดยปราศจากเหตุปัจจัย<sup>๖๙</sup> ดังพระพุทธพจน์ที่ว่าคือ “เพราะเหตุนี้เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้นสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับสิ่งนี้จึงดับ”<sup>๗๐</sup> ดังนั้น กฎแห่งกรรมในฐานะของกฎธรรมชาตินี้เป็นกระบวนการให้ผลของกรรม กระทำหรือ ผลที่เกิดจากการกระทำ กฎแห่งกรรมจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะเมื่อมีการกระทำคือกรรม ย่อมมีผลแห่งการกระทำด้วย

## ๒) กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎแห่งศีลธรรม

กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎทางศีลธรรม มีความหมายเช่นเดียวกับประเด็นกฎธรรมชาติ คือเป็นกฎแห่งเหตุและผล ประเด็นกฎแห่งธรรมชาติครอบคลุมทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ประเด็น **กฎแห่งศีลธรรม** ครอบคลุมเฉพาะสิ่งมีชีวิตที่สามารถมีเจตจำนงเสรีได้เท่านั้น<sup>๗๑</sup> เพราะสามารถกำหนดพฤติกรรมเป็นดีหรือชั่ว ตามมาตรฐานทางศีลธรรมที่ใช้ในสังคมมนุษย์ ส่วนพฤติกรรมที่มาจากสัญชาตญาณไม่สามารถกำหนดด้วยคุณค่าทางศีลธรรมได้ **กรรมนิยามหรือกฎแห่งกรรม** คือกฎธรรมชาติส่วนที่ทำหน้าที่ดูแลการกระทำที่แฝงค่าทางศีลธรรมของมนุษย์ กฎแห่งกรรมจะบันทึกการกระทำของบุคคลแต่ละคนและคอยโอกาสให้ผลตอบแทน<sup>๗๒</sup> พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง**กฎแห่งกรรม** ในฐานะเป็นกฎทางศีลธรรม มีปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “คนทำกรรมใดไว้อย่อมเห็นกรรมนั้นในตน คนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี คนทำกรรมชัวย่อมได้รับผลชั่ว คนหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น”<sup>๗๓</sup>

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว เห็นได้ว่า มนุษย์ทุกคนมีกฎแห่งกรรมหรือกรรมนิยามกำกับพฤติกรรมที่มีคุณค่าทางศีลธรรม และรอคอยเวลาให้ผลตอบแทนตามคุณภาพของกรรม ตามเหตุและผลที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ถ้าเป็นกรรมดี ผลที่ได้รับเป็นความดี (สุข) ถ้าเป็นกรรมชั่ว ผลที่ได้รับเป็นความชั่ว (ทุกข์) เปรียบเทียบการให้ผลของกรรม เช่นเดียวกับการปลูกพืช ปลูกพืชชนิดใดได้ผลพืชชนิดนั้น ปลูกมะม่วงย่อมได้ผลมะม่วง จะเป็นผลทุเรียนหรือมังคุดนั้นเป็นไปไม่ได้ กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎศีลธรรม มีกฎเกณฑ์ตายตัวเหมือนกฎธรรมชาติข้ออื่นๆ ดีเป็นดี ชั่วเป็นชั่ว ไม่มี

<sup>๖๙</sup> สุนทร ธีรวัช, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๑๖๔.

<sup>๗๐</sup> ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๑-๖๒/๑๑๖-๑๑๘, ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๓/๑๗๔.

<sup>๗๑</sup> สุนทร ธีรวัช, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๖.

<sup>๗๒</sup> สมภาร พรหมทา, พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑๑-๓๑๒.

<sup>๗๓</sup> ขุ.ชา.ทุก. (ไทย) ๒๗/๑๔๔/๑๐๓.

การยกเว้นหรือยืดหยุ่น แต่เป็นการให้ผลทางด้านจิตใจเท่านั้น การให้ผลชั้นนอกต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ มาสนับสนุน

### ๓.๑.๔ องค์ประกอบที่สำคัญของกฎแห่งกรรม

#### ก. ด้านหลักกรรมและการให้ผล

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท กรรมเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวที่สุดของทุกคน เพราะทุกคนมีกรรมเป็นของตน แต่ทำความเข้าใจยากที่สุด ในกระบวนการของกรรมตั้งแต่เริ่มกระทำตามความคุ้นชินตามจริตของตัวเอง ก็จัดเป็นกรรมแล้ว ในการกระทำกรรมต่างๆ นั้น จิต (ใจ) ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นจุดเริ่มต้น ไม่ว่าจะเป็นกรรมดี (กุศลกรรม) หรือ กรรมชั่ว (อกุศลกรรม) ก็ตาม การกระทำเหล่านี้มีจุดเริ่มต้นมาจากจิตเป็นอันดับแรก ที่เรียกว่า “มโนกรรม” ในขณะที่เรามีชีวิต จิตของเราเกิดดับทุกขณะ จิตเกิด ๑ ขณะ เรียกว่า จิต ๑ ดวง จิตแต่ละดวง จะมีขณะย่อย ๓ ขณะ คือ

ก. อุปาทะ ขณะเกิดขึ้น

ข. จิตี ขณะตั้งอยู่

ค. ภังคะ ขณะดับไป<sup>๗๔</sup>

ในขณะที่จิต ก่อนจะดับไป (ภังคะ) จิตได้ส่งผลกระทบที่เก็บสะสมไว้ไปให้จิตดวงใหม่ ดังนั้นจิตดวงใหม่เกิดขึ้นเพราะพลังกรรมของจิตดวงก่อนเป็นทอดๆ เหมือนประหนึ่งลูกโซ่ เชื่อมต่อกันของการเกิด-ดับเป็นกระแสจิต ที่เรียกว่า “สันตติ” (Continuity) หมายถึงการสืบต่อเนื่องไม่มีการหยุด จิตดวงใหม่จึงเป็นทายาทรับมรดกของจิตดวงที่เพิ่งดับไป เรื่องราวและการกระทำทุกอย่างจึงถูกส่งทอดต่อเนื่องกันเป็นกระแสไปอย่างนี้ ถ้าจะพิจารณาให้ดี จะเห็นการเกิด และการตายอยู่ทุกขณะจิต เหมือนหลอดไฟกระพริบที่ต่อไว้จะสว่าง และดับลง เร็วมาก สภาพของขณะจิตก็เช่นเดียวกัน ในเวลา ๑ วัน คนเรามีสภาวะของการเกิด-ดับ ของจิตนับครั้งไม่ถ้วน เรียกว่า เกิด และตาย สลับกันไป ในช่วงขณะเรียกว่า “ขณิกมรณะ” อยู่ในร่างกายเดียว แต่ถ้ามีการทิ้งร่างกายในภพภูมินี้ แล้วไปถือกำเนิดในร่างกายของภพหน้า ตามแรงกรรม ที่ส่งไปให้เกิดตามที่ได้อธิบายไว้แล้ว สภาพของจิตดวงสุดท้ายในชาตินี้ เรียกว่า “จุติจิต” เพราะเป็นจิตที่เคลื่อนย้ายภพ (จุติ) ออกจากร่างกายที่ปราศจากลมหายใจ ขณะที่จุติจิตดับลง มันได้ส่งพลังกรรมและผลรวมของประสบการณ์ในชาตินี้ ไปก่อให้เกิดจิตดวงใหม่ในร่างกายใหม่ เรียกว่า “ปฏิสนธิจิต” พลังกรรมจะถูกส่งทอดไปเป็น มรดกให้ปฏิสนธิจิตรักษาต่อไป<sup>๗๕</sup> ภวังคจิต จิตที่มีหน้าที่จำเพาะในการสั่งสมผลกรรม จะทำหน้าที่อยู่ ๓ แดน คือ

<sup>๗๔</sup> อานาจ ยอดทอง, ผลกรรมดี-ชั่วอยู่ที่ไหน, วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า ๑๔.

<sup>๗๕</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

๑) **แดนปัญจทวาร** หมายถึง จิตตื่นจากภวังค์ออกมารับอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางทวารทั้ง ๕ เมื่อจิตรับอารมณ์แล้วจะอยู่ในภาวะตื่นตัวเต็มที่ เรียกว่า “วิถิจิต” เป็นจิตสำนึก (conscious mind)

๒) **แดนมโนทวาร** หมายถึง จิตตื่นจากภวังค์ขึ้นสู่วิถียุติ แต่ไม่ออกมารับอารมณ์ภายนอก หันกลับเข้ามารับอารมณ์ภายในเรียกว่า “ธรรมารมณ์” ได้แก่บรรดาโนภาพ และจินตภาพต่างๆ ในมโนทวาร จิตทำงานอยู่ในแดนมโนทวาร ในขณะที่คนกำลังคิดถึงอดีต หรือในขณะที่ทำสมาธิ

๓) **แดนภวังค์** หมายถึง จิตที่มีกำลังอ่อน ไม่ขึ้นสู่การรับรู้อารมณ์ภายนอกใดๆ แต่เกิดระดับ รับอารมณ์ภายในของตนเองอยู่เป็นปกติ คือพลังกรรมที่ก่อให้เกิดกรรมนิमित และคตินิमित จิตในแดนนี้จึง เรียกว่า “ภวังคจิต” เป็นจิตที่เป็นองค์แห่งภพ เป็นระดับที่เราไม่รู้ตัว เรียกว่าเป็น “จิตไร้สำนึก” (unconscious) ภพจะเป็นอย่างไร ชีวิตแท้ๆ ที่กรรมออกผลจะเป็นอย่างไรนั้นอยู่ที่ภวังค์ แม้แต่ จุติ ปฏิสนธิ ก็เป็นภวังคจิต<sup>๗๖</sup> การทำงานของภวังคจิต จะทำงานอยู่ใต้สำนึก เราจึงไม่รู้ตัว สิ่งที่เราพูดและทำทุกอย่างจะถูกบันทึกเก็บไว้หมด สิ่งที่ถูกเก็บสะสมเรียกว่า “วิบาก” (ผลกรรม) เมื่อโอกาสมาถึงวิบากกรรมก็ให้ผลจนเป็นรูปธรรม บุคคลจึงไม่สามารถ หลีกหนีกรรมที่ตนเองทำไว้ได้ ดังพุทธพจน์ ที่ว่า “กมมทายาโท” หมายถึงบุคคล ย่อมเป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นผู้ให้ผล หมายความว่า ผลดี ผลชั่วที่เราได้รับนั้น เนื่องมาจากกระทำของตนเอง

## ข. ข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องของ “กรรม”

### ๑) บุญกิริยาวัตถุ ๓

สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ภาวะความเป็นไปต่างๆ เช่น ดีหรือชั่ว รวยหรือจน เจริญหรือเสื่อม สุขหรือทุกข์ ก็เนื่องมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น และกรรมใดที่ทำลงไปจะเป็นกรรมดี หรือ กรรมชั่วก็ตาม ย่อมให้ผลตอบแทนเสมอการกระทำ ที่จะก่อให้เกิดสุขและประโยชน์ต่อผู้อื่น คือ กรรมดี เป็นความดี หรือเรียกอีกอย่างว่า บุญ คำว่าบุญ แปลตามศัพท์ว่า ชำระ ฟอก ล้าง บุญที่เป็นส่วนเหตุ ได้แก่ความดีต่างๆ เรียกว่า เป็นบุญ เพราะเป็นเครื่องชำระฟอกล้างความชั่ว และบุญที่เป็นส่วนผล คือ ความสุขดังพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แปลความว่า ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญเป็นชื่อของความสุข บุญเป็นเครื่องชำระล้างความชั่ว ตลอดจนรากเหง้าของความชั่ว ที่เรียกว่าอกุศลมูลมี ๓ อย่างคือ โลภะ อายกได้ ๑ โทสะคือประทุษร้ายเขา๑ และโมหะ คือหลงไม่รู้จริง<sup>๗๗</sup>

<sup>๗๖</sup> อานาจ ยอดทอง, ผลกรรมดี-ชั่วอยู่ที่ไหน, หน้า ๑๖.

<sup>๗๗</sup> สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, กฎแห่งกรรม บุญเป็นหลักใหญ่ของโลก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๒.



ในบุญกิริยาวัตถุ ๓ กล่าวถึงหลักแห่งการบำเพ็ญบุญ ซึ่งแบ่งเป็น ๓ หัวข้อหลักคือ

๑. ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน)
๒. สีลมัยบุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล)
๓. ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา)<sup>๗๘</sup>

โดยบุญกิริยาวัตถุในพุทธศาสนานี้ เมื่อเรียกย่อๆ มี ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนา ซึ่งคำว่า บุญกิริยา หมายถึง เจตนาบำเพ็ญบุญ และคำว่า วัตถุ หมายถึง ที่ตั้งแห่งผลหรือเหตุให้เกิดผล ดังนั้น บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง เจตนาบำเพ็ญบุญซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งผลหรือเป็นเหตุให้เกิดผลโดยหลักแห่งการทำบุญ ในเรื่อง ทาน ศีล ภาวนา นี้ เมื่อคนบำเพ็ญบุญต่างกันย่อมได้รับผลต่างกันซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสถึง เรื่องการให้ผลที่ต่างกันนี้ ไว้ในบุญกิริยาวัตถุสูตร ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ คนที่ให้ทานน้อย รักษาศีลน้อย และไม่เจริญภาวนาเลย เมื่อตายไป จะไปเกิดในตระกูลต่ำในมนุษย์โลก

กลุ่มที่ ๒ คนที่ให้ทานปานกลาง รักษาศีลปานกลาง แต่ไม่เจริญภาวนาเลย เมื่อตายไป จะไปเกิดในตระกูลสูงในมนุษย์โลก

กลุ่มที่ ๓ คนที่ให้ทานมาก รักษาศีลมาก แต่ไม่เจริญภาวนาเลย เมื่อตายไปจะไปเกิดเป็นเทวดา ๖ พวก ในสวรรค์ชั้นต่างๆ คือ จาตุมหาราช ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตตี อานิสงส์ที่เกิดในสวรรค์ในชั้นต่างๆ ให้ผลเรียงลำดับจากน้อยไปหามาก ตามความปรารถนาของทานที่ให้ และ ศีลที่รักษา<sup>๗๙</sup>

**๑.๑) ผลของการให้ทาน** ในเรื่องการให้ทาน ถือเป็นหลักของการทำบุญข้อหนึ่ง ที่เรียกว่า ทานมัยบุญกิริยา การกระทำบุญอันสำเร็จด้วยทาน คือการให้ ได้ชื่อว่าเป็นบุญที่หมายถึง บุญโดยเหตุ ได้แก่ เป็นเครื่องชำระฟอกล้างจิตใจ ให้บริสุทธิ์ สะอาด จากโลภะ ความโลภอยากได้ จากความตระหนี่ เป็นบุญโดยผล เป็นชื่อของความสุข และกรรมดีที่ได้ทำจากการทำทานนี้ให้ผลตามที่กล่าวไว้ใน จุฬกัมมวิภังคสูตร คือ จะได้เกิดมาในสวรรค์ หากไม่เกิดในสวรรค์ จะมาเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้มีทรัพย์ อย่างไรก็ตามการให้ทานในผู้รับก็ให้ผลที่แตกต่างกัน<sup>๘๐</sup> พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง อานิสงส์ของการให้ทาน ในทักขิณาวិภังคสูตร ดังนี้

๑. การให้ทานในสัตว์เดียรฉานมีอานิสงส์ ๑๐๐ เท่า
๒. การให้ทานในปุถุชนผู้ทุศีลมีอานิสงส์ ๑,๐๐๐ เท่า
๓. การให้ทานในปุถุชนผู้มีศีลมีอานิสงส์ ๑๐๐,๐๐๐ เท่า

<sup>๗๘</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๘/๒๖๙.

<sup>๗๙</sup>ดูรายละเอียดใน อง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๙๔-๒๙๖.

<sup>๘๐</sup>สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, กฎแห่งกรรม บุญเป็นหลักใหญ่ของโลก, หน้า ๕๗.

๔. การให้ทานในบุคคลภายนอกศาสนาผู้ปราศจากความกำหนดในกามมีอานิสงส์แสนโกฏิเท่า

๕. การให้ทานในผู้ปฏิบัติเพื่อทำโศดาปัตติผลให้แจ้งมีอานิสงส์นับประมาณไม่ได้

๖. การให้ทานในพระโศดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธะและพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อานิสงส์ยิ่งไม่อาจนับประมาณได้เลย<sup>๘๑</sup>

นอกจากนี้ในสัปปริสทานสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงผลแห่งการให้ทาน ๕ ประการ คือ

๑. ให้ทานด้วยศรัทธา มีผลทำให้ร่ำรวยและมีรูปงาม

๒. ให้ทานโดยเคารพ มีผลทำให้ร่ำรวยและมีบุตร ภรรยา บริวารที่เชื่อฟัง

๓. ให้ทานตามกาลอันควร มีผลทำให้ร่ำรวยตั้งแต่ปฐมวัย

๔. เป็นผู้มั่งคั่งจนกระทั่งให้ทาน มีผลทำให้ร่ำรวยและพอใจใช้ของดีๆ

๕. ให้ทานโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น มีผลทำให้ร่ำรวยและทรัพย์สินนั้นปลอดภัยจากไฟ น้ำ หรือการแย่งชิงของผู้อื่น<sup>๘๒</sup>

ในทานมัทปผลสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ถึงเหตุปัจจัยของการให้ทานชนิดเดียวกันแต่ให้ผลมาก ให้ผลน้อย มีอานิสงส์มาก มีอานิสงส์น้อยแตกต่างกัน ๗ ประการ เรียงลำดับอานิสงส์จากน้อยไปหามากได้ ดังนี้

๑. การให้ทานโดยตั้งใจว่า เมื่อตายไปจักได้เสวยทานนี้ เป็นการให้ทานแบบยังมีเยื่อใยในทานนั้น เมื่อตายไป เขาจะเกิดอยู่ในชั้น จาตุมหาราชิกา

๒. การให้ทานโดยตั้งใจว่า การให้ทานเป็นการดี เมื่อตายไป เขาจะไปเกิดอยู่ในชั้นดาวดึงส์

๓. การให้ทานโดยตั้งใจว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้ทานมาก่อน เราไม่ควรเสียประเพณีของวงศ์ตระกูล เมื่อตายไป เขาจะไปเกิดอยู่ในชั้นยามา

๔. การให้ทานโดยตั้งใจว่า เราหุงหากินเองได้ การไม่ให้ทานแก่ผู้หุงหากินเองไม่ได้นั้น ไม่สมควร เมื่อตายไป เขาจะไปเกิดอยู่ในชั้นดุสิต

๕. การให้ทานโดยตั้งใจว่า เราจักให้ทานเหมือนฤๅษีครั้งก่อนที่ได้เคยทำมาแล้ว เมื่อตายไป เขาจะไปเกิดอยู่ในชั้น นิมมานรดี

๖. การให้ทานโดยตั้งใจว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตย่อมผ่องใส เมื่อตายไป เขาจะไปเกิดอยู่ในชั้นปรนิมมิตวสวัตดี

<sup>๘๑</sup>ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๗๙/๔๒๗-๔๒๙.

<sup>๘๒</sup>ดูรายละเอียดใน อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๒๔๔-๒๔๕.

๗. การให้ทานโดยตั้งใจว่า จะให้ทานเป็นเครื่องปรองจืด เมื่อตายไป เขาจะไปเกิดอยู่ในชั้นพรหมกายิกา<sup>๘๓</sup>

นอกจากนี้หาก ผู้ให้ทานเป็นผู้มีศีล เมื่อให้ทานแก่พระภิกษุ หรือผู้ทรงศีล แล้วตั้งจิตอธิษฐานตั้งปรารถนาภูมิที่จะไปเกิดไว้ อย่างไรก็ดี ผลย่อมเป็นไปตามปรารถนา ดังปรากฏในทานุปัตติสูตร ที่ว่าด้วยผลของทาน ๘ ประการ ดังนี้

๑. ความเกิดในตระกูลสูง
๒. ความเกิดเป็นเทวดาชั้นจาตุมหาราช
๓. ความเกิดเป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์
๔. ความเกิดเป็นเทวดาชั้นยามา
๕. ความเกิดเป็นเทวดาชั้นดุสิต
๖. ความเกิดเป็นเทวดาชั้นนิมมานรดี
๗. ความเกิดเป็นเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี
๘. ความเกิดเป็นเทวดาชั้นพรหมายิกา<sup>๘๔</sup>

สำหรับผลของทาน ในข้อ ๑-๗ เกิดจากความมีศีล ให้ทานแล้วตั้งความปรารถนาไว้ส่วนผลในข้อ ๘ นี้แตกต่างจากข้ออื่น คือ นอกจากผู้ให้ทานจะเป็นผู้มีศีลแล้ว ยังเกิดจากการให้ทานโดยปราศจากราคะ (ในที่นี้ หมายถึงตัตราคะ ได้ด้วย โสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรคอนาคามีมรรค หรือข่มไว้ด้วยสมาบัติ)

**๑.๒) ผลของการรักษาศีล** ในเรื่องของศีลถือเป็นความดี ที่สูงกว่าทานขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง มีความหมายกว้างๆ ว่าความประพฤติดีเว้น จากการเบียดเบียนกันและกันให้เดือดร้อน หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้ชัดเจนมากที่สุดได้แก่ คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล ที่เป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา เพื่อเป็นการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน เว้นจากกรรมชั่ว อันเป็นเหตุให้ได้รับวิบากกรรมชั่ว ในสังคิตีหมวด ๕ ได้กล่าวถึงสิกขาบท ๕ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในการฝึกตนของคน ในเรื่องของกายและวาจา ซึ่งเมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ก็เชื่อว่าเป็นผู้มีศีล มีข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว อยู่ ๕ ข้อ ได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์)
๒. อทินนาทานา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้)
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการประพฤติดูผิดในกาม)

<sup>๘๓</sup>ดูรายละเอียดใน อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๕๒/๘๙-๙๒.

<sup>๘๔</sup>อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๕๒/๒๙๒-๒๙๔.

๔. มุสาวาทา เวรมณี (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ)

๕. สุราเมรยมัชฌมาทฏฐานา เวรมณี (เจตนางดเว้นการเสพของมึนเมา คือสุราและเมรยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท)<sup>๘๕</sup>

สำหรับเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมในพระคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่สอนว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำกรรมเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้นเสมอ ในสังคีติหมวด ๕ ได้ยืนยันในเรื่องนี้โดยกล่าวถึงโทษแห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล และอานิสงส์แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล ไว้ดังนี้

โทษแห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๑. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติในโลกนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโทรมภัยเป็นอันมาก

๒. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมกระฉ่อนไป

๓. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชาติตยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมไม่แคล้วกล้า ก่อเงินเข้าไป

๔. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย

๕. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก<sup>๘๖</sup>

สำหรับอานิสงส์แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มี ๕ ข้อเช่นกัน โดยจะได้ผลในทางตรงข้ามกับศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล เช่น บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ในทุจจรวิปากสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง วิบากที่มีจากการกระทำกายทุจริต และวจีทุจริต ซึ่งวิบากจากการละเมิด ศีล ๕ ก็รวมอยู่ในนี้ด้วย โดยวิบากแห่งทุจริต มีดังต่อไปนี้

#### ผลจากกระทำกายทุจริต

๑. การฆ่าสัตว์ มีผลให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน เปเรต หรือโทษอย่างเบาที่สุด หากได้เกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนมีอายุสั้น

๒. การลักทรัพย์ มีผลให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน เปเรต หรือวิบากอย่างเบาที่สุดหากได้เกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนมีโภคทรัพย์น้อย เป็นผู้เสื่อมลาภ

๓. การประพฤติดีกในกาม มีผลให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน เปเรต หรือวิบากอย่างเบาที่สุดหากได้เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนที่มีศัตรูมีเวรภัยมาก

๔. การดื่มสุราเมรย มีผลให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน เปเรต หรือวิบากอย่างเบาที่สุดหากได้เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนวิกลจริต

#### ผลจากกระทำวจีทุจริต

๕. การพูดเท็จ มีผลให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน เปเรต หรือวิบากอย่างเบาที่สุด หากได้เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าร้าย ถูกกล่าวด้วยคำไม่จริง

<sup>๘๕</sup> ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒.

<sup>๘๖</sup> ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๔-๓๐๕.

๖. การพูดส่อเสียด มีผลให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน เปรต หรือวิบากอย่างเบาที่สุด หากได้เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนที่แตกต่างจากมิตร

๗. การพูดหยาบคาย มีผลให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน เปรต หรือวิบากอย่างเบาที่สุด หากได้เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนที่ได้ฟังเรื่องที่ไม่น่าพอใจ

๘. การพูดเพ้อเจ้อ มีผลให้เกิดในนรก สัตว์ดิรัจฉาน เปรต หรือวิบากอย่างเบาที่สุด หากได้เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนที่มีความน่าเชื่อถือ<sup>๘๗</sup>

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า ผลในข้อ ๑ ถึงข้อ ๕ เป็นผลจากการละเมิดศีล ๕ ซึ่งวิบากอย่างหนัก มีผลให้ไปเกิดในอบายภูมิ โดยจะอยู่ในภูมิใด ก็ขึ้นกับวิบากนั้น ว่ามีความหนักหรือความแรงขนาดไหน อย่างไรก็ตาม แม้วิบากอย่างเบาที่สุด หากได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็ยังมีโทษติดตามมาอย่างมาก

### ๑.๓) ผลของการเจริญภาวนา

ถือเป็นผลของบุญบารมีที่สูงที่สุดในบุญกิริยาวัตถุ ๓ คำว่า “ภาวนา” แปลว่า การเจริญการทำให้เกิดให้มีขึ้น การฝึกอบรมจิตใจ การเจริญภาวนานั้น มี ๒ อย่าง คือ (๑) สมถภาวนา (๒) วิปัสสนาภาวนา<sup>๘๘</sup>

(๑) สมถภาวนา<sup>๘๙</sup> ได้แก่การทำให้จิตใจให้เป็นสมาธิ หรือเป็นฌาน เป็นการทำให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแผ่สายไปยังอารมณ์อื่นๆ วิธีภาวนานั้นมีมากมาย แต่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นแบบอย่างไว้ ๔๐ ประการ เรียกกันว่า กรรมฐาน ๔๐ แบ่งออกเป็น ๗ หมวด คือ หมวดที่ ๑ กสิณ ๑๐ หมวดที่ ๒ อสุภะ ๑๐ หมวดที่ ๓ อนุสสติ ๑๐ หมวดที่ ๔ พรหมวิหาร ๔ หมวดที่ ๕ สัญญา ๑ หมวดที่ ๖ ธาตุวัฏฐาน และหมวดที่ ๗ อรูป ๔ เป็นต้น การปฏิบัติจำเป็นต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนเสียก่อน ไม่ต่างพร้อย จึงจะสามารถทำจิตให้เป็นฌานได้ หากศีลไม่มั่นคง ย่อมเจริญฌานให้เกิดขึ้นโดยยาก เพราะศีลเป็นบาทฐาน ให้เกิดสมาธิขึ้น<sup>๙๐</sup> อานิสงส์ของสมาธิ นั้น หากผู้ใด จิตทรงอารมณ์อยู่ในขั้น ขณิกสมาธิ ซึ่งเป็นสมาธิเล็กๆ น้อยๆ แล้วบังเอิญตายลงในขณะนั้น อานิสงส์นั้นจะส่งผลให้บังเกิดในเทวโลกชั้นที่ ๑ คือชั้นจาตุมหาราชิกา หากจิตยึดไตรสรณาคมน์ มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอันสูงสุดด้วย ก็เป็นเทวดาชั้นที่ ๒ คือ ดาวดึงส์ หากเป็นสมาธิ อัปนาสมาธิ หรือฌานนั้นมี รูปฌาน ๔ และอรูปฌาน ๔ ส่งผลให้ไปเกิดไปพรหมโลกกรรม ๒๐ ชั้น แต่จะเป็นชั้นใด ย่อมสุดแล้วแต่ความละเอียดประณีต ของกำลังฌานที่ได้ อย่างไรก็ตาม การเจริญสมถภาวนา แม้จะได้

<sup>๘๗</sup> ่อง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๔๐/๓๐๑-๓๐๒.

<sup>๘๘</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๕-๒๓๖.

<sup>๘๙</sup> สมถะ คือ สมาธิ ดูใน ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๖/๒๘๕.

<sup>๙๐</sup> สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

บุญอันสูงส่ง มากมาย ก็ยังไม่ใช่บุญกุศลที่สูงที่สุด ส่วนการเจริญวิปัสสนาจึงจะเป็นการสร้างบุญกุศลที่สูงที่สุดในพระพุทธศาสนา

(๒) วิปัสสนาภาวนา<sup>๑๑</sup> คือ การเจริญปัญญา อารมณ์ของวิปัสสนาแตกต่างจากอารมณ์ของสมาธิ เพราะสมาธินั้น มุ่งให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง แต่อารมณ์เดียวโดยแน่วนิ่งอยู่เช่นนั้น ไม่นึกคิดอะไร แต่วิปัสสนา เป็นจิตที่คิดใคร่ครวญ หาเหตุและผลในสภาวะธรรมทั้งหลาย ซึ่งสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น คือ ชันธ์ ๕ ซึ่งนิยมเรียกกันว่า รูป-นาม โดยรูปมี ๑ นาม มี ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ โดยมีจิตพิจารณาจนรู้แจ้งเห็นจริงว่า อันสภาวะธรรมทั้งหลาย ล้วนแต่มีอาการเป็นพระไตรลักษณ์ คือ เป็นอนิจจัง ทุกขัง และ อนัตตาอย่างไ้ก็ตามถึงแม้พระไตรปิฎกจะให้ความหมายของคำว่า วิปัสสนาไว้หลายนัยก็ตาม การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ถือเป็นการปฏิบัติที่สำคัญ ที่จะพัฒนาจิตให้เกิดปัญญารู้แจ้ง<sup>๑๒</sup>

ในภาวนาสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า การเจริญสติปัฏฐาน ๔ ประการ

(๑) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

(๒) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ

(๓) พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ

(๔) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะมีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้<sup>๑๓</sup>

การเจริญ สติปัฏฐาน ๔ มีอันสูงส่งที่สุด คือ เพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อดับกิเลส ดังที่พระพุทธเจ้า ที่ตรัสไว้ใน อานิสงส์แห่งการเจริญสติปัฏฐาน ๔ ดังนี้

บุคคลผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ตลอด ๗ ปี จนถึง ๗ วันเป็นอย่างน้อย ก็หวังผลได้ว่า จะมีผลในปัจจุบันอย่างใดอย่างหนึ่ง ในจำนวนผล ๒ อย่างคือ (๑) จะได้บรรลุอรหัตตผล (๒) ถ้ายังมีอุปาทิเหลืออยู่ จะบรรลุอนาคามีผล และพระองค์ได้ทรงสรุปว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางสายเดียวเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์เพื่อล่วง โสกะ และปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรมเพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ เราอาศัยทางสายเดียวนี้แล้วจึงกล่าวคำดังพรรณนามาฉะนี้”<sup>๑๔</sup>

ในเรื่องอารมณ์ของวิปัสสนานั้น เป็นอารมณ์จิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผลในสังขารธรรมทั้งหลาย จนรู้แจ้งเห็นจริงว่า เป็นพระไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เมื่อใดที่จิต

<sup>๑๑</sup>วิปัสสนา คือ ปัญญา ดูใน ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๖/๒๘๕.

<sup>๑๒</sup>สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, **วิธีสร้างบุญบารมี**, หน้า ๒๑.

<sup>๑๓</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๐๕/๒๖๒.

<sup>๑๔</sup>ดูรายละเอียดใน ม.มู. (ไทย) ๑๒/๑๓๗-๑๓๘/๑๒๘-๑๓๑.

ยอมรับสภาพความเป็นจริงนี้ เรียกว่าจิตเข้าสู่กระแสธรรม ตัดกิเลสได้ ปัญญาที่จะเห็นสภาพความเป็นจริงดังกล่าว ไม่ใช่แค่เพียงปัญญาที่นึกคิดและคาดหมายเอาเท่านั้น แต่ย่อมต้องเห็นเช่นนั้นจริงๆ หรือที่เรียกว่า ญาณทัสสนะ ซึ่งจิตที่ได้ผ่านการอบรมสมาธิมาจนมีกำลังดีแล้ว ย่อมมีปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงดังกล่าวได้ เรียกกันว่า “สมาธิอบรมปัญญา” คือสมาธิทำให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น และเมื่อวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นแล้ว ย่อมถอยถอนกิเลสให้เบาบางลง จิตย่อมจะเบาและใสสะอาด บางจากกิเลสทั้งหลายไปตามลำดับ สมาธิจิตก็จะยิ่งก้าวหน้าและตั้งมั่นมากยิ่งขึ้นไปอีกเรียกว่า “ปัญญาอบรมสมาธิ” ฉะนั้น ทั้งสมาธิและวิปัสสนา จึงเป็นทั้งเหตุและผลของกันและกันและอุปการะซึ่งกันและกัน จะมีวิปัสสนาเกิดขึ้น โดยขาดกำลังสมาธิสนับสนุนไม่ได้เลย อย่างน้อยที่สุดก็ต้องใช้กำลังของขณิกสมาธิ เป็นบาทฐานในระยะแรกเริ่ม สมาธิจึงเป็นเพียงบันไดขั้นต้นที่จะก้าวไปสู่การเจริญวิปัสสนาปัญญา เท่านั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ผู้ใดแม้จะทำสมาธิ จนจิตเป็นฌานได้นานถึง ๑๐๐ ปี และไม่เสื่อม ยังได้บุญน้อยกว่า ผู้ที่มองเห็นความเป็นจริงว่า สรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ล้วนแล้วแต่เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แม้เห็นเพียงชั่วขณะก็ตาม” จะเห็นได้ว่า วิปัสสนาภาวนานั้น เป็นสุดยอดของการสร้างบุญบารมี โดยแท้จริง<sup>๔๕</sup>

สำหรับในเรื่องอานิสงส์ของการภาวนา ในสมาธิภาวนาสูตร ว่าด้วยสมาธิภาวนา พระพุทธเจ้า ได้ตรัสถึง อานิสงส์ของสมาธิภาวนา ๔ ประการ ดังนี้ คือ

- (๑) สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
- (๒) สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ
- (๓) สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ
- (๔) สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ<sup>๔๖</sup>

จะเห็นได้ว่า สมาธิภาวนาที่บุคคลทำให้มากแล้ว นั้นเบื้องต้นคือ ความสุข และท้ายสุดเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด และในมหาราหุโลวาหสูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสกับพระราหุล ในเรื่องอานิสงส์ของการเจริญภาวนา ๖ อย่าง สรุปได้ ดังนี้

<sup>๔๕</sup> สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, หน้า ๒๔-

๒๕.

<sup>๔๖</sup> อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๑/๖๘-๗๐.

๑. การเจริญเมตตาภาวนาอยู่ จักละพยาบาทได้
๒. การเจริญกรุณาภาวนาอยู่ จักละการเบียดเบียนได้
๓. การเจริญมุทิตาภาวนาอยู่ จักละความริษยาได้
๔. การเจริญอุเบกขาภาวนาอยู่ จักละความหงุดหงิดได้
๕. การเจริญอสุภภาวนา<sup>๙๗</sup>อยู่ จักละราคะได้
๖. การเจริญอนิจจสัญญา<sup>๙๘</sup>อยู่ จักละความถือตัวได้<sup>๙๙</sup>

นอกจากนี้ใน เมตตสูตร<sup>๑๐๐</sup> ว่าด้วยการเจริญเมตตา พระพุทธเจ้าตรัสว่า เมตตาภาวนามีผลให้เกิดในพรหมโลกและเทวโลก หรือเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิในมนุษย์โลก สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ<sup>๑๐๑</sup> และในเมตตาภาวนาสสูตร ว่าด้วยการเจริญเมตตา พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า การเจริญเมตตาเจโตวิมุตติ เป็นเหตุให้มีอานิสงส์มากกว่าการบำเพ็ญบุญทั้งหลายในบุญกิริยาวัตถุ<sup>๑๐๒</sup> และเมื่อกล่าวถึงอานิสงส์ของเมตตา ในเมตตาสูตร ที่ว่าด้วยอานิสงส์ของเมตตาพระพุทธเจ้า ได้ตรัสถึง อานิสงส์ของการเจริญเมตตาภาวนา ไว้ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลเสพแล้ว เจริญแล้วทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดูจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้วปรารภดีแล้ว พึงหวังได้อานิสงส์ ๑๑ ประการ คือ

๑. กลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันร้าย
๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
๕. เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย
๖. เทวดาทั้งหลายรักษา
๗. ไฟ ยาพิษ หรือศัสตรา กล้ำกรายไม่ได้
๘. จิตตั้งมั่นได้เร็ว

<sup>๙๗</sup> อสุภภาวนา ในที่นี้หมายถึง ทั้งอุปการภาวนาและอัปนาภาวนาในชาดกที่อิตตพองขึ้น ท่านกล่าวอธิบายไว้โดยพิสดารในคัมภีร์วิสุทธิมรรค (ม.ม.อ. ๒/๑๒๐/๑๐๕) (ไทย).

<sup>๙๘</sup> อนิจจสัญญา ในที่นี้หมายถึงการหมายรู้ที่เกิดร่วมกันโดยพิจารณาเห็นเป็นความไม่เที่ยง (ม.ม.อ. ๒/๑๒๐/๑๐๕).

<sup>๙๙</sup> ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๐/๑๓๐-๑๓๑.

<sup>๑๐๐</sup> ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๓๖๖-๓๖๗.

<sup>๑๐๑</sup> รัตนะ ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ข้างแก้ว ม้าแก้ว มณีแก้ว นารีแก้ว คหบดีแก้ว และปริณายกแก้ว (ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕๘/๘๙, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๔๓-๒๕๑/๑๘๓-๑๘๗, ที.ปา. ๑๑/๑๙๙/๑๒๓, อัง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๒/๑๒๐, ขุ.อิติ.อ.๒๒/๘๘).

<sup>๑๐๒</sup> ดูรายละเอียดใน ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๗/๓๗๒.



๙. สิ้นน้ำสดใส

๑๐. ไม่หลงลืมสติตาย

๑๑. เมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษอันยอดเยี่ยม<sup>๑๐๓</sup> ย่อมเข้าถึงพรหมโลก”<sup>๑๐๔</sup>

โดยสรุป ในเรื่องของกรรมดี จากการประกอบบุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่กล่าวถึงหลักแห่งการบำเพ็ญบุญ ทั้ง ๓ หัวข้อหลัก คือ ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ สิลมัยบุญกิริยาวัตถุ และภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุนั้น ต่างก็มีอานิสงส์ หรือผลที่ได้รับแตกต่างกันออกไป ตามระดับของการทำบุญโดยการรักษาศีล มีอานิสงส์มากกว่าการให้ทาน การเจริญภาวนามีอานิสงส์มากกว่าการรักษาศีลและมีอานิสงส์สูงที่สุด ดังพระดำรัสของพระพุทธเจ้า ในจุฬศุคันธเถราปทาน ที่ว่า “บุคคลจะเป็นผู้มีโชคสมบัติมากได้ก็เพราะการถวายทาน จะเข้าถึงสุคติได้ก็เพราะศีล จะดับกิเลสได้ก็เพราะการเจริญภาวนา”<sup>๑๐๕</sup>

### ค. การให้ผลของกรรม

หลักกรรม หรือกฎแห่งกรรมมีอยู่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น”<sup>๑๐๖</sup> แต่เนื่องจากกรรมบางอย่าง หรือการกระทำบางคราวไม่มีผลปรากฏชัดในทันที ผู้มีปัญญาน้อยจึงมองไม่เห็นผลแห่งกรรมของตน จึงทำให้สับสน และเข้าใจไขว้เขว จนกลายมาเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมากที่สุด เพื่อความกระจ่างในเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำเสนอเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมในพระสูตรที่แสดงไว้อย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

#### ๑) ลักษณะของกรรมตามนัยแห่ง “กัมมกถา”

ในกัมมกถา (กถาว่าด้วยกรรม) เป็นเรื่องที่พระสารีบุตรได้จำแนกกรรม ที่เป็นหลักไว้ ๑๒ ประการ โดยแบ่งเป็น อดีตกรรม ๖ ประการ ปัจจุบันกรรม ๔ ประการ และอนาคตกรรม ๒ ประการ ดังนี้

#### ก. อดีตกรรม ๖ ประการ คือ

๑. กรรมได้มีแล้ว วิบากกรรมก็ได้มีแล้ว
๒. กรรมได้มีแล้ว แต่วิบากกรรมไม่ได้มีแล้ว (ยังไม่ให้ผล)
๓. กรรมได้มีแล้ว วิบากกรรมก็มีอยู่ (กำลังให้ผล)
๔. กรรมได้มีแล้ว แต่วิบากกรรมยังไม่มี (หมายความว่า กรรมที่ทำแล้วในอดีต แต่ไม่ได้โอกาสให้ผลในปัจจุบัน เพราะปัจจัยบกพร่อง หรือปรินิพพานไปแล้วในอดีต)

<sup>๑๐๓</sup> คุณวิเศษอันยอดเยี่ยม ในที่นี้หมายถึงอรหัตตผล (อง.เอกาทสก.อ. ๓/๑๕/๓๘๕).

<sup>๑๐๔</sup> ตูรายละเอียดยใน อง.เอกาทสก. ๒๔/๑๕/๔๒๕-๔๒๖.

<sup>๑๐๕</sup> พุ. จริยา. (ไทย) ๓๓/๒๘๙/๓๓๑.

<sup>๑๐๖</sup> อง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

๕. กรรมได้มีแล้ว วิบากกรรมก็จักมี

๖. กรรมได้มีแล้ว แต่วิบากแห่งกรรมจักไม่มี (อดีตกรรม)<sup>๑๐๗</sup>

ในอดีตกรรม ทั้ง ๖ ประการ ในอรรถกถา ได้อธิบายไว้ว่า

...ในบทมีอาทิว่า อโหสิ กมมํ อโหสิ กมมวิปาโก **กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมได้มีแล้ว** ท่านถือเอาวิบากอันให้ผลในภพอดีตแห่งกรรมที่ทำแล้วในภพอดีตนั่นเอง

แล้วจึงกล่าวว่า อโหสิ กมมํ อโหสิ กมมวิปาโก ท่านถือเอาวิบากอันไม่ให้ผลในภพอดีตด้วยความบกพร่องปัจจัยแห่งกรรมอดีต อันเป็นทิวฏฐธรรมเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลในภพนี้) และเป็นอุปัชชเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลต่อเมื่อเกิดแล้วในภพหน้า) และวิบากอันยังไม่ให้ผลแห่งกรรมอันดับรอบแล้วในอดีตนั่นเอง และอันเป็นทิวฏฐธรรมเวทนิยกรรม อุปัชชเวทนิยกรรม และอุปปราปริยเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลในภพสืบๆ ไป) จึงกล่าวว่า อโหสิ กมมํ นโหสิ กมมวิปาโก **กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมไม่ได้มีแล้ว**

ท่านถือเอาวิบากอันให้ผลแห่งกรรมอดีต ด้วยความถึงพร้อมแห่งปัจจัยในภพปัจจุบันแห่งวิบากอันยังไม่ให้ผล แล้วจึงกล่าวว่า อโหสิ กมมํ อตถิกมมวิปาโก **กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมมีอยู่**

ท่านถือเอาวิบากอันยังไม่ให้ผลแห่งกรรมอดีต อันล่วงเลยกาลแห่งวิบากแล้ว และของผู้ปรินิพพานในภพปัจจุบันนั่นเอง แล้วจึงกล่าวว่า อโหสิ กมมํ นตถิ กมมวิปาโก **กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมไม่มีอยู่**

ท่านถือเอาวิบากอันควรให้ผล ด้วยความถึงพร้อมแห่งปัจจัยในภพอนาคต แห่งกรรมอดีตอันควรแก่วิบาก อันเป็นวิบากยังไม่ให้ผล แล้วจึงกล่าวว่า อโหสิ กมมํ ภวิสสตี กมมวิปาโก **กรรมได้มีแล้ว วิบากกรรมจักมี**

ท่านถือเอาวิบากอันไม่ควรให้ผล แห่งกรรมอดีตอันล่วงกาลแห่งวิบากแล้ว และดับรอบในภพอนาคตนั่นเอง แล้วจึงกล่าวว่า อโหสิ กมมํ น ภวิสสตี กมมวิปาโก **กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมจักไม่มี** ท่านแสดงกรรมอดีตอย่างนี้ไว้ ๖ อย่างด้วยอำนาจแห่งวิบากและมีวิบาก ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต<sup>๑๐๘</sup>

**ข. ปัจจุบันกรรม ๔ ประการ คือ**

๗. กรรมมีอยู่ วิบากกรรมก็มีอยู่

๘. กรรมมีอยู่ แต่วิบากกรรมยังไม่มี (หมายความว่า กรรมที่ทำในปัจจุบันแต่ไม่ให้ผลในปัจจุบัน เพราะปัจจัยบกพร่อง จึงหมดโอกาสที่จะให้ผล หรือกรรมที่ทำในปัจจุบันนี้และจะให้ผลในปัจจุบันเช่นกัน แต่ผู้ทำบรรลุปะระอรหัตต์ ปรินิพพานไปเสียก่อน)

<sup>๑๐๗</sup> พ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๓๔/๓๔๗.

<sup>๑๐๘</sup> พ.ป.อ. (ไทย) ๖๙/๗/๒/๕๒๔/๔๑๘-๔๑๙.

๙. กรรมมีอยู่ วิบากแห่งกรรมก็จักมี

๑๐. กรรมมีอยู่ แต่วิบากแห่งกรรมจักไม่มี (ปัจจุบันกรรม)<sup>๑๐๙</sup>

ในปัจจุบันกรรมอย่างนี้ไว้ ๔ อย่าง ในอรรถกถา ได้อธิบายไว้ว่า

ท่านถือเอา วิบากอันให้ผลในปัจจุบันนี้ แห่งกรรมอันเป็นทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ที่ทำแล้วในภพนี้ แล้วจึงกล่าวว่า อตถิ กมมํ อตถิ กम्मวิปาโก **กรรมมีอยู่ วิบากแห่งกรรมมีอยู่**

ท่านถือเอาวิบากอันไม่ให้ผลในภพนี้ ด้วยความบกพร่องแห่งปัจจัยของกรรมปัจจุบันนั้นและยังไม่ให้ผลในภพนี้ ของผู้ปรินิพพานในปัจจุบันแล้วจึงกล่าวว่า อตถิ กมมํ นตถิ กम्मวิปาโก **กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมไม่มีอยู่**

ท่านถือเอาวิบากอันควรให้ผลในภพอนาคตของกรรมปัจจุบัน อันเป็นอุปัชชเวทนียกรรม และอุปปราปริยเวทนียกรรม แล้วจึงกล่าวว่า อตถิ กมมํ ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก **กรรมมีอยู่ วิบากกรรมจักมี**

ท่านถือเอาวิบากอันไม่ควรให้ผลในภพอนาคต ด้วยความบกพร่องปัจจัย แห่งกรรมปัจจุบันอันเป็นอุปัชชเวทนียกรรม และไม่ควรให้ผลแก่ผู้ควรปรินิพพานในภพอนาคต อันเป็นอุปปราปริยเวทนียกรรม แล้วจึงกล่าวว่า อตถิ กมมํ น ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก **กรรมมีอยู่ วิบากแห่งกรรมจักไม่มี**

ท่านแสดงถึงปัจจุบันกรรมอย่างนี้ไว้ ๔ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งวิบากและมีใช้วิบากในปัจจุบันและอนาคต<sup>๑๑๐</sup>

**ค. อนาคตกรรม ๒ ประการ คือ**

๑๑. กรรมจักมี วิบากแห่งกรรมก็จักมี

๑๒. กรรมจักมี แต่วิบากแห่งกรรมจักไม่มี (อนาคตกรรม)<sup>๑๑๑</sup>

ในกรรมอนาคตอย่างนี้ไว้ ๒ อย่าง ในอรรถกถา ได้อธิบายไว้ว่า

ท่านถือเอาวิบากอันควรให้ผลในภพอนาคต แห่งกรรมที่ควรทำในภพอนาคต แล้วจึงกล่าวว่า ภวิสฺสติ กมมํ ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก **กรรมจักมี ผลแห่งกรรมจักมี**

ท่านถือเอาวิบากอันไม่ควรให้ผล ด้วยความบกพร่องปัจจัยแห่งกรรมอนาคตนั้น และไม่ควรให้ผลของผู้ควรปรินิพพานในภพอนาคต แล้วจึงกล่าวว่า ภวิสฺสติ กมมํ น ภวิสฺสติ กम्मวิปาโก **กรรมจักมี ผลแห่งกรรมจักไม่มี**

<sup>๑๐๙</sup> ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๓๔/๓๙๗.

<sup>๑๑๐</sup> ชุ.ป.อ. (ไทย) ๖๙/๗/๒/๕๒๔/๔๑๙-๔๒๐.

<sup>๑๑๑</sup> ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๓๔/๓๙๗.

ท่านแสดงกรรมอนาคตอย่างนี้ไว้ ๒ อย่าง ด้วยอำนาจแห่งวิบากและมีใช้วิบากในอนาคตเป็นอันท่านทำกรรมทั้งหมดนั้น เป็นอันเดียวกัน

แล้ว แสดงกรรม ๑๒ อย่าง ท่านตั้งอยู่ในฐานะนี้ แล้วนำกรรมจตุกะ ๓ มากล่าว เมื่อท่านกล่าวกรรมจตุกะนั้นแล้ว ความนี้จักปรากฏว่า เพราะกรรม ๔ อย่างคือ ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ๑ อุปปัชชเวทนียกรรม ๑ อปรปริยเวทนียกรรม ๑ อโหสิกรรม ๑<sup>๑๑๒</sup>

จากกัมมกถา แสดงให้เห็นว่า วิบากของกรรมนั้นอาจไม่ได้แสดงให้เห็นในชาติเดียวกัน หากจะมองต้องมองเป็นสายยาว ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน จนถึงอนาคต และไม่ได้มองกันแค่ ๓ ชาติเท่านั้น เนื่องจากการให้ผลของกรรมสลับซับซ้อน เพราะกรรมที่แต่ละคนทำไว้ เป็นกรรมที่สลับซับซ้อน เหตุด้วยทำกันมามากมายในอดีตทั้งใกล้ ไกล และในปัจจุบัน ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว กรรมใดแรง ให้ผลหนัก ผลของกรรมนั้นก็ตกลงถึงที่ก่อน กรรมใดอ่อน ให้ผลเบา ผลของกรรมนั้นก็ย่อมตกลงถึงที่ทีหลัง เป็นไปตามลำดับเช่นนี้ จึงยากจะเข้าใจว่าผลที่ได้รับอยู่นั้นเป็นผลของกรรมใดแน่ อาจเข้าใจได้เพียงว่า ที่ดีเป็นความสุขความร่มเย็นเป็นผลของกรรมดี ที่ชั่วเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน เป็นผลของกรรมชั่ว ที่ตนได้กระทำไว้แล้วทั้งสิ้น มิใช่ใครอื่นทำให้เลย<sup>๑๑๓</sup>

## ๒) การให้ผลของกรรมตามนัยแห่ง “จุฬกัมมวิภังคสูตร”

ในจุฬกัมมวิภังคสูตร พระพุทธองค์ทรงตอบปัญหาของสุภมาณพ ถึงเหตุที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดมาเป็นมนุษย์มีความแตกต่างกัน ตามกรรมของตนๆ ที่ทำไว้ในอดีตชาติ ส่งผลในปัจจุบันชาติ เช่น อายุสั้น อายุยืน โรคมาก โรคน้อย ผิวพรรณทราม ผิวพรรณผ่องใส ข้อความในจุฬกัมมวิภังคสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน สามารถสรุปได้ ๑๔ ข้อ ดังนี้

๑. การที่บุคคลเป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบช้า มีมือเปื้อนเลือด หลังจากตายจะไปเกิดในอบาย หากไม่ไปเกิดในอบาย กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะอายุสั้น

๒. การที่บุคคลเป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางศรัทธารัฐ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งหวังประโยชน์เกื้อกูลในสรรพสัตว์ หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในสวรรค์ หากไม่ไปเกิดในสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นคนอายุยืน

๓. การที่บุคคลเป็นผู้เบียดเบียนสัตว์ หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในอบาย ถ้าไม่เกิดในอบาย กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีโรคมาก

<sup>๑๑๒</sup> พ.ป.อ. (ไทย) ๖๙/๗/๒/๕๒๔/๔๒๐.

<sup>๑๑๓</sup> สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, กฎแห่งกรรม บุญเป็นหลัก

๔. การที่บุคคลไม่เป็นผู้เปียดเบียนสัตว์ หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในสวรรค์หากไม่เกิดในสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีโรคน้อย

๕. การที่บุคคลเป็นผู้มักโกรธ มากด้วยความคับแค้น หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในอบาย ถ้าไม่เกิดในอบาย กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีผิวพรรณทราม

๖. การที่บุคคลเป็นผู้ไม่โกรธ ไม่มากด้วยความคับแค้น หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในสวรรค์ ถ้าไม่ไปเกิดในสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เขาจะเป็นผู้มีผิวพรรณผ่องใส

๗. การที่บุคคลเป็นผู้มีใจริษยาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ และการบูชาของบุคคลอื่น หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในอบาย ถ้าไม่เกิดในอบาย กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีอำนาจน้อย

๘. การที่บุคคลเป็นผู้มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ และการบูชาของบุคคลอื่น หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในสวรรค์ ถ้าไม่เกิดในสวรรค์กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีอำนาจมาก

๙. การที่บุคคลเป็นผู้ไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในอบาย ถ้าไม่เกิดในอบาย กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีโรคะน้อย

๑๐. การที่บุคคลเป็นผู้ให้ทาน แก่สมณะและพราหมณ์ หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในสวรรค์ ถ้าไม่เกิดในสวรรค์กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีโรคะมาก

๑๑. การที่บุคคลเป็นผู้กระด้าง เย่อหยิ่ง ไม่ไหว้ผู้ที่ควรกราบไหว้ หลังจากตายแล้วเขาจะไปเกิดในอบาย ถ้าไม่เกิดในอบาย กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้เกิดในตระกูลต่ำ

๑๒. การที่บุคคลเป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง กราบไหว้ผู้ที่ควรกราบไหว้ หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในสวรรค์ ถ้าไม่เกิดในสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง

๑๓. การที่บุคคลเป็นผู้ไม่เข้าไปหาผู้รู้ สมณะ หรือพราหมณ์ สอบถามเรื่องกุศลอกุศลควร ไม่ควร มีโทษ ไม่มีโทษ หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในอบาย ถ้าไม่เกิดในอบายกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีปัญญาทราม

๑๔. การที่บุคคลเป็นผู้เข้าไปหาผู้รู้ สมณะ หรือพราหมณ์ สอบถามเรื่องกุศล อกุศลควร ไม่ควร มีโทษ ไม่มีโทษ หลังจากตายแล้ว เขาจะไปเกิดในสวรรค์ ถ้าไม่เกิดในสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใดๆ เขาจะเป็นผู้มีปัญญามาก

และในท้ายพระสูตร พระพุทธองค์ยังได้สรุปความไว้  
 มาณพ รวมความว่า ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีอายุสั้นย่อมนำเข้าไปสู่ควมมีอายุสั้น  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีอายุยืนย่อมนำเข้าไปสู่ควมมีอายุยืน  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีโรคมาย่อม่นำเข้าไปสู่ควมมีโรคมาย  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีโรคน้อยย่อมนำเข้าไปสู่ควมมีโรคน้อย  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีผิวพรรณทรามย่อมนำเข้าไปสู่ควมมีผิวพรรณทราม  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีผิวพรรณผ่องใสย่อมนำเข้าไปสู่ควมมีผิวพรรณผ่องใส  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีอำนาจน้อยย่อมนำเข้าไปสู่ควมมีอำนาจน้อย  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีอำนาจมาย่อม่นำเข้าไปสู่ควมมีอำนาจมาย  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีโภคะน้อยย่อมนำเข้าไปสู่ควมมีโภคะน้อย  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีโภคะมาย่อม่นำเข้าไปสู่ควมมีโภคะมาย  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมเกิดในตระกูลต่ำย่อมนำเข้าไปสู่ควมเกิดในตระกูลต่ำ  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมเกิดในตระกูลสูงย่อมนำเข้าไปสู่ควมเกิดในตระกูลสูง  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีปัญญาทรามย่อมนำเข้าไปสู่ควมมีปัญญาทราม  
 ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อควมมีปัญญามาย่อม่นำเข้าไปสู่ควมมีปัญญามาย  
 สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์  
 มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน ด้วยประการฉะนี้” ๑๑๔

จากการศึกษาพบว่า ในจุฬกัมมวิภังคสูตร เป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง  
 กรรมกับผลของกรรมที่มีกระบวนการให้ผลอย่างแน่นอนเป็นรูปธรรม เป็นพระสูตรที่แสดงความ  
 กระจ่างในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม คลายความสงสัยและเข้าใจยิ่งขึ้นว่าการที่มนุษย์เกิด  
 มาแล้วมีความแตกต่างกัน เช่น อายุสั้น อายุยืน โรคมาย โรคน้อย ร่ำรวย ยากจน เป็นต้น เป็นการบ่ง  
 บอกถึงกรรมชั่วและดีในชาติก่อน ที่แต่ละคนได้ทำไว้ไม่เหมือนกัน ซึ่งส่งผลและสามารถรู้เห็นได้ใน  
 ชาตินี้นั่นเอง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า คนเราจะต้องเป็นเช่นนั้นตลอดไปจนตาย เช่น คนที่เกิดมาใน  
 ครอบครัวที่ยากจน มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นยากลำบาก ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะต้องเป็นคน  
 ยากจน เพราะกรรมชั่วในชาติก่อนให้ผลไปจนตาย ทั้งนี้ ก็เพราะว่าอดีตกรรมที่ทำหน้าที่นำสัตว์  
 ทั้งหมด ให้มาเกิดเป็นมนุษย์ในชาตินี้ ในกรรม ๑๒ พระอรธกถาจารย์เรียกกรรมตัวนี้ว่า **ชนกรรม**

คือ กรรมแต่งให้เกิด<sup>๑๑๕</sup> เมื่อนำมาเกิดแล้ว ก็จะหยุดให้ผลคือหมดหน้าที่<sup>๑๑๖</sup> ในชาตินี้ ดังนั้น หากชาตินี้เรามีความขยันขันแข็งในการทำงาน งานหนักก็เอา งานเบาก็สู้ เมื่อหาทรัพย์มาได้ก็รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักเก็บออม ตลอดถึงรู้จักปรับปรุงพัฒนาอาชีพที่ทำให้เจริญก้าวหน้าขึ้น เขาก็จะสามารถพลิกสถานะภาพจากคนที่เกิดมามียากจน กลายเป็นเศรษฐีในชาตินี้ได้ เพราะกรรมดีที่เขาทำ คือ ขยันทำงาน รู้จักใช้จ่าย รู้จักเก็บออม ได้ให้ผลดีแก่เขาในชาตินี้

ส่วนคนที่เกิดมาในครอบครัวที่ร่ำรวย มีความเป็นอยู่สุขสบาย ไม่ยากลำบาก ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะต้องเป็นคนร่ำรวย เพราะกรรมดีในชาติก่อนให้ผลไปจนตาย กล่าวคือ ถ้าในชาตินี้เขาประมาท ใช้จ่ายทรัพย์ที่มีอยู่อย่างมากมายนั้นในทางที่ผิด เช่น นำไปเลี้ยงเพื่อนชั่ว เล่นการพนัน ซื้อสิ่งเสพติด เป็นต้น อีกทั้ง ไม่ประกอบอาชีพทำการงานใดๆ เพื่อแสวงหาทรัพย์มาเพิ่ม ในที่สุดทรัพย์ที่มีอยู่อย่างมากมายนั้น ก็ย่อมที่จะหมดลงได้ ทำให้ต้องเปลี่ยนสถานะจากเดิมที่เกิดมาร่ำรวย กลายเป็นคนยากจน เพราะกรรมชั่วที่ตนเองทำในปัจจุบัน ได้ให้ผลชั่วในชาตินี้ ตามกฎแห่งกรรมที่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น”<sup>๑๑๗</sup>

เพราะฉะนั้น บุคคลจึงต้องยอมรับ เพราะชาติตระกูลก็หาไม่หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ แต่บุคคลแต่ไม่ควรยอมจำนนต่อผลแห่งกรรมชั่วในชาติก่อน ที่ได้ให้ผลในชาตินี้ โดยเฉพาะในเรื่องชาติกำเนิดที่ได้เกิดมาทรมาน และหากได้เกิดมาดีในชาตินี้ก็ไม่ควรหลงระเหิงตั้งตนอยู่ในความประมาท ทั้งนี้เหตุเพราะกรรมนำมาเกิดทั้งที่เกิดมาทรมานและเกิดมาดี เมื่อได้โอกาสเกิดมาเป็นคนในชาตินี้ ก็ควรจะใช้โอกาสนี้ทำแต่กรรมดี เพื่อให้ผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ ช่วยผันแปรสถานะเดิมที่เกิดมาทรมาน ให้กลับกลายเป็นดีและมีความสุขในชาติปัจจุบัน อีกทั้ง เพื่อให้ผลแห่งกรรมดีที่ทำในชาตินี้ ช่วยสนับสนุนให้ผู้ที่มีความสุข ความเจริญเพราะเกิดมาดีแล้ว มีความสุข ความเจริญยิ่งขึ้น ในชาตินี้ เพราะเหตุว่า บุคคลไม่ได้เป็นคนดีหรือเป็นคนชั่วเพราะชาติกำเนิด แต่จะเป็นคนดีหรือเป็นคนชั่วเพราะกรรมดีกรรมชั่วที่ตนทำนั่นเอง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสเหตุที่ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์ (เป็นคนดีคนชั่ว) ก็เพราะกรรมที่ตนทำแก่วาสุธมานพและการทวาทมานพ ว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์จะเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม”<sup>๑๑๘</sup>

<sup>๑๑๕</sup> ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้งจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๙๗๐.

<sup>๑๑๖</sup> เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: หจก.หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

<sup>๑๑๗</sup> อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

<sup>๑๑๘</sup> ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๑.

### ๓) ผลของกรรมตามนัยแห่ง “มหากัมมวิภังคสูตร”

ในมหากัมมวิภังคสูตร เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและผลของกรรม แก่พระอานนท์ คือ ตรัสแก่พระอานนท์ มีเนื้อความว่า

... อานนท์ บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก บุคคล ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ เป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา เป็นผู้มิจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกติวินิบาต นรก

๒. บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ เป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา เป็นผู้มิจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

๓. บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา เป็นผู้มิจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

๔. บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา เป็นผู้มิจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกติวินิบาต นรก

... อานนท์ ๑. บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลใดเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก บุคคลนั้นหลังจากตายแล้วไปเกิดในอบายทุกติ วินิบาต นรก เพราะบาปกรรมที่เขาทำไว้ในชาติก่อน ให้ผลเป็นทุกข์ บาปกรรมที่เขาทำไว้ในภายหลังให้ผลเป็นทุกข์ หรือในเวลาจะตาย เขามีมิจฉาทิฏฐิที่ให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้ แต่การที่บุคคลเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ เขาย่อมเสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในชาตินี้บ้าง ในชาติหน้าบ้างในชาติต่อ ๆ ไปบ้าง

๒. บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลใดเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ บุคคลนั้นหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เพราะกรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อนให้ผลเป็นสุข กรรมดีที่เขาทำให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้ แต่การที่บุคคลเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิในโลกนี้ เขาย่อมเสวยวิบากแห่งกรรมนั้น ในชาตินี้บ้าง ในชาติหน้าบ้าง ในชาติต่อ ๆ ไปบ้าง



๓. บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลใดเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นสัมมาทิฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ บุคคลนั้นหลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อนให้ผลเป็นสุข กรรมดีที่เขาทำไว้ในภายหลังให้ผลเป็นสุข หรือในเวลาจะตายเขามีสัมมาทิฐิที่ให้อริยธรรมยืดยาวไว้ แต่การที่ บุคคลเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นสัมมาทิฐิในโลกนี้ เขาเสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในชาตินี้บ้าง ในชาติหน้าบ้าง ในชาติต่อๆ ไปบ้าง

๔. บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลใดเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นสัมมาทิฐิในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก บุคคลนั้นหลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะบาปกรรมที่เขาทำไว้ในชาติก่อนให้ผลเป็นทุกข์ บาปกรรมที่เขาทำไว้ในภายหลังให้ผลเป็นทุกข์ หรือในเวลาจะตาย มีมิจฉาทิฐิที่เขาให้อริยธรรมยืดยาวไว้ แต่การที่บุคคลเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ เป็นสัมมาทิฐิในโลกนี้ เขาย่อมเสวยวิบากแห่งกรรมนั้นในชาตินี้บ้าง ในชาติหน้าบ้าง ในชาติต่อๆ ไปบ้าง

อาณนทฺ์ กรรมที่ไม่ควร ส่องให้เห็นว่าไม่ควรก็มีอยู่ กรรมที่ไม่ควร ส่องให้เห็นว่าควรก็มีอยู่ กรรมที่ควร ส่องให้เห็นว่าควรก็มีอยู่ และกรรมที่ควร ส่องให้เห็นว่าไม่ควรก็มีอยู่ ดังพรรณนามาฉะนี้<sup>๑๑๙</sup>

การแบ่งบุคคลไว้ ๔ ประเภทตามกรรมและผลของกรรมที่ส่งไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ตามที่แสดงไว้ในมหากัมมวิภังคสูตร สามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า

**บุคคลประเภทที่ ๑** บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่ประกอบอกุศลกรรม มีมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไปแล้วย่อมไปเกิดในอบายภูมิ<sup>๑๒๐</sup> ทั้งนี้ เพราะเขาทำกรรมชั่วตั้งแต่ชาติก่อนต่อเนื่องถึงชาติปัจจุบัน หรือมีความคิดเป็นมิจฉาทิฐิในเวลาใกล้ตาย

**บุคคลประเภทที่ ๒** บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่ เป็นผู้ประกอบอกุศลกรรมไว้มาก เป็นมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไปเกิดในสุคติ<sup>๑๒๑</sup> ทั้งนี้ เพราะผลของกรรมดีที่เขาทำไว้ในชาติก่อนให้ผลอยู่ หรือมีความคิดเป็นสัมมาทิฐิในเวลาใกล้ตาย

<sup>๑๑๙</sup> ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๔๘-๓๐๓/๓๕๗-๓๖๗.

<sup>๑๒๐</sup> อบายภูมิ หมายถึง ภูมิกำเนิดที่ปราศจากความเจริญ มี ๔ อย่างคือ ๑. นิรยะ ๒. ตีรจฉานโยนิ ๓. กำเนิดดิรัจฉาน ๓. ปิตติวิสัย ภูมิแห่งเปรต ๔. อสุรกาย พวกอสุรกาย, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๙๖.

<sup>๑๒๑</sup> สุคติ หมายถึง สถานที่ที่สัตว์โลกซึ่งทำกรรมดีตายแล้วไปเกิด ได้แก่ มนุสยและเทพ, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๕๓.

**บุคคลประเภทที่ ๓** บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่ประกอบกุศลกรรม มีสัมมาทิฐิ เมื่อตายไปแล้วไปเกิดในสุคติ ทั้งนี้เพราะเขาทำกรรมดีตั้งแต่ชาติก่อนต่อเนื่องถึงปัจจุบัน หรือมีความคิดเป็นสัมมาทิฐิในเวลาใกล้ตาย

**บุคคลประเภทที่ ๔** บุคคลที่ขณะมีชีวิตอยู่ประกอบกุศลกรรม มีสัมมาทิฐิ เมื่อตายไปแล้วไปเกิดในอบายภูมิ ทั้งนี้เพราะเขาทำกรรมชั่วไว้มากในชาติก่อน และให้ผลอยู่ หรือมีความคิดเป็นมิจฉาทิฐิในเวลาใกล้ตาย

การทำความและให้ผลของกรรมของบุคคลประเภทที่ ๑ เรียกว่า ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลประเภทที่ ๒ เรียกว่า ทำชั่วได้ดี บุคคลประเภทที่ ๓ เรียกว่า ทำดีได้ดี บุคคลประเภทที่ ๔ เรียกว่า ทำดีได้ชั่ว<sup>๑๒๒</sup>

การให้ผลของกรรมของบุคคลประเภทที่ ๑ และ ประเภทที่ ๓ เป็นการให้ผลของกรรมที่ขอบด้วยเหตุผล แต่การให้ผลของกรรมของบุคคลประเภทที่ ๒ และประเภทที่ ๔ เป็นการให้ผลที่เริ่มซับซ้อนขึ้น เกินวิสัยของบุคคลทั่วไปจะเข้าใจสาเหตุได้ ด้วยมีสาเหตุ ๒ ประการคือ

๑) เป็นระยะเวลาที่กรรมในชาติก่อนให้ผล จึงขัดขวางผลของกรรมในชาตินี้

๒) คุณภาพของจิตในเวลาใกล้ตาย

ซึ่งพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับมโนกรรมมากที่สุด ดังนั้น จิตใกล้ตายที่มีสภาพ่องใสหรือเศร้าหมอง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้ไปเกิดในสุคติ หรืออบายภูมิในชาติต่อไป ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในวัตถุปมสูตร ว่า “เมื่อจิตเศร้าหมองทุกข ก็เป็นอันหวังได้เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุคติ ก็เป็นอันหวังได้ฉันนั้น เหมือนกัน”<sup>๑๒๓</sup>

การให้ผลของกรรมในมหากัมมวิภังคสูตร เป็นการให้ผลของกรรมซึ่งสัมพันธ์กับเรื่องสถานที่ที่เกิด (คติ) บุคคลที่ทำกรรมดีไว้มากแต่ไปเกิดในอบายภูมิ หรือผู้ที่ทำกรรมชั่วไว้มาก แต่ไปเกิดในสุคติ ผลของกรรมดีและกรรมชั่วที่เขากระทำไว้ซึ่งยังไม่ได้ให้ผล ไม่ได้สูญหายไปไหนยังรอคอยเขาอยู่ ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในทุดิยาปุตตกสูตรว่า “ก็บุคคลทำกรรมใดด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ กรรมนั้นแหละเป็นของ ๆ เขา และเขาย่อมพาเอากรรมนั้นไป อนึ่ง กรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตน” ฉะนั้น มโนกรรมในขณะที่จิตใกล้ดับ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะเกื้อหนุนไปเกิดในอบายภูมิ หรือในสุคติ การรับผลของกรรมจึงอาจจะไม่เป็นไปตามที่ปุถุชนสัมผัส

<sup>๑๒๒</sup> พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), กรรมที่ปณี เล่ม ๑, หน้า ๔๙๕-๔๙๙.

<sup>๑๒๓</sup> ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๐/๖๒-๖๓.

ได้จากอายตนะภายใน<sup>๑๒๔</sup> ดังนั้น บุคคลจึงไม่ควรประมาทที่จะทำจิตให้ผ่องใสและคุ้นเคยอยู่กับกรรมดีตลอดเวลา

### ๓.๑.๕ ปัจจัยที่ส่งเสริมและขัดขวางการให้ผลของกรรม

ในพระพุทธศาสนาได้แสดงถึงเหตุปัจจัยที่มาสนับสนุนและขัดขวางการให้ผลของกรรม โดยที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ใน กัมมวิปากญาณ (ปริชาหยังรู้ผลของกรรม) เป็นการแสดงให้เห็นถึงผลของกรรมสมათาน ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันตามความเป็นจริง โดยฐานะ โดยเหตุ ไว้ดังนี้

กรรมสมათานที่เป็นบาปบางอย่างอันคติสมบัตินำไว้จึงไม่ให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบาปบางอย่างอันอุปสมบัตินำไว้จึงไม่ให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบาปบางอย่างอันกาลสมบัตินำไว้จึงไม่ให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบาปบางอย่างอันนโยบายสมบัตินำไว้จึงไม่ให้ผลก็มี

กรรมสมათานที่เป็นบาปบางอย่างอาศัยคติวิบัติจึงให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบาปบางอย่างอาศัยอุปวิบัติจึงให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบาปบางอย่างอาศัยกาลวิบัติจึงให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบาปบางอย่างอาศัยนโยบายวิบัติจึงให้ผลก็มี

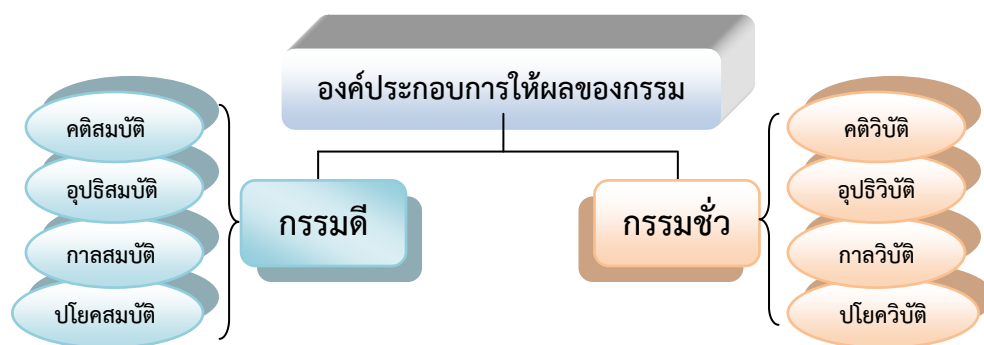
กรรมสมათานที่เป็นบุญบางอย่างอันคติวิบัติห้ามไว้จึงไม่ให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบุญบางอย่างอันอุปวิบัติห้ามไว้จึงไม่ให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบุญบางอย่างอันกาลวิบัติห้ามไว้จึงไม่ให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบุญบางอย่างอันนโยบายวิบัติห้ามไว้จึงไม่ให้ผลก็มี

กรรมสมათานที่เป็นบุญบางอย่างอาศัยคติสมบัตินำจึงให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบุญบางอย่างอาศัยอุปสมบัตินำจึงให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบุญบางอย่างอาศัยกาลสมบัตินำจึงให้ผลก็มี กรรมสมათานที่เป็นบุญบางอย่างอาศัยนโยบายสมบัตินำจึงให้ผลก็มี<sup>๑๒๕</sup>

จากพระพุทธพจน์ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่สนับสนุนให้กรรมดีได้ส่งผลและปิดกั้นขัดขวางการให้ผลของกรรมชั่วประกอบด้วย คติสมบัติ อุปสมบัติ กาลสมบัติ นโยบายสมบัติ เรียกว่า สมบัติ ๔ และปัจจัยที่สนับสนุนให้กรรมชั่วส่งผลและขัดขวางการให้ผลของกรรมดี ซึ่งมี คติวิบัติ อุปวิบัติ กาลวิบัติ นโยบายวิบัติ เรียกว่า วิบัติ ๔

<sup>๑๒๔</sup> อายตนะ หมายถึง ที่ติดต่อ, เครื่องรู้และสิ่งที่ถูกรู้ เช่น ตาเป็นเครื่องรู้ รูปเป็นสิ่งที่ถูกรู้, หูเป็นเครื่องรู้ เสียงเป็นสิ่งที่ถูกรู้ เป็นต้น จัดเป็น ๒ ประเภท คือ อายตนะภายในมี ๖ อายตนะภายนอก ๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๔๕.

<sup>๑๒๕</sup> อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๑๐/๕๒๓.



แผนภาพที่ ๑๑ องค์ประกอบที่ให้ผลของกรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายสมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ ไว้ว่า

**สมบัติ** หมายถึง ความเพียบพร้อมสมบูรณ์แห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งช่วยเสริมส่งอำนวยความสะดวก ให้กรรมดีปรากฏผล และไม่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล สมบัติมี ๔ อย่าง คือ

๑. **คติสมบัติ** สมบัติแห่งคติ หรือ คติให้เกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศที่เจริญ เหมาะ หรือเกื้อกูล ตลอดจนระยะสั้น คือ ดำเนินชีวิตหรือไปในถิ่นที่อำนวย

๒. **อุปธิสมบัติ** สมบัติแห่งร่างกาย ถึงพร้อมด้วยร่างกาย หรือ รูปร่างให้ เช่น มีรูปร่างสวย ร่างกายสง่างาม หน้าตาทำทางดี น่ารัก น่านิยมเลื่อมใส สุขภาพดีแข็งแรง

๓. **กาลสมบัติ** สมบัติแห่งกาล ถึงพร้อมด้วยกาล หรือ กาลให้เกิดอยู่ในสมัยที่บ้านเมืองมีความสงบสุข ผู้ปกครองดี ผู้คนมีศีลธรรม ยกย่องคนดีไม่ส่งเสริมคนชั่ว ตลอดจนในระยะสั้น คือ ทำอะไรถูกกาลเวลา ถูกจังหวะ

๔. **ปโยคสมบัติ** สมบัติแห่งการประกอบ ถึงพร้อมด้วยประกอบกิจ หรือกิจการให้ เช่น ทำเรื่องตรงกับที่เขาต้องการ ทำกิจตรงกับความถนัดและความสามารถของตน ทำการถึงขนาดถูกหลักครบถ้วนตามเกณฑ์ หรือ ตามอัตราไม่ใช่ทำครั้ง ๆ กลาง ๆ หรือ เหยาะเหยยะ หรือ ไม่ถูกเรื่องกัน รู้จักจัดทำ รู้จักดำเนินการ

**วิบัติ** หมายถึง ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งไม่อำนวยแก่ การที่กรรมดีจะปรากฏผล แต่กลับเปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล มี ๔ อย่าง คือ

๑. **คติวิบัติ** วิบัติแห่งคติ หรือ คติเสีย คือ เกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่นประเทศสภาพ แวดล้อมที่ไม่เจริญ ไม่เหมาะสม ไม่เกื้อกูล ทางดำเนินชีวิต ถิ่นที่ไปไม่อำนวย

๒. **อุปธิวิบัติ** วิบัติแห่งร่างกาย หรือ รูปร่างเสีย เช่น ร่างกายพิการพิการอ่อนแอ ไม่สวยงาม กริยาทำทางน่าเกลียด ไม่ชวนชม ตลอดจนสุขภาพไม่ดีเจ็บป่วย มีโรครุม

๓. **กาลวิบัติ** วิบัติแห่งกาล หรือกาลเสีย คือ เกิดอยู่ในยุคสมัยที่บ้านเมืองมีภัยพิบัติ ไม่สงบเรียบร้อย ผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรมด้วยการเบียดเบียน ยกย่องคนชั่ว บีบบังคับคนดี ตลอดจนทำอะไร ไม่ถูกกาลเวลา ไม่ถูกจังหวะ

๔. **ปโยควิบัติ** วิบัติแห่งการประกอบ หรือ กิจการเสีย เช่น ฝึกฝนในกิจการ หรือ เรื่องราวที่ผิด ทำการไม่ตรงกับความถนัด ความสามารถ ใช้ความเพียรในเรื่องไม่ถูกต้อง ทำการครึ่ง ๆ กลาง ๆ เป็นต้น<sup>๑๒๖</sup>

บรรจบ บรรณรุจิ ได้อธิบายถึง สมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ ไว้ว่า กรรมให้ผลในชาตินี้ (ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม) คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำในชาตินี้แล้วให้ผลเป็น ลาภ ยศ สรรเสริญหรือเสื่อม ลาภ เสื่อมยศนินทา ในชาตินี้ กับที่มีปัจจัยเกื้อหนุน คือ หากเป็นกรรมดีต้องประกอบด้วยสมบัติ (ความพร้อม) ๔ อย่าง ได้แก่

ก. **กาลสมบัติ** ความพร้อมด้วยกาลเวลา หมายถึง อยู่ในยุคสมัยที่คนนิยมความดีอย่างแท้จริง เป็นยุคที่ความดีเห็นผลได้ง่าย

ข. **คติสมบัติ** ความพร้อมด้วยคติ หมายถึง เกิดในภูมิที่เหมาะสมถิ่นที่อยู่และตำแหน่งหน้าที่การงานเกื้อหนุนให้กรรมดีให้ผล

ค. **อุปธิสมบัติ** ความพร้อมด้านร่างกาย หมายถึง ผู้ทำความดี มีร่างกายและการดำเนินชีวิตพร้อมที่จะรับผลแห่งความดีนั้นได้

ง. **ปโยคสมบัติ** ความพร้อมด้านความเพียร หมายถึง ผู้ทำความดีมีความเพียรทำความดีอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

หากเป็นกรรมชั่วต้องประกอบด้วยวิบัติ (ความบกพร่อง ความไม่พร้อม) ๔ อย่าง ได้แก่

ก. **กาลวิบัติ** ความบกพร่องด้านกาลเวลา หมายถึง อยู่ในยุคสมัยที่ความชั่วเห็นผล

ข. **คติวิบัติ** ความบกพร่องด้านคติ หมายถึง ไม่เกิดในภพภูมิที่เหมาะสม มีถิ่นที่อยู่และตำแหน่งหน้าที่การงาน เกื้อหนุนให้กรรมชั่วให้ผล

ค. **อุปธิวิบัติ** ความบกพร่องด้านร่างกาย หมายถึง ผู้ทำความชั่ว มีร่างกาย และการดำเนินชีวิตพร้อมที่ความชั่วนั้นให้ผลง่าย

ง. **ปโยควิบัติ** ความบกพร่องด้านความเพียร หมายถึง ผู้ทำความชั่วขาดความเพียรที่จะทำความดี แต่ยังมี ความเพียร ทำความชั่วอย่างต่อเนื่อง ไม่เลิกจากการทำความชั่วนั้น<sup>๑๒๗</sup>

เห็นได้ว่า การที่ผลของกรรมดีและกรรมชั่วในชาตินี้ จะปรากฏได้ ต้องอาศัยปัจจัยอันมีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ กาล คติ อุปธิ และปโยคะ ในฝ่ายพร้อม ให้การสนับสนุนกรรมดีเรียกว่า สมบัติ ๔ และในส่วนที่เป็นฝ่ายขัดขวางกรรมดี เรียกว่า วิบัติ ๔ ซึ่งการทำกรรมดีเพื่อหวังผลในระดับ

<sup>๑๒๖</sup> พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๙๑.

<sup>๑๒๗</sup> บรรจบ บรรณรุจิ, เอกสารประกอบการสอนวิชา พระไตรปิฎกวิเคราะห์, หน้า ๑๒๙.

นี้จึงต้องใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองเพื่อที่จะทำให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่และสภาพแวดล้อม (คติสมบัติ) ถูกต้องตามกาลเทศะ หรือเวลา (กาลสมบัติ) และมีการจัดการที่ดี มีความเพียรพยายามอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง (ปโยคสมบัติ) หรือที่เรียกว่า ทำดีถูกดี ทำดีถูกเวลา และทำดีให้พอดี อุปธิวิบัติจึงไม่สามารถขัดขวางองค์ประกอบดังกล่าวได้ ถึงแม้ว่าผลของกรรมบางอย่างได้ถูกขัดขวาง ไม่ให้ปรากฏผล แต่ผลกรรมนั้นยังคงอยู่ และรอคอยเวลาให้ผล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สัตว์ผู้จะต้องตายไปในโลกนี้ ทำกรรมอันใด คือ บุญ และบาปทั้งสองประการ บุญและบาปนั้นแลเป็นสมบัติของเขา ทั้งเขาจะนำเอาบุญและบาปนั้นไปได้ อนึ่งบุญและบาปย่อมติดตามเขาไป ดูกงาติดตามตัวไป ฉะนั้น”<sup>๑๒๘</sup> นอกจากจะศึกษาให้เข้าใจถึงการให้ผลของกรรมแล้วเรายังสามารถนำมาใช้แก้ไขข้อบกพร่อง (วิบัติ) ในตนเองได้ เมื่อนำไปแก้ไข ปรับปรุงแล้วจะทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานประสบผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

จากการศึกษา ทำให้สามารถแยกเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับสมบัติ และ วิบัติ แต่ละประการว่ามี ๒ สถานะ คือ เป็นทั้งปัจจัยสนับสนุนกรรมชนิดหนึ่ง แต่เป็นปัจจัยขัดขวางกรรมชนิดหนึ่ง จำแนกได้ ๑๖ ประการคือ

**๑. สมบัติ** ในฐานะปัจจัยสนับสนุนให้กรรมดีให้ผล แต่ขัดขวางไม่ให้กรรมชั่วให้ผล ๘ ประการ ดังนี้

- ๑) กรรมชั่วบางอย่างถูกคติสมบัติห้ามจึงให้ผลไม่ได้
- ๒) กรรมชั่วบางอย่างถูกอุปีสมบัติห้ามจึงให้ผลไม่ได้
- ๓) กรรมชั่วบางอย่างถูกกาลสมบัติห้ามจึงไม่ให้ผล
- ๔) กรรมชั่วบางอย่างถูกปโยคสมบัติห้ามจึงไม่ให้ผล
- ๕) กรรมชั่วบางอย่างอาศัยคติวิบัติจึงให้ผลได้
- ๖) กรรมชั่วบางอย่างอาศัยอุปีวิบัติจึงให้ผลได้
- ๗) กรรมชั่วบางอย่างอาศัยกาลวิบัติจึงให้ผลได้
- ๘) กรรมชั่วบางอย่างอาศัยปโยควิบัติจึงให้ผลได้

**๒. วิบัติ** ในฐานะปัจจัยสนับสนุนกรรมชั่วให้ผล แต่ขัดขวางกรรมดีไม่ให้เกิดผล ๘ ประการ ดังนี้

- ๑) กรรมดีบางอย่างถูกคติวิบัติห้ามจึงให้ผลไม่ได้
- ๒) กรรมดีบางอย่างถูกอุปีสมบัติห้ามจึงให้ผลไม่ได้
- ๓) กรรมดีบางอย่างถูกกาลวิบัติห้ามจึงให้ผลไม่ได้
- ๔) กรรมดีบางอย่างถูกปโยคสมบัติห้ามจึงให้ผลไม่ได้

<sup>๑๒๘</sup> ส. ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๕/๑๓๒.

- ๕) กรรมดีบางอย่างอาศัยคติสมบัติจึงให้ผลได้
- ๖) กรรมดีบางอย่างอาศัยอุปีสมบัติจึงให้ผลได้
- ๗) กรรมดีบางอย่างอาศัยกาลสมบัติจึงให้ผลได้
- ๘) กรรมดีบางอย่างอาศัยปัจจัยสมบัติจึงให้ผลได้<sup>๑๒๙</sup>

ตามนัยที่กล่าวมานี้ แสดงว่า สมบัติ หรือ วิบัติ แต่ละประการสามารถเป็นปัจจัยสนับสนุน ให้กรรมให้ผล หรือขัดขวางไม่ให้กรรมให้ผลในตัวเอง โดยไม่จำเป็นต้องมีครบทั้ง ๔ ประการ

### ๓.๒ การพยากรณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่สัมพันธ์กับกฎแห่งกรรม

#### ๓.๒.๑ ความหมายของการพยากรณ์

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า พยากรณ์ ไว้ว่า พยากรณ์ หมายถึง ทำนาย, คาดการณ์, ทำให้แจ้ง, ตอบปัญหา<sup>๑๓๐</sup> จากการสืบค้นเกี่ยวกับการพยากรณ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และในคัมภีร์อรรถกถา ได้ทราบถึงองค์ประกอบของการพยากรณ์ในพระพุทธศาสนา ดังนี้

การพยากรณ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และคัมภีร์พระพุทธศาสนา นั้น ผู้ที่พยากรณ์ คือ องค์สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการพยากรณ์ด้วยพุทธญาณ อันประกอบด้วย อดีตังสญาณ (ญาณหยั่งรู้ส่วนอดีต) อนาคตังสญาณ (ญาณหยั่งรู้ส่วนอนาคต) ปัจจุบันนังสญาณ (ญาณหยั่งรู้ส่วนปัจจุบัน)<sup>๑๓๑</sup> ซึ่งเป็นพระปรีชาสามารถอย่างยิ่งยวดขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังที่ได้ตอบปัญหา และชี้แจงเหตุการณ์ต่างๆ เช่น

ก. เหตุแห่งการบำเพ็ญพระสมมติสภารมี ครบถ้วนทั้ง ๓๐ ทิศ ของพระพุทธรองค์ ในการได้มาซึ่งมหาปฐิสลักขณะ อันเป็นลักษณะเฉพาะสำหรับผู้ที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ข. มีนิมิตมาปรากฏก่อนที่เหตุการณ์นั้นจะเกิด เช่น การเกิดบุพนิมิต ๓๒ ประการ พร้อมกับการเสด็จปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระมารดา

ค. มีการถามถึงเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิด เช่น การที่พระเจ้าปเสนทิโกศล ตรัสถามถึงพระสุบินของพระองค์เอง

ง. มีการชี้แจง ถึงเหตุและผลของการพยากรณ์ ที่จะบังเกิดขึ้น เช่น การที่พระพุทธรองค์ทรงพยากรณ์พระสุบินของพระองค์เอง ตามบุพนิมิตก่อนวันตรัสรู้

<sup>๑๒๙</sup>บรรจบ บรรณรุจิ, กรรม กุญแจไขความลับชีวิต เล่ม ๑, หน้า ๔๔-๔๕.

<sup>๑๓๐</sup>พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๔.

<sup>๑๓๑</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๓๗๔.

### ๓.๒.๒ ความเป็นผู้รู้ของพระพุทธเจ้า ที่ทำให้การพยากรณ์ด้วยพุทธญาณมีความถูกต้อง

ในพระไตรปิฎก และอรรถกถาปรากฏหลักฐานแสดงถึงพระญาณของพระพุทธเจ้า เช่น ทรงรู้ในความแตกต่างในอริยาศัยของบุคคล การจำแนกธรรมให้เหมาะกับอริยาศัยทรงรู้กรรมของสัตว์ทั้งหลาย ฯลฯ ดังนั้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ผู้ใดจึงมีความถูกต้อง เพราะปัญญาญาณ ๖ ประการ จะมีเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้น คือ

๑. อินทรีย์ปโรปริยัตตญาณ ในญาณนี้พระตถาคต ทรงเห็นหมู่สัตว์ ผู้มีกิเลสจุลจลน้อยในปัญญจักขุ ผู้มีกิเลสมากในปัญญจักขุ มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม พึงสอนให้รู้แจ้งได้ง่าย พึงสอนให้รู้แจ้งได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัย บางพวกไม่เห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัย<sup>๑๓๒</sup>

๒. อาสยานุสยญาณนิทเทส ในญาณนี้พระตถาคตทรงทราบอาสยะ<sup>๑๓๓</sup> ของสัตว์ทั้งหลาย ทรงทราบอนุสยของสัตว์ทั้งหลาย ทรงทราบจริต ทรงทราบอริมุตติ<sup>๑๓๔</sup> ของสัตว์ทั้งหลาย ทรงทราบชัดภพสัตว์ (สัตว์ที่ควรบรรลุธรรมในภพนี้ และ อภัพสัตว์ (สัตว์ที่ไม่ควรบรรลุธรรมในภพนี้)<sup>๑๓๕</sup>

๓. ยมกปาฏิหาริญาณนิทเทส ในญาณนี้ พระตถาคตทรงทำยมกปาฏิหาริย์ที่ไม่ทั่วไปแก่สาวก<sup>๑๓๖</sup> เช่น ท่อไฟพุ่งออกจากพระวรกายเบื้องบน สายน้ำพุ่งออกจากพระวรกายเบื้องล่าง

๔. มหากรุณาญาณนิทเทส คือ พระผู้มีพระภาคทั้งหลายตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาเห็นด้วยอาการเป็นอันมาก จึงทรงแผ่พระมหากรุณาไปในหมู่สัตว์<sup>๑๓๗</sup>

๕. สัพพัญญุตญาณนิทเทส คือชื่อว่า สัพพัญญุตญาณ เพราะรู้สังขตธรรม และอสังขตธรรม ทั้งปวงมีมีอะไรเหลือ<sup>๑๓๘</sup>

๖. อนาวรณญาณ ชื่อว่าอนาวรณญาณ เพราะไม่มีเครื่องกั้นในญาณนั้น คือการที่พระพุทธองค์ทรงหยั่งรู้สิ่งทั้งปวงด้วยสัพพัญญุตญาณเป็นการรู้แจ้ง ไม่มีสิ่งใดมาขวางกั้น

<sup>๑๓๒</sup> ขุ.ป.(ไทย) ๓๑/๑๑๑/๑๗๒.

<sup>๑๓๓</sup> อาสยะ หมายถึง ทิฐิ และยถาภูตญาณอันเป็นที่อาศัยของเหล่าสัตว์, พระไตรปิฎกภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙) หน้า ๑๗๔.

<sup>๑๓๔</sup> อริมุตติ หมายถึง อริยาศัย, ความโน้มเอียง, ความคิดมุ่งไป, พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๘๓.

<sup>๑๓๕</sup> ขุ.ป.(ไทย) ๓๑/๑๑๓/๑๗๔.

<sup>๑๓๖</sup> ขุ.ป.(ไทย) ๓๑/๑๑๖/๑๗๗.

<sup>๑๓๗</sup> ขุ.ป.(ไทย) ๓๑/๑๑๗/๑๗๙.

<sup>๑๓๘</sup> ขุ.ป.(ไทย) ๓๑/๑๑๙-๑๒๐/๑๘๓.



...ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ เพราะรู้จักและรูปร่างทั้งหมดอย่างนี้ ชื่อว่าอนาวรณญาณ เพราะไม่มีเครื่องกั้นในญาณนั้น ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณเพราะรู้โศทะและสัททะ ฯลฯ เพราะรู้มานะและคันธะ ฯลฯ เพราะรู้ชีวหาและรส ฯลฯ เพราะรู้กายและโณภูฏัพพะ ฯลฯ ชื่อว่าสัพพัญญุตญาณ เพราะรู้มนะและธรรมารมณ์ทั้งหมดอย่างนี้ชื่อว่าอนาวรณญาณ เพราะไม่มีเครื่องกั้นในญาณ...<sup>๑๓๙</sup> พระพุทธองค์ทรงเป็นสัพพัญญู เป็นผู้ยังรู้สิ่งทั้งปวงทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคตได้ ด้วยสัพพัญญุตญาณนิทเทส ซึ่งประกอบด้วยจักขุ ๕ ประการ ในสัพพัญญุตญาณนิทเทส กล่าวถึง สมันตจักขุว่าความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้าที่ทรงรู้ธรรมทั้งปวงจึงทรงเป็นพระสมันตจักขุ ผู้ทรงเห็นทั่ว จักขุทั้ง ๕ ประการของพระพุทธเจ้าประกอบด้วย<sup>๑๔๐</sup>

**๑. มังสจักขุ** คือในมังสะจักขุของพระผู้มีพระภาค มีสีอยู่ ๕ สี คือ (๑) สีเขียว (๒) สีเหลือง (๓) สีแดง (๔) สีดำ (๕) สีขาว ที่ๆ มีขนพระเนตรขึ้นมีสีเขียวสนิท ต่อจากนั้นเป็นสีเหลือง เหมือนทองคำ เข้าพระเนตรทั้งสองข้างของพระผู้มีพระภาค มีสีแดง กลางดวงพระเนตรสีดำเข้ม แจ่มใสไม่มีหมอง มังสจักขุนี้เกิดด้วยสุจริตกรรมในภพก่อน ทรงมองเห็นได้ไกลโดยนัย ทั้งกลางวัน และกลางคืนสิ่งกีดขวางใดๆก็ไม่สามารถปิดกั้นการมองเห็นสิ่งทั้งหลายของพระพุทธองค์ได้

**๒. ทิพยจักขุ** คือ พระผู้มีพระภาคทรงเห็นหมู่สัตว์ ซึ่งกำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีตมีผิวพรรณดี ผิวพรรณทราม ไปดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันหมดจด ทรงทราบหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม และพระผู้มีพระภาคเมื่อทรงพระประสงค์จะเห็นแม่โลกธาตุใหญ่ อันประกอบด้วยจำนวนถึง ๓,๐๐๐ จักรวาล หรือมากกว่านั้นก็ทรงเห็นได้ตามพระประสงค์นั้น

**๓. ปัญญาจักขุ** คือพระผู้มีพระภาคผู้มีพระปัญญามาก มีพระปัญญากว้างขวาง...มีพระปัญญาเพิกถอนกิเลสได้ ทรงฉลาดในประเภทแห่งปัญหา มีพระญาณแตกฉาน ทรงบรรลุปฏิสัมภิทา ทรงบรรลุเวสาร์ชญาณ ๔ ทรงทสพลญาณ เป็นพระปัญญาที่ทำให้ทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณและทรงเลือกเฟ้นบทรธรรมที่จะนำไปแสดงให้เหมาะสมกับอัธยาศัยของเหล่าสัตว์

**๔. พุทธจักขุ** คือจักขุที่ทรงตรวดูสัตว์โลกว่ามีกิเลสอย่างน้อยเพียงใด มีอินทรีย์แก่กล้าหรืออ่อนเพียงใด เพื่อประโยชน์ในการแสดงธรรมให้เหมาะสมแก่สัตว์ที่มีอุปนิสัยแตกต่างกันไป

**๕. สมันตจักขุ** คือพระสัพพัญญุตญาณ ตรัสเรียกว่า สมันตจักขุ พระผู้มีพระภาคทรงประกอบพร้อม ดำเนินไปพร้อม เป็นไปพร้อมด้วยพระสัพพัญญุตญาณ ทรงกำจัดความมืดทั้งปวงให้ถึงความไม่มีอีก ซึ่งความมืดเพราะราคะ ความมืดเพราะโทสะ ความมืดเพราะโมหะ ความมืดเพราะมานะ ความมืดเพราะทุจริตทั้งปวง ซึ่งทำให้คนตาบอด ทำให้ไม่มีจักขุ ทำให้ไม่มีญาณอันดับปัญญาไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน รวมความว่าทรงกำจัดความมืดทั้งปวง

<sup>๑๓๙</sup> อ่างแล้ว.

<sup>๑๔๐</sup> ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๙๑/๕๔๑.

พระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวถึงความรู้ที่ประกอบด้วยญาณ๓ประการ ที่ได้เกิดขึ้นกับพระพุทธองค์คือ (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เป็นความรู้ที่ระลึกชาติได้ไม่จำกัด (๒) จุตูปปาตญาณเป็นความรู้ จุตีและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย (๓) อาสวักขยญาณ เป็นความรู้ที่ทำให้อาสวะหมดไป ซึ่งรวมเรียกว่า วิชา ๓<sup>๑๔๑</sup> พระญาณทั้งหมดที่ได้บังเกิดขึ้นกับพระองค์นั้น เป็นเพราะ การสั่งสมบารมีอย่างต่อเนื่อง ถึง ๔ อสงไขยแสนกัป ดังนั้นในประเด็นเรื่องการพยากรณ์ของพระพุทธองค์ที่มีความถูกต้องนั้น ผู้วิจัย พิจารณาเฉพาะความเป็นผู้รู้ของพระองค์ท่าน อย่างเช่น ในกรณีของเจ้าสุปปพุทธะ ที่ขวางทางมิให้ พระพุทธองค์เสด็จผ่าน ประกอบกับจิตที่ไม่บริสุทธิ์คิดประทุษร้ายต่อพระองค์ นับเป็นกรรมหนัก กรรมที่ทำกับพระพุทธเจ้าไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วย่อมให้ผลมาก พระพุทธองค์ทรงพิจารณา ด้วยพระญาณถึงกรรม และผลของกรรมที่เจ้าสุปปพุทธะจะได้รับ จึงทรงพยากรณ์ว่า เจ้าสุปปพุทธะจะ ถูกธรณีสูบที่ได้ปราสาทภายใน ๗ วัน ตามผลแห่งกรรมนั้น ตามพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า เรามีกรรมเป็น ของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด ดีก็ตามชั่วก็ตามเราจะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”<sup>๑๔๒</sup>

### ๓.๒.๓ ความสำคัญของการพยากรณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

#### ๑) บทบัญญัติของพระพุทธองค์เกี่ยวกับการพยากรณ์

ในวินัยปิฎก จุลลวัคค์ ขุททกวัตตอุชัณธกะ ว่าด้วยเรื่องการเรียนและสอนติรัจฉานวิชา<sup>๑๔๓</sup> ทรงห้ามภิกษุเรียน และสอนติรัจฉานวิชา หากผู้ใดเรียนถือ เป็นอาบัติทุกกฏ และทรงห้ามการเลี้ยง ชีพผิดทางด้วยติรัจฉานวิชา

**๑.๑) ติรัจฉานวิชา** หมายถึง ความรู้ที่ขวางต่อทางพระนิพพาน เช่น รู้ในการทำ เสน่ห์ รู้เวทมนตร์ ที่จะทำให้คนถึงวิบัติ เป็นหมอผี หมอดู หมอยา ทำพิธีบวงสรวง บนบาน แกว่น เป็นต้น เมื่อเรียนหรือใช้ปฏิบัติตนเอง ก็หลงเพลินหมกมุ่น และส่วนมากทำให้ผู้คนหลงมกมาย ไม่เป็น อันปฏิบัติกิจหน้าที่ หรือประกอบการตามเหตุผล โดยเฉพาะตัวพระภิกษุ ก็จะขวางกั้นขัดขวางตนเอง ให้ไม่มีกำลัง และเวลาที่จะบำเพ็ญ สมณะธรรม การงดเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยติรัจฉานวิชา เป็นศีล ของพระภิกษุ ตามหลักมหาศีล<sup>๑๔๔</sup> เพราะฉะนั้นคำพูดที่เกี่ยวกับวิชานี้ จึงจัดเป็น ติรัจฉานกถา คือ ถ้อยคำที่พระไม่ควรพูด

<sup>๑๔๑</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๖๖.

<sup>๑๔๒</sup> ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๗/๓๕๖.

<sup>๑๔๓</sup> ว.จ. (ไทย) ๗/๒๘๗/๗๒-๗๓.

<sup>๑๔๔</sup> ที.ส. (ไทย) ๙/๒๑-๒๗/๘-๑๐.

**๑.๒) เจริญฉานกถา<sup>๑๔๕</sup>** หมายถึง ถ้อยคำอันขวางต่อทางนิพพาน เรื่องราวที่ภิกษุไม่ควรนำมาเป็นข้อถกเถียงสนทนา โดยไม่เกี่ยวกับการพิจารณาสั่งสอนแนะนำทางธรรม อันทำให้คิดฟุ้งเฟ้อและพากันหลงเพลินเสียเวลา เสียกิจหน้าที่ที่พึงปฏิบัติตามธรรม เช่น ราชกถา, โจรกถา, มหามัตตกถา, วัตถกถา, อิตถีกถา ... เมื่อตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่าไม่ควร สนทนาเจริญฉานกถาเหล่านี้ และทรงแสดง กถาวัตถุ ๑๐ ว่าเป็นเรื่อง ที่ควรสนทนาสำหรับภิกษุทั้งหลาย

**๑.๓) กถาวัตถุ ๑๐<sup>๑๔๖</sup>** หมายถึง ถ้อยคำที่ควรพูด เรื่องที่ควรนำมาสนทนาในหมู่ภิกษุ มี ๑๐ อย่างคือ

- ๑) อัปปิจฉกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย
- ๒) สันตุฏฐิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสันโดษ
- ๓) ปวิเวกกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสงัดกาย สงัดใจ
- ๔) อสังสัคคกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่
- ๕) วิริยารัมภกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ปรารถนาความเพียร
- ๖) สीलกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล
- ๗) สมานิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำจิตมั่น
- ๘) ปัญญากถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา
- ๙) วิมุตติกถา ถ้อยคำที่ชักนำ ให้ทำใจให้พ้นจากกิเลส และความทุกข์
- ๑๐) วิมุตติญาณทัสสนกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดความรู้ ความเห็นในภาวะที่

หลุดพ้นจากกิเลส และความทุกข์

ในพระไตรปิฎกได้ปรากฏว่ามีเรื่องราวเกี่ยวกับเจริญฉานวิชา ความว่า

๑. พระสมณโคตมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเจริญฉานวิชาเช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเจริญฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำนายอวัยยะ ทำนายตำหนิ ทำนาย โชคลาง ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ พิธีเบิกแว่นเวียนเทียน พิธีชดแลกลบบูชาไฟ พิธีชดรำบูชาไฟ พิธีชดข้าวสารบูชาไฟ พิธีเติมเนยบูชาไฟ พิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ พิธีพนเครื่องเช่นบูชาไฟ พิธีปลีกรรมด้วยเลือด วิชาดูอวัยยะ วิชาดูฝันที่ วิชาการปกครอง วิชาทำเสน่ห์ เวทมนตร์ไล่ผี วิชาตั้งศาลพระภูมิ วิชาหมองู วิชาว่าด้วยพิษ วิชาว่าด้วยแมงป่อง วิชาว่าด้วยหนู วิชาว่าด้วยเสียงนก วิชาว่าด้วยเสียงกา วิชาทายอายุ วิชาป้องกันลูกศร วิชาว่าด้วยเสียงสัตว์ร้อง

<sup>๑๔๕</sup> พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๗/๔๔๗.

<sup>๑๔๖</sup> พ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๕/๒๕๗.

๒. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชา เช่น ที่สมณ-พราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชาอย่างนี้ คือ ทำนายลักษณะแก้วมณี ลักษณะไม้พลองลักษณะผ้า ลักษณะศัสตรา ลักษณะดาบ ลักษณะศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธลักษณะสตรี ลักษณะบุรุษ ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาสชาย ลักษณะทาสหญิง ลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสุภะลักษณะโคสามัญ ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะเหี้ย ลักษณะตุ้มหู ลักษณะเต่า ลักษณะมฤค

๓. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชา เช่น ที่สมณ-พราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชาอย่างนี้ คือ ดูฤกษ์ยามตราทัพว่า พระราชาจักเสด็จหรือไม่เสด็จ พระราชาในอาณาจักรจักทรงยกทัพเข้าประชิด พระราชานอกอาณาจักรจักทรงล่าถอย พระราชานอกอาณาจักรจักทรงยกทัพมาประชิด พระราชาในอาณาจักรจักทรงล่าถอย ชัยชนะจักตกเป็นของพระราชาในอาณาจักร ความปราชัยจักมีแก่พระราชานอกอาณาจักร ชัยชนะจักตกเป็นของพระราชาในอาณาจักร ความปราชัยจักมีแก่พระราชาในอาณาจักร พระราชาองค์นี้จักทรงชนะ พระราชาองค์นี้จักทรงพ่ายแพ้

๔. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชา เช่น ที่สมณ-พราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชาอย่างนี้ คือ พยากรณ์ว่าจักมีจันทรคราส สุริยคราส นกษัตรคราส ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์จักโคจรถูกทางหรือผิดทาง ดาวนักษัตรจักโคจรถูกทางหรือผิดทาง จักมีอุกกาบาตและดาวตก แผ่นดินไหว ฟ้าร้อง ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจักขึ้น ตก มัวหมอง แจ่มกระจ่าง จันทรคราส สุริยคราสหรือนกษัตรคราสจักมีผลอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ หรือดาวนักษัตรโคจรถูกทางจักมีผลอย่างนี้ โคจรผิดทางจักมีผลอย่างนี้ อุกกาบาตและดาวตก แผ่นดินไหวฟ้าร้อง จักมีผลอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรขึ้น ตก มัวหมองแจ่มกระจ่าง จักมีผลอย่างนี้

๕. พระสมณโคดมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชา เช่น ที่สมณ-พราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชาอย่างนี้ คือ พยากรณ์ว่าฝนจะดี ฝนจะแล้ง จะหา ภิกขาหารได้ง่าย จะหาภิกขาหารได้ยาก จะมีความสงบร่มเย็น จะมีภัย จะมีโรค จะไม่มีโรค การคำนวณด้วยวิธีนับนิ้ว (มุททา) การคำนวณด้วยวิธีคิดในใจ (คณนา) การ คำนวณด้วยวิธีอนุมานด้วยสายตา (สังขาน) วิชาฉันทลักษณ์และโลกายต ศาสตร์

๖. พระสมณโคตมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชา เช่นที่สมณ-พราหมณ์ ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชาอย่างนี้ คือ ให้ฤกษ์อาวาหมงคล ฤกษ์วิวาหมงคล ฤกษ์เรียงหมอน ฤกษ์หย่าร้าง ฤกษ์รวบรวมทรัพย์ ฤกษ์ ใช้จ่ายทรัพย์ ทำให้โชคดี ทำให้เคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนตร์ทำให้ลั่นแข้ง ทำให้คาง แข็ง ทำให้มือสั่น ทำให้คางสั่น ทำให้หูอื้อ เป็นหมอดูลูกแก้ว ใช้หญิงสาวเป็นคนทรง ใช้หญิง ประจำเทวาลัยเป็นคนทรง บวงสรวงดวงอาทิตย์และท้าวมหาพรหม ร่ายมนตร์พ่นไฟ ทำพิธีเรียก ขวัญ หรือ

๗. พระสมณโคตมทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชา เช่นที่สมณ-พราหมณ์ ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชาอย่างนี้ คือ ทำพิธีบนบาน พิธีแก้บน ร่ายมนตร์ขับผี ตั้งศาลพระภูมิ ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำชายให้เป็น กะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน พิธีบวงสรวงพื้นที่ พ่นน้ำมันตรึง รดน้ำมันตรึง พิธีบูชาไฟ ประยาสำรอก ยา ถ่าย ยาแก้โรคลมตื๋นเบื้องต้น ยาแก้โรคลมตื๋นเบื้องต่ำ ยาแก้ปวดศีรษะ น้ำมันหยอดหู น้ำมัน หยอดตา ยานัตถุ ยาหยอดตา ยาป้ายตา เป็นหมอดา หมอผ่าตัด หมอรักษาเด็ก (กุมารเวช) การ ให้สมุนไพรและยา การใส่ยาแล้วล้างออกเมื่อโรคหาย<sup>๑๔๗</sup>

ในสามัญญผลสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงศีลทั้ง ๓ ชั้นด้วย แต่ตรัสว่าเป็นศีลของภิกษุในธรรม วินัยนี้ ซึ่งมีข้อที่เกี่ยวกับการทำนายทายทัก ดังนี้

ในศีลอย่างใหญ่ ทรงเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยไตรจีวรวิชา ได้แก่ การทำนายอวัยวะ ทำนายตำหนิ ทำนายโชคลาง ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ พิธีเบิกแว่นเวียน เทียน พิธีชดถลกบูชาไฟ พิธีชดราบูชาไฟ พิธีชดข้าวสารบูชาไฟ พิธีเติมเนยบูชาไฟ พิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ พิธีพ่นเครื่องเช่นบูชาไฟ พิธีพลีกรรมด้วยเลือด วิชาดูอวัยวะ วิชาดูพื้นที่ วิชาการปกครอง วิชาทำเสน่ห์ เวทมนตร์ไล่ผี วิชาตั้งศาลพระภูมิ วิชาหมองู วิชาว่าด้วยพิษ วิชาว่าด้วยแมงป่อง วิชาว่าด้วยหนู วิชาว่าด้วยเสียงนก วิชาว่าด้วยเสียงกา วิชาทายอายุ วิชา ป้องกันลูกศร วิชาว่าด้วยเสียงสัตว์ร้อง

ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ ผู้เจริญบางพวก ฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยไตรจีวรวิชาอย่างนี้ คือ ทำนาย ลักษณะแก้วมณี ลักษณะผ้า ลักษณะไม้พลอง ลักษณะคัสตรา ลักษณะดาบ ลักษณะศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธลักษณะสตรี ลักษณะบุรุษ ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาสชายลักษณะทาสหญิง ลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโค-

<sup>๑๔๗</sup> ที.สี. (ไทย) ๙/๒๑-๒๓/๘-๑๐.

อุสกะ ลักษณะโคสามัญ ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะหมี ลักษณะตุ้มหู ลักษณะเต่า ลักษณะมฤค

ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวก ฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ดูฤกษ์ ยাত্রาทัพว่า พระราชาจักเสด็จหรือไม่เสด็จ พระราชาในอาณาจักรจักทรงยกทัพเข้าประชิด พระราชานอกอาณาจักรจักทรงล่าถอย พระราชานอกอาณาจักรจักทรงยกทัพมาประชิด พระราชาในอาณาจักรจักทรงล่าถอย ชัยชนะจักตกเป็นของพระราชาในอาณาจักร ความปราชัยจักมีแก่พระราชานอกอาณาจักร ชัยชนะจักตกเป็นของพระราชานอกอาณาจักร ความปราชัยจักมีแก่พระราชาในอาณาจักร พระราชาองค์นี้จักทรงชนะ พระราชาองค์นี้จักทรงพ่ายแพ้

ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวก ฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ พยากรณ์ว่าจัก มีจันทร์คราส สุริยคราสนักษัตรคราส ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์จักโคจรถูกทาง หรือผิดทาง ดาวนักษัตรจักโคจรถูกทางหรือผิดทาง จักมีอุกกาบาตและดาวตก แผ่นดินไหว ฟ้าร้อง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจักขึ้น ตก มัวหมอง แจ่มกระจ่าง จันทร์คราส สุริยคราสหรือนักษัตรคราสจักมีผลอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ หรือดาวนักษัตรโคจรถูกทาง จักมีผลอย่างนี้ โคจรผิดทางจักมีผลอย่างนี้ อุกกาบาตและดาวตก แผ่นดินไหวฟ้าร้องจักมีผลอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรขึ้น ตก มัวหมองแจ่มกระจ่างจักมีผลอย่างนี้

ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวก ฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ พยากรณ์ว่า ฝนจะดี ฝนจะแล้ง จะหาภิกษาหารได้ง่าย จะหาภิกษาหารได้ยาก จะมีความสงบ ร่มเย็น จะมีภัย จะมีโรค จะไม่มีโรค การคำนวณด้วยการนับนิ้ว (มุททา) การคำนวณด้วยวิธีคิดในใจ (คณนา) การคำนวณด้วยวิธีอนุมาณด้วยสายตา (สังขาน) วิชาฉันทลักษณะและ โลกายตศาสตร์

ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวก ฉันทโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ให้ฤกษ์ อวามงคล ฤกษ์วิฆาตมงคล ฤกษ์เรียงหมอน ฤกษ์หย่าร้าง ฤกษ์รวบรวมนทรัพย์ ฤกษ์ใช้จ่าย ทรัพย์ ทำให้โชคดี ทำให้เคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนตร์ทำให้ลั่นแข้ง ทำให้คางแข็ง ทำให้มือสั่นทำให้คางสั่น ทำให้หูอื้อ เป็นหมอดูลูกแก้ว ใช้หญิงสาวเป็นคนทรง ใช้หญิงประจำ เทวาลัยเป็นคนทรง บวงสรวงดวงอาทิตย์และท้าวมหาพรหม ร่ายมนตร์พ่นไฟ ทำพิธีเรียกขวัญ

ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา เช่นที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางพวกฉันโภชนาหารที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชาอย่างนี้ คือ ทำพิธีบนบาน พิธีแก้บน ร่ายมนตร์ขับผี ตั้งศาลพระภูมิ ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลูกเรือน พิธีบวงสรวงพื้นที่ พ่นน้ำมันตร์ รดน้ำมันตร์ พิธีบูชาไฟ ประยาสารอก ยาถ่าย ยา แก้วโรคลมตีขึ้นเบื้องบน ยาแก้โรคลมตีลงเบื้องต่ำ ยาแก้ปวดศีรษะ น้ำมันหยอดหู น้ำมันหยอดตา ยานัตถ์ ยาหยอดตา ยาป้ายตา เป็นหมอตา หมอผ่าตัด หมอรักษาเด็ก (กุมารเวช) การให้สมุนไพรรักษา และยา การใส่ยาแล้วล้างออกเมื่อโรคหาย ทั้งหมดนี้คือศีลของภิกษุ<sup>๑๔๘</sup>

จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ไม่ทรงสนับสนุนให้พระภิกษุมาฝึกฝน เชื่อถือ ศึกษาเล่าเรียน หรือสั่งสอนให้ผู้อื่นรู้ตามในวิชาเหล่านี้ ทรงเล็งเห็นว่าไม่เหมาะกับวัตรปฏิบัติของผู้ทรงศีล

พระพุทธองค์ยังได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องของฤกษ์ยาม ดังปรากฏใน นักขัตตชาดก ความว่า

|                    |                                  |
|--------------------|----------------------------------|
| นกขัตติ ปฏีมานนต   | อตโธ พาล์ อุปจจาคา               |
| อตโธ อตถสส นกขัตติ | ก็ กริสสนติ ตารกา <sup>๑๔๙</sup> |

แปลว่า “ประโยชน์ได้ล่วงเลยคนโง่เขลา ผู้มัวคอยฤกษ์อยู่ ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์ ดวงดาวจักทำอะไรได้”<sup>๑๕๐</sup> ทรงสอนว่าประโยชน์ที่จะพึงทำนั้นเป็นฤกษ์ของตัวประโยชน์เองอยู่แล้ว การที่มัวแต่รอฤกษ์ทางนักขัตตรอันขึ้นอยู่กับกลุ่มของดวงดาวที่จะมาให้เห็น ทำให้เสียประโยชน์ที่พึงจะได้ไป ดวงดาวไม่มีอำนาจในการทำให้บังเกิดผล

อีกประการหนึ่ง ภิกษุไม่พึงทำนายลักษณะนักขัตฤกษ์ ดังปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกายสูตรนินบาต ตุฎกสูตร ความว่า “ภิกษุผู้นับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นของเรา ไม่พึงประกอบอาถรรพ์ตำราทำนายฝัน ทำนายลักษณะ นักขัตฤกษ์ การทำนายเสียงสัตว์ร้อง...”<sup>๑๕๑</sup> ทรงให้ความสำคัญกับการประพฤติดี มากกว่าฤกษ์ทางนักขัตที่ตี การประพฤติสุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ เป็นเครื่องประกันได้นั่นเป็นฤกษ์ที่ดีอยู่ในตัว ไม่ต้องอาศัยดวงดาว ดังปรากฏในอังคุตตรนิกาย ติกนินบาต สุปุพพณสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพฤติสุจริต ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในเวลาเช้านั้น ก็เป็นเวลาดีของสัตว์เหล่านั้น...กลางวัน...เย็น...ก็เป็นเวลาดี กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ความปรารถนาของท่าน เป็นประทัภิชณ เป็นฤกษ์ดี มงคลดี แจ่มดีรุ่งดี ขณะดี ครูดี และเป็นการ

<sup>๑๔๘</sup>ที.สี. (ไทย) ๙/๒๐๖-๒๑๑/๗๐-๗๒.

<sup>๑๔๙</sup>พ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๔๙/๑๖.

<sup>๑๕๐</sup>พ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๔๙/๒๐.

<sup>๑๕๑</sup>พ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/๘๓๐.

บูชาอย่างดีในพรหมจารีทั้งหลาย คนทำกรรมอันเป็นประตักษิณแล้วย่อมได้ประโยชน์อันเป็นประตักษิณ ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้มีประโยชน์อันได้แล้ว ถึงซึ่งความสุของงามในพระศาสนา เป็นผู้หาโรคมิได้ สำราญกายใจ พร้อมด้วยญาติทั้งปวงเทอญ<sup>๑๕๒</sup>

## ๒) สิกขาบทที่เกี่ยวกับการพยากรณ์

สิกขาบทที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอันเป็นพุทธานุญาตให้พระภิกษุศึกษามี ๒ กรณี ได้แก่

### ๒.๑) ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียน ปักขคณา

ปักขคณนาทีอุคคณนุชานนา

ว่าด้วยทรงอนุญาตให้เรียนวิธีนับปักข์เป็นต้น

เรื่องวิธีการนับปักข์

ในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพุทธานุญาตให้พระภิกษุศึกษาในวิธีการนับปักข์ได้ เพื่อเป็นที่พึงบอกกล่าวและไม่ใช่ที่ครหานินทาหรือถูกติเตียนจากชาวบ้านได้ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการที่จะกำหนดวันลงอุโบสถได้ถูกต้อง เพื่อการยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงได้ โดยทรงกำหนดให้พระภิกษุแสดงปาฏิโมกข์ได้ในวัน ๘ คำ และ ๑๔ คำ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ความว่า

สมัยนั้น พวกชาวบ้านถามภิกษุทั้งหลายที่กำลังเที่ยวบิณฑบาตว่า “พระคุณเจ้าวันนี้คำ” ภิกษุทั้งหลายตอบอย่างนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย พวกอาตมาไม่รู้” พวกชาวบ้านพากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “แม้เพียงการนับปักข์ พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านั้นยังไม่รู้ ไฉนจะรู้ความดีอะไร ๆ อย่างอื่นเล่า” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เรียนวิธีการนับปักข์” ต่อมา ภิกษุทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “ภิกษุรูปไหนหนอ ควรเรียนวิธีการนับปักข์ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทุกๆ รูป เรียนวิธีการนับปักข์<sup>๑๕๓</sup>

### ๒.๒) ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อยู่ป่าเรียนทางนักษัตร

ในวินัยปิฎก จุลวรรค ทุติยภาค อารัณญวรรค แสดงไว้ว่า ภิกษุมารูปด้วยกันอยู่ในป่า ไม่รู้ทางนักษัตร ไม่รู้ทิศต่างๆ พวกโจรพากันไปที่นั่น ได้ถามภิกษุเหล่านั้นว่า วันนี้ประกอบด้วยฤกษ์อะไร นี่เป็นทิศอะไร ภิกษุตอบไม่ได้จึงถูกโจรทุบตี พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าให้พึงเรียนทางนักษัตรทั้งหมดหรือบางส่วนไว้ และพึงเป็นผู้ฉลาดในทิศ<sup>๑๕๔</sup> หมายถึง ให้พระภิกษุผู้

<sup>๑๕๒</sup> อก.ติก.อ. (ไทย) ๑/๓/๕๙๑-๕๙๒.

<sup>๑๕๓</sup> วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๖/๒๓๙.

<sup>๑๕๔</sup> วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๖๗-๓๖๘/๒๓๕-๒๓๗.



อยู่ป่ามีความรู้ในเรื่องของดาวนักษัตรที่บอกฤกษ์ในแต่ละวัน เพราะชาวบ้านมักหวังพึ่งพระภิกษุในการประกอบกรรมมงคล รวมถึงการใช้ทิศให้เกิดประโยชน์ว่า ไปสู่ทิศใดจะประสบความสำเร็จ เป็นมงคล มิได้ให้เพื่อการทำนายทายทักใดๆ ประโยชน์อีกอย่างหนึ่งของการศึกษา การโคจรของจันทร์ผ่านนักษัตรฤกษ์ เพื่อกำหนดวันเข้าพรรษา

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า

ภิกษุทั้งหลาย วันเข้าพรรษานี้มี ๒ วัน ๑ คือ วันเข้า พรรษาดัน ๑ วันเข้าพรรษาหลัง ๑ เมื่อพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์อาสาฬหะล่วงไป แล้ววันหนึ่ง พึ่งเข้าจำพรรษาดัน เมื่อพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์อาสาฬหะล่วงไปแล้ว เดือนหนึ่ง พึ่งเข้าจำพรรษาหลัง ภิกษุทั้งหลาย วันเข้าพรรษามี ๒ วันเหล่านี้แล<sup>๑๕๕</sup>

จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงนำฤกษ์ อาสาฬ<sup>๑๕๖</sup> มาเป็นเกณฑ์ กำหนด เขตแดนระหว่างพรรษาดัน และพรรษาหลัง วันเข้าพรรษาดัน ดวงจันทร์โคจรในนักษัตรอาสาฬหะในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ พอวันแรม ๑ ค่ำ ก็เป็นวันเข้าพรรษาดัน ในเดือนอาสาฬหะ และจันทร์จะโคจรไปสู่ อีก ๑ ฤกษ์ คือ สวณะในเดือน สวณมาส (เดือน ๙) ดังนั้นแรม ๑ ค่ำเดือน ๙ เป็นวันเข้าพรรษาหลัง

สรุป ในข้อที่พระพุทธองค์ทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุ ศึกษาเกี่ยวกับดาวนักษัตร ในการนับปักข์ เพื่อประโยชน์ในการกำหนดวันอุโบสถถูกต้อง เพื่อการแสดงปาฏิโมกข์ของสงฆ์ นอกจากนั้น กำหนดให้พระภิกษุผู้อยู่ป่ามีความรู้ในเรื่องดาวนักษัตร และทิศ เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน และป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะถ้าไม่มีความรู้ในเรื่องเหล่านี้เสียเลย คนอาจไม่เชื่อว่าเป็นพระภิกษุจริง อาจถูกทำร้ายได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพระพุทธองค์ ทรงมีพระวิจารณ์ญาณ ในการเลือกให้พระภิกษุมิจริยวัตรที่ถูกต้องเหมาะสมกับการเป็นภิกษุ เพื่อจะได้ไม่เป็นที่ครหาได้ว่าภิกษุมุ่งหาลาภยศ เครื่องสักการะเพราะการเป็นหมอดู ผู้ทำนายทายทัก

### ๓.๓ กรณีตัวอย่างการพยากรณ์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

#### ๓.๓.๑ การพยากรณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในพุทธประวัติ

##### ก. พระนางสิริมหามายาทรงสุบิน

ในคัมภีร์ปฐมสมโพธิกถา ปรีเฉทที่ ๓ คัพพานิกขมนปวิวรรต การประสูติของพระโพธิสัตว์ ความว่า ในวันเพ็ญ ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระนางสิริมหามายาทรงพระสุบินว่า “... มีเศวตหัตถีช้างหนึ่งเที่ยวอยู่บนภูเขาทองนั้นแล้วลงมาจากกาญจนบรรพตขึ้นมามบนไหรัญศิริโดยอุตรทิศ ชูวงอันจับบุณฑริกปทุมชาติสีขาว พึงบานใหม่ มีเสาวคนธ์หอมฟุ้งตลบ แล้วร้องโกญจนาทเข้ามาภายในกนก

<sup>๑๕๕</sup>วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๘๔/๒๙๒-๒๙๓.

<sup>๑๕๖</sup>ดูรายละเอียดใน บทที่ ๒ หน้า ๗๔.

วิมาน แล้วกระทำประทักษิณพระองค์อันบรรทมถ้วน ๓ รอบ แล้วเหมือนจุเข้าไปในอุทรประเทศ ฝ่ายทักษิณปรีศ์แห่งพระราชเทวี พอบรรทมตื่นขึ้น แลขณะเมื่อทรงพระสุบินนั้น พอพระมหาสัตว์ เสด็จลงสู่ปฏิสนธิในเพลาลพปัจจุสมัยได้อุตราชานักชัฏกษัตริย์ในขณะนั้นหมื่นโลกธาตูกักบังเกิด ทั่วตติงสปุณนิมิต ๓๒ ประการ”

พระเจ้าสิริสุทโธทนะ จึงดำรัสให้พราหมณ์ ๖๔ คน พยากรณ์พระสุบินแห่งพระราช เทวี ความว่า “พระราชโอรสในพระครรภ์นั้น จะเป็นอัครบุรุษ ... จะมีอานุภาพมาก ผิวสกลอยู่ใน ฆราวาสจะเป็นบรมจักรพรรดิ ผิวออกทรงบรรพชาจะได้ตรัสเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น แท้”<sup>๑๕๗</sup>

#### ข. พราหมณ์ ๘ คน พยากรณ์เจ้าชายสิทธัตถะเป็น ๒ กรณี

ภายหลังการมีพระประสูติกาลของเจ้าชายสิทธัตถะเพียง๕วัน พระราชบิดาได้คัดเลือก เลือกรองเอาพราหมณ์ ๘ คน ผู้ทรงคุณวิทยาประเสริฐกว่าพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ให้นั่งเหนืออาสนะอัน สูง แล้วให้เชิญพระราชโอรสไปยัง ที่ประชุมพราหมณ์ ๘ คนนั้น เพื่อพิจารณาพระลักษณะพยากรณ์ พราหมณ์ ๘ คนนั้น มีนามว่า

๑. รามพราหมณ์
๒. ลักษณะพราหมณ์
๓. ยัญญพราหมณ์
๔. ฤชพราหมณ์
๕. โภชพราหมณ์
๖. สุทัตตพราหมณ์
๗. สุยามพราหมณ์
๘. โกณฑัญญพราหมณ์

ทั้ง ๗ คนข้างต้น พิจารณาเห็นพระลักษณะพระกุมารอย่างละเอียดบริบูรณ์ เห็นถูกต้อง มหาปรีศลักษณะ ๓๒ ประการ ตามตำรามหาบุรุษลักษณะพยากรณ์ศาสตร์ ครบทุกประการแล้ว จึง ยกนิ้วมือขึ้น ๒ นิ้ว ทูลเป็นสัญลักษณ์ทำนายมีคติ ๒ ประการว่า “พระราชกุมารนี้ ถ้าดำรงอยู่ในเพศ ฆราวาส จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ปราบปรามได้รับชัยชนะทั่วปฐพีมณฑล ถ้าออกบวชจักได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกในโลก แนะนำสั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยไม่มีศาสดาอื่นยิ่งไป กว่า”<sup>๑๕๘</sup> ส่วนท่านโกณฑัญญพราหมณ์ ผู้มีอายุน้อยที่สุด พยากรณ์เพียงอย่างเดียว ด้วยความ

<sup>๑๕๗</sup> สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, ปฐมสมโพธิกถา วรณคดีพระพุทธศาสนา พากย์ไทย คัมภีร์แสดงเรื่องราวของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๔), หน้า๔๑-๔๓.

<sup>๑๕๘</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

มั่นใจ โดยการชูนิ้วเพียงนิ้วเดียวเป็นการยืนยันคำพยากรณ์ของ ตนเองว่า “พระราชกุมาร ผู้บริบูรณ์ด้วยมหาบุรุษลักษณะอย่างนี้ จะไม่อยู่ครองเพศฆราวาสอย่างแน่นอน จักต้องเสด็จออกบรรพชา และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้” การที่โกณฑัญญะ มีความมั่นใจในการออกคำพยากรณ์เพียงหนึ่งเดียว เพราะได้พิจารณาถึงอสีตยานุพยัญชนะ<sup>๑๕๙</sup> อีก ๘๐ ประการ อันเป็นลักษณะพิเศษนอกเหนือ จาก มหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ ประกอบในการพยากรณ์พระราชกุมาร ซึ่งก็เป็นจริงตามนั้น โกณฑัญญะพราหมณ์ ได้เป็นปฐมสาวก ภายหลังจากการได้ฟังพระธรรมจักรกัปปวัตนสูตรที่พระพุทธรูปองค์ทรงแสดงเป็นปฐมเทศนา ภายหลังจากการตรัสรู้ของพระองค์

### ๓.๓.๒ การพยากรณ์โดยพระองค์เอง

#### ก. มหาสุบินสูตร

ภิกษุทั้งหลาย มหาสุบิน<sup>๑๖๐</sup> ๕ ประการ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ มหาสุบิน ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. แผ่นดินใหญ่นี้เป็นที่นอนใหญ่ ขุนเขาหิมวันต์เป็นแขน (หมอน) มือซ้ายหย่อนลงในสมุทรด้านทิศตะวันออก มือขวาหย่อนลงในสมุทรด้านทิศตะวันตก เท้าทั้งสองหย่อนลงในสมุทรด้านทิศใต้ นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๑ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่

๒. กล้วยาแพรกไต่งอกขึ้นจากนาภีของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ตั้งจรดท้องฟ้า นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๒ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่

๓. หมูหนอนสีขาว มีหัวดำ ได้ไต่ขึ้นมาจากเท้าของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ปกปิดตั้งแต่ปลายเล็บจนถึงบริเวณพระชาณู นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๓ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่

<sup>๑๕๙</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๔๙๑.

<sup>๑๖๐</sup> (๑.๑) มหาสุบิน หมายถึงความฝันที่สำคัญ ซึ่งมีเหตุ ๔ อย่าง คือ (๑) ธาตุกำเริบเป็นต้น (๒) อารมณ์ที่เคยรับรู้มาก่อน (๓) เทวดาเฉลียว (๔) ปุพพนิมิต (ลางบอกเหตุดีเหตุร้าย) ในความฝัน ๔ อย่างนี้ ความฝัน ๒ อย่างแรก ไม่เป็นจริง ความฝันอย่างที่ ๓ เป็นจริงก็มี ไม่เป็นจริงก็มี ที่เป็นอย่างนี้ เพราะเทวดาบางเหล่า โกรธประสงคร้าย บางเหล่าประสงคดีย ความฝันอย่างที่ ๔ เป็นจริงแน่นอน (๑.๒) มีสีต่างๆ กัน หมายถึงมีสีเขียว สีเหลือง สีแดง และสีขาว

๔. นก ๔ เหล่ามีสีต่างๆ กัน ๒ บินมาจากทิศทั้ง ๔ ตกลงแทบเท้าของตลาคคต นี่เป็นมหาสุบิน  
ประการที่ ๔ ปรากฏแก่ตลาคคต อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็น  
พระโพธิสัตว์อยู่

๕. การที่ตลาคคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่  
เดินไปมาบนภูเขาสูงใหญ่ (แต่) ไม่แปดเปื้อนอุจจาระ นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๕ ปรากฏ  
เป็นนิมิตให้ทราบว่า ตลาคคตได้จิ๋ว บิณฑบาต เสนาสนะ และศิลาบัจฉัยเภสัชขบบริวาร แล้ว  
ไม่ลุ่มหลง ไม่หมกหมุ่น ไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่

ภิกษุทั้งหลาย มหาสุบิน ๕ ประการนี้ ปรากฏแก่ตลาคคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้  
ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่<sup>๑๖๑</sup>

พระพุทธองค์ได้ทรงพยากรณ์ พระสุบินของพระองค์เอง ดังข้อความว่า

ภิกษุทั้งหลาย การที่แผ่นดินใหญ่นี้เป็นที่นอนใหญ่ของตลาคคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อน  
จะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ขุนเขาหิมวันต์เป็นขนย มือซ้ายหย่อนลงใน  
สมุทรด้านทิศตะวันออก มือขวาหย่อนลงในสมุทรด้านทิศตะวันตก เท้าทั้งสองหย่อนลงใน  
สมุทรด้านทิศใต้ นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๑ ปรากฏเป็นนิมิตให้ทราบว่า **ตลาคคตอรหันต  
สัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม**

การที่หญ้าแพรกไต่อกขึ้นจากนาภีของตลาคคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยัง  
ไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ตั้งจรดท้องฟ้า นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๒ ปรากฏเป็น  
นิมิตให้ทราบว่า **ตลาคคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประกาศดีแล้ว  
จนถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย**

การที่หมู่หนอนสีขาว มีหัวดำ ไต่ไต่ขึ้นจากเท้าของตลาคคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะ  
ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ปกปิดตลอดถึงบริเวณพระขานู นี่เป็นมหาสุบิน  
ประการที่ ๓ ปรากฏเป็นนิมิตให้ทราบว่า **คฤหัสถ์ผู้นุ่งห่มผ้าขาวจำนวนมากได้ถึงตลาคคตเป็น  
สรณะตลอดชีวิต**

การที่นก ๔ เหล่ามีสีต่างๆ กันบินมาจากทิศทั้ง ๔ ตกลงแทบเท้าของตลาคคตอรหันตสัมมา  
สัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่แล้วกลับกลายเป็นสีขาวทุกตัวนี้  
เป็นมหาสุบินประการที่ ๔ ปรากฏเป็นนิมิตให้เห็นว่า **วรรณะทั้ง ๔ นี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์  
แพศย์ ศูทร ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตลาคคตประกาศแล้ว ทำให้แจ้ง  
ซึ่งวิมุตติอันยอดเยี่ยม**

<sup>๑๖๑</sup> อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๖/๓๓๕-๓๓๖.

การที่ตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ เดินไปมาบนภูเขาคูหลุกใหญ่ (แต่) ไม่แปดเปื้อนอุจจาระ นี่เป็นมหาสุบินประการที่ ๕ ปรากฏ เป็นนิมิตให้ทราบว่า ตลาคตได้จิ๋วร บินขบาศ เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัช-บริหาร แล้วไม่ลุ่มหลง ไม่หมกมุ่น ไม่พัวพันมีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภค อยู่<sup>๑๖๒</sup>

#### ข. พระพุทธรองค์ทรงพยากรณ์พระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศล

พระพุทธรองค์ทรงพยากรณ์พระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศลถึง ๑๖ ประการ ข้อความนี้มี ปรากฏในพระไตรปิฎก ความว่า

พญาโคอุสละ หมู่มั แมโค โคผู้ ม้า ถาดทองคำ สุนัขจิ้งจอก หมอน้ำ สระโบกขรณี ข้าวไม่สุก แก่นจันทน์ น้ำเต้าจมน้ำ หินลอยน้ำ กบกลืนกินงูเห่า หงส์ทองทั้งหลาย แวดล้อมกา เสือเหลืองกลัวแพะ ความฝันเป็นไปโดยวิปริต แต่ความฝันนั้นยังไม่เป็นจริงใน ยุคนี้<sup>๑๖๓</sup>

ความหมายที่พระพุทธรองค์ทรงพยากรณ์พระสุบิน ๑๖ ประการ มีดังนี้

๑. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสุบิน เห็นโคสี่ ดอกอัญชัน ๔ ตัวคำรามลั่น วิ่งมาจาก ๔ ทิศ เหมือนจะชนกัน พอเข้าใกล้โคทั้ง ๔ ตัวก็ถอยกลับหายไปทิศที่วิ่งมา

พระพุทธรองค์ ทรงทำนายว่า ในอนาคตเมื่อมนุษย์ขาดศีลธรรม และโลกเข้าสู่ยุคเสื่อม จะเกิดภัยธรรมชาติต่าง ๆ

๒. สุบินเห็นต้นไม้นานาชนิดยังไม่ทันโตเต็มที่ ก็มีดอกผลมากมาย จนทำให้กิ่งก้านที่ยังไม่ทันเป็นไม้แก่แข็งแรงเต็มที่ ทนรับน้ำหนักไม่ไหวต้องโน้มกิ่งลงเรียดิน

พระพุทธรองค์ทรงทำนายว่า เมื่อโลกเข้าสู่ยุคเสื่อม เยาวชนจะไม่สนใจในประเพณีอันดีงาม แต่กลับหันไปมั่วสุมมีความกำเริบในกามคุณ

๓. สุบินเห็นฝูง แมโคที่เพิ่งคลอดลูกออกมา กลับวิ่งตามลูกโค เพื่อดูตนมลูกโคกิน

พระพุทธรองค์ทรงทำนายว่า ลูกจะขาดความกตัญญูต่อ พ่อ แม่ ไม่เลื่อมใส

๔. สุบินเห็น ลูกโคไถนา

พระพุทธรองค์ทรงทำนายว่า ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินจะไม่ดำรงอยู่ในความยุติธรรม มองข้ามคนที่มีความสามารถ แต่กลับไปใช้ผู้ที่ไม่เหมาะสมมาทำนุบำรุงบ้านเมือง เหมือนการนำลูกโคที่ยังไม่แข็งแรงมาใช้งาน

๕. สุบินเห็นม้า สองปาก

<sup>๑๖๒</sup> ๑.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๖/๓๓๖-๓๓๗.

<sup>๑๖๓</sup> ข.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๗๗/๓๒.

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า ผู้นำจะขาดความยุติธรรม ใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบายในการปกครอง เห็นแก่อำมีสและสินบน

๖. สุปินเห็นถาดทองรองเยี้ยว

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า มนุษย์ขาดศีลธรรม ผู้นำขาดคุณธรรมนำคนชั่วมาเป็นบริวาร ปกครองด้วยการหาผลประโยชน์ใส่ตนเอง

๗. สุปินเห็นสุนัขกินเชือกหนัง

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า เมื่อมนุษย์ขาดศีลธรรม เหตุเลวร้ายจะเกิดขึ้นระหว่างผิวเผิน ด้วยการนอกใจกันเพราะถูกราคะตัณหาครอบงำ

๘. สุปินเห็นตุ่มน้ำว่างเปล่า ทั้งที่มีประชาชนหามน้ำมาเทใส่

พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ว่า ผู้นำขาดศีลธรรม เข้มงวดกับการปกครองเก็บภาษีให้ราษฎรเดือดร้อน

๙. สุปินเห็นสระน้ำใหญ่ ชุ่นอยู่ตรงกลางรอบ ๆ เต็มไปด้วยน้ำใส

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า ผู้ปกครองขาดทศพิธราชธรรม เห็นแก่อำนาจกดขี่ข่มเหง

๑๐. สุปินเห็นข้าวที่อยู่ในหม้อเดียวกันสุกไม่เหมือนกัน มีสุกบ้างดิบบ้างและไหม้อยู่ในหม้อเดียวกัน

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า สังคมและประเพณีที่ดีงามคลาดเคลื่อน พากันเสื่อมถอยจากสิ่งที่ควรบูชา กลับหันไปนิยมในสิ่งที่ไม่ควรบูชา

๑๑. สุปินเห็นคนนำไม้แก่นจันทร์ที่มีราคาแพงไปแลกกับนมเปรี้ยวและนมโค

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่าพระสงฆ์สาวกผู้ประพฤตินิยंत्रตรงมาก่อน จะมีความเห็นผิด ประพฤติผิด หากินในทางมิชอบไม่สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้

๑๒. สุปินเห็นน้ำเต้าที่ปกติจะลอยน้ำกลับจมดิ่งลงในก้นแม่น้ำ

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า นักปราชญ์ ผู้รู้ธรรมจะตกต่ำจนไร้ค่า พระอริยะสงฆ์ที่ประพฤติดีจะถูกเหล่าทรชนใช้วาจาใส่ร้ายใช้อำนาจข่มขู่ เปรียบเหมือนน้ำเต้าที่จมลงสู่ก้นแม่น้ำ

๑๓. สุปินเห็นแท่งศิลาใหญ่เท่าตัวเรือน มีน้ำหนักมากกับลอยอยู่เหนือน้ำ

พระพุทธองค์ทรงทำนาย ว่าผู้มีอำนาจจะพากันหลงผิด คบหาแต่คนประจบสอพลอนำมาเป็นพวกพ้อง หูเบาไร้วิจารณ์ญาณ

๑๔. สุปินเห็นกบกระโดด เข้าขบกัดตุงเท่าจนตาย แล้วล้วงกินตับไตไส้พุงจนหมดสิ้น

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า มนุษย์จะมีระคะจริตแรงกล้า ปล่อยใจตามอำนาจของกิเลส กระทำสิ่งชั่วช้า ทำให้ครอบครัวขาดความสงบสุข ละเมิดประเพณีและศีลธรรม

๑๕. สุปินเห็นเหล่าหงส์ทองถูกแวดล้อมด้วยฝูงกา

พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า คนดีจะเข้าไปร่วมคบหาสมาคมกับทรงชน สนับสนุนคนชั่วให้มีอำนาจ

๑๖. สุนินเห็นเหล่าเนื้อทรายกวตไล่เสือ เสือที่เคยดุร้ายกลับวิ่งหนีไปซ่อนตัวในป่าใหญ่  
พระพุทธองค์ทรงทำนายว่า ผู้ปกครองจะหุบเอาเชื้อฟุ้งคนชั่ว ภิกษุที่ปฏิบัติดีจะถูกรังแกจากพวกทุศีล<sup>๑๖๔</sup>

การที่พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์พระสุนิของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น เพื่อให้พระองค์ทรงคลายวิตกว่าเหตุการณ์ตามพระสุนินนั้นจะไม่บังเกิดในแผ่นดินของพระองค์ แต่เป็นนิมิตหมายในอนาคตกาลอันไกล เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ยุคสมัยเปลี่ยนไป ผู้คนเสื่อมถอยจากความดีงาม ผู้ปกครองไม่อยู่ในทศพิธราชธรรม เมื่อนั้นเหตุการณ์ตามพระสุนินจะบังเกิดขึ้น

### ค. การพยากรณ์ของพระวังคีสระ

พระวังคีสระนั้นก่อนที่จะมาบวชในพระพุทธศาสนา เป็นพราหมณ์มีนามว่า วังคีสมานพ เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญใน การศึกษา “ฉวสีสมนต์” คือ มนตร์รู้ศรีษะคน เมื่อนำนี้นวเคราะห์ศพแล้วก็รู้ว่าสัตว์นี้ไปบังเกิดในที่ใด แต่เมื่อพระศาสดา รับสั่งให้นำกะโหลกศรีษะมา ๕ ศรีษะ คือ ศรีษะของคนที่เกิดใน นรก ๑ เกิดใน ตีรจีฉาน ๑ เกิดในมนุษย์ ๑ เกิดในเทวโลก ๑ และของพระอรหันต์ ๑ วังคีสพราหมณ์ หายถูก ๔ ยกเว้นศรีษะของพระอรหันต์ผู้ปรินิพพานแล้ว จะไม่เห็นทั้งปลายทั้งต้น วังคีสพราหมณ์ ขอบวชในพระศาสนา เจริญวิปัสสนาแล้ว บรรลุพระอรหัต และได้รับการสถาปนาจากพระพุทธองค์ไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้มีปฏิภาณ เป็น เอตทัคคะด้าน “ปฏิภาณอันวิจิตร”<sup>๑๖๕</sup>

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่พระพุทธองค์ ทรงให้วังคีสมานพ พยากรณ์ด้วยวิชา “ฉวสีสมนต์” กับศรีษะของพระอรหันต์ผู้ปรินิพพานแล้ว วังคีสมานพ พยากรณ์ไม่ได้ ทำให้วังคีสพราหมณ์ขอบวชในพระศาสนา เข้าใจในธรรมะของพระพุทธองค์ว่าเหนือกว่าการพยากรณ์ใดๆ ผลของการตรชนกในอริยสัจ ๔ ประการอย่างถ่องแท้ คือการได้บรรลุพระอรหัต เป็นเอกในด้าน ปฏิภาณอันวิจิตร

การพยากรณ์ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นการพยากรณ์ เพื่อการทำให้แจ้งในเรื่องราวนั้นๆ มีเหตุ และผล ที่พระองค์ทรงแสดงไว้ด้วยพุทธญาณ มิได้มีหลักการของวิชาโหราศาสตร์ หรือ ศาสตร์แห่งการพยากรณ์แขนงใดเข้ามาเกี่ยวข้อง

### ๓.๓ สรุปท้ายบท

<sup>๑๖๔</sup> อาจารย์อุระคินทร์ วิริยะบูรณะ, คัมภีร์พรมชาติฉบับหลวง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๕๑๑), หน้า ๕๐๑.

<sup>๑๖๕</sup> สถาบัน บันลือธรรม, อติมหาเถระสาวก ๘๐ พระอรหันต์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป), หน้า ๑๘๓.

จากการศึกษาเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีประเด็นที่น่าสนใจคือ องค์ประกอบของกรรม คือเจตนา การให้ผลของกรรมจะเป็นไปตามความแรง ตามหน้าที่ และตามกาล(เวลา) การพยากรณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับกรรมที่ทั้งดี และไม่ดี อันเป็นกฎธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า กรรมนิยาม ที่ครอบคลุมเฉพาะสิ่งที่มีชีวิตที่เป็นสัตว์โลกเท่านั้น ไม่ได้หมายรวมถึงพืช หรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต เพราะกฎทางศีลธรรมนี้ ต้องมีเจตนาในการประกอบกรรม และกรรมจะส่งผลให้ปรากฏทั้งกรรมดี และกรรมชั่วที่บุคคลเป็นผู้กระทำติดตัวไปทุกชาติ ภพ จนกว่าจะหมดสิ้นตามเหตุ ปัจจัย ดังในจุฬกัมมวิกังคสูตรที่จำแนกผลของกรรมตามกุศล และอกุศลที่บุคคลได้กระทำไว้ เช่นผู้ที่อายุยืนยาว เพราะไม่เคยประทุษร้ายต่อชีวิตสัตว์ และในมหากัมมวิกังคสูตรที่แบ่งบุคคลออกเป็น ๔ ประเภท ในการไปเกิดในสุคติภูมิ และทุคติภูมิ ตามกรรมที่ได้กระทำไว้เช่นกัน องค์ประกอบสำคัญที่เอื้ออำนวยให้กรรมแสดงผลอย่างเต็มที่ หรือไม่เอื้ออำนวยให้แสดงผลคือ สมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ การพยากรณ์ในสมัยพุทธกาลนั้นพราหมณ์ ใช้หลักวิชาที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวทที่พวกพราหมณ์ จะต้องศึกษาตามวรรณะ และหน้าที่ทางสังคมในยุคนั้น พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติห้ามในการศึกษา และการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับสมณสารูป แต่ทรงมีพุทธานุญาตให้กระทำเฉพาะสิ่งที่ไม่ขัดต่อความเป็นสมณะ เพราะชาวบ้านหวังพึ่งพระภิกษุ ในด้านความรู้ และความเป็นอยู่ เพื่อความมั่นใจและสบายใจในการใช้ชีวิตประจำวัน เนื่องจากคนอินเดียในสมัยนั้น ยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ซึ่งยกทุกอย่างให้เป็นเรื่องของเทพเจ้าบันดาลให้เกิดขึ้น ทั้งความดี ความยั่งยืน เป็นศุภมงคล และความตกต่ำเสียหาย อันเป็นอวมงคล คนจึงมีหน้าที่ทำให้เทพเจ้าพึงพอใจจึงจะได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน

การพยากรณ์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ และการที่พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์เองนั้น เป็นการยืนยันอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ที่มีความถูกต้อง เพราะพระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ด้วยพุทธญาณอันเป็นญาณที่บังเกิดเฉพาะพระพุทธเจ้า พระญาณอันเป็นสัพพัญญุตญาณของพระพุทธองค์ทรงรู้สิ่งทั้งปวงอย่างแจ่มชัด การพยากรณ์ของพระพุทธองค์ เป็นการยืนยันสภาวะแห่งธรรมชาติของชีวิตที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรมและไตรลักษณ์ที่จะนำเสนอในบทต่อไป